

იხორიანი

ლეთი და კონსტანტინე დიდი

როგორ შეხვდა ღვთის მყარობა ერის ხემა

ეპროვადები მონათვაჟანთა ჭურღმუღებში

უღღისმუღი, როგელსაჟ დავით მუღამიშვიღმა „ღავითიანი“ მიავანა

„50 პერსონა — მათი მუღმენა იხორიანი“ ტომი XLII „ჟონ ლენონი“

ნიგნი „ისტორიანთან“ ერთად — 8 ლარი

საერო სასაღღები საქართვეღოს სამეფოში

„ღღღათა საკითხი“ დამოუკიღმებელ საქართვეღოში

რამღღენიმი მვიზოღი ყარაღღად გავარღღილი თავადის მხოვრემიღან

გენერალ გავაშვიღის თავღღღღღღ

#იკითხეჭართული

სპეციალური
ფასი
8⁵⁰ლ
გაგაბათან
ერთად 10ლ

ლევან ბოთუსა

ეიოპეი ლეონიძე
ეიოპეი ყყელიძე
ჯაფა ვიეაძვილი
ყუიამ ფანჯიფიძე
ანა ყალანდაძე
და ლსვა ყაბითყული
მწყურლყჭი

#იკითხეჭართული

უკვე
გამოვიდა:

იკითხე ჭართული და აღმოაჩინე ლიტერატურა,
რომელიც ძვირფასია

თვაში ერთხელ გაგათ „კვირის პალიტრასთან“ ერთად.

სახჩევი

მოელე აგაბი
ჩინეთის საგანგებო საზღვრებზე ვიზიტი 6

ახალი აგაბი
მითანის იღუმელი იმპერიის ქალაქს
ტიბროსი მაღალა 8
პირველი კომო საკიენსი ვეროკავი?! 10

ჩენებუხი
პაირი პაირილუ: „ჩემი სურვილია,
ღვანავსო თურქეთს საქართველო“ 11

ახითველი ოფისი
გენერალ გავაშვილის თავდადება 12

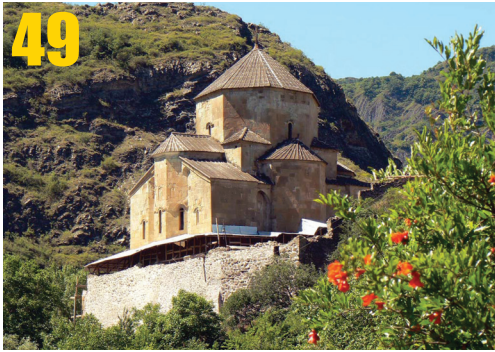
საჩითველი ქალები
„ღვანავსო საკიენსი“ საქართველოს
დემოკრატიულ რევოლუციას 18

ბახთოვანი უფლისწულები
უფლისწული, რომელსაც ღვანავსო
გურამიშვილმა „ღვანავსო“ მიგარა 26

საჩითველი საფეო
საგრო სასჯელები გაერთიანებული
საქართველოს სამეფოში 36

ყარაღვის ისტორიკონი
რამდენიმე მკითხველი მარაღალ
გავარდნილი თავდადის ცხოვრებიდან 41

49

54

60

66

76

82

სახიჩვი

ეხოუთესოძენობა

როგორ წარმოედგინათ საქართველოს დროშა 1917 წლის გაზაფხულზე 44

სამოსელი ახითილი

ქართველთა თავსაგაბრაპი – სამეფო გვირგვინი 49

ავისტოს ომის ეჟო

რუსეთ-საქართველოს ომი არ დასრულდებულა! 54

ჯახონა

გრიგოლ ღვრამიელი – დიდი ელინისტი და კავირილოზი 58

თუთიი მონობა

ვეროკელეზი მონათვაქართა ჯურღმულები 60

მონაჩიის ისოიიიძან

ღმერთი და მჟჟე 66

საუნაუიჟო თაეაჟი

306 იჟო ლი კარპი ოსკალდი (დასასრული) 76

ახითიი ებღეჟი

თელღვანის ჯვარიკატიოსანი 82

სკანვორდი 90

ჟურნალ „ისტორიანის“ ჰველი ნომრების ჟეჟენა ჟეგიღლიათ „ბიბლუსის“ მაღაზიათა ჟსელში

ჩვენთვის სწავლა

ქართული დროშების ისტორია სათავეს ათასწლეულთა სიღრმიდან იღებს.

საქართველოში დროშების მეცნიერული შესწავლა გასული საუკუნის შუა ხანებიდან დაიწყო მეცნიერების დამსახურებულმა მოღვაწემ სარა ბარნაველმა. საყურადღებოა, როგორ წარმოედგინა ქართველი საზოგადოების ერთ ნაწილს საქართველოს დროშა რუსეთის იმპერიის დანგრევის შემდეგ — 1917 წლის გაზაფხულზე. მანამდე, სანამ ეროვნული აღმის სტატუსის სამფეროვანი დროშა შეიქმნა. მით უფრო, რომ ამ საკითხზე ყურადღება აქამდე არავის გაუმახვილებია.

სწორედ სამფეროვანი დროშის შექმნისა და მისი კავშირის შესახებ შოთა რუსთაველის „ვეფხისტყაოსანში“ ასახულ ქართულ სინამდვილეზე მოგითხრობთ სტატიაში „როგორ წარმოედგინათ საქართველოს დროშა 1917 წლის გაზაფხულზე“.

ბაგრატიონთა კახეთის შტოს წარმომადგენელს — მირიან ბატონიშვილს, მეფე ერეკლე II-ის ერთ-ერთ ვაჟს, მინიჭებული ჰქონდა რუსეთის არმიის გენერლისა და ნამდვილი საიდუმლო მრჩევლის წოდებები. იყო საიმპერიო სენატის წევრი და პარალელურად ლიტერატურულ მოღვაწეობასაც ეწეოდა. მისი ცხოვრებისა და იმის შესახებ, თუ როგორ მიაბარა უფლისწულს უცხოეთში გადახვეწილმა ქართველთა საამაყო პოეტმა დავით გურამიშვილმა „დავითიანი“, გაიმბობთ რუბრიკა „ბაგრატიონი უფლისწულები“.

ადრეული შუა საუკუნეების ქრისტიანულ ევროპაში ჩამოყალიბება დაიწყო ღვთაებრივი მონარქიის კონცეფცია. იღვამ სამეფო ხელისუფლების არამიწიერი, ღვთაებრივი წარმომავლობის შესახებ განვითარების საკმაოდ ხანგრძლივი და საინტერესო გზა განვლო. კონცეფცია მთელი შუა საუკუნეების განმავლობაში იხვეწებოდა, გაღრმავდა მისი შინაარსობრივი მხარე, გაჩნდა შესაბამისი სიმბოლიკა, ატრიბუტები, განმტკიცდა და გაიზარდა მისი სოციალურ-პოლიტიკური მნიშვნელობაც. ამ პერიოდში საბოლოოდ ჩამოყალიბდა მონარქიის ღვთაებრივი წარმომავლობის დამასაბუთებელი მოსაზრებები და არგუმენტები. ამ ყოველივეს შესახებ გაიმბობთ რუბრიკა „მონარქიის ისტორია“.

არაერთ საინტერესო მასალას გაცნობით აგრეთვე ნომერში წარმოდგენილ რუბრიკებში: „ავგისტოს ომის ექი“, „ქართველთა თავსაბურავი“, „ჩვენებურები“ და სხვ.

ქართული დროშების ისტორია ისეთივე ძველია, როგორც თვით ქართველი ერისა

ისტორიულ-შემეცნებითი ჟურნალი „ისტორიანი“

მთავარი რედაქტორი
ჯაბა სამუშია

რედაქტორი
გელა გურგენიძე

სტილისტ-რედაქტორი
ელენე სალარიძე

კომპიუტერული უზრუნველყოფა
რეზო თხილიშვილი

სარედაქციო კოლეგია:
ალექსანდრე ბოშიშვილი, ოქროპირ ჯიქური,
ნინო ჯავარიძე, დიმიტრი სილაქაძე,
მიხეილ ბარნოვი, შოთა მათითაშვილი, კახაბერ
ყალიჩაია, ნიკოლოზ ხოფერია

კორექტორები:
ნანა მაჭავარიანი
ნინო აბესაძე

რედაქციის მისამართი:
თბილისი, იოსებების ქ. №49
ტელ.: 238-13-72, 238-02-45
e-mail: istoriani@palitra.ge

სარეკლამო განყოფილება
ტელ.: 237-78-07, 238-78-70

ჟურნალი გამოდის თვეში ერთხელ
რედაქციის ნებართვის გარეშე
მასალების გადაბეჭდვა აკრძალულია

„პალიტრამედის“ ცხელი ხაზი: 219-60-13; 219-60-53
e-mail: contact@palitra.ge

ჟურნალის გამოწერა შეგიძლიათ ინტერნეტით,
ვებ-გვერდზე: www.elva.ge
ან სატელეფონო შეკვეთის საშუალებით:
(+995 32) 2 37 50 03; (+995 32) 2 38 26 74
ადგილზე მითანა უფასო!

ჩინეთის საბანძურს საფრთხე ემუქრება

მაიძიშანის
კობლექსი

(ზემოთ) კლდეში ნაკვეთი სკულპტურები.
(ქვემოთ) სკულპტურების სახეები ახლო პლანით

ჩინეთის ერთ-ერთი უდიდესი მღვიმეოვანი ბუდისტური მონასტერი, მაიძიშანი ქვეყნის გარეთ ნაკლებად არის ცნობილი. ის ჩინეთის ჩრდილო-აღმოსავლეთში მდებარეობს, განცუს პროვინციის მაიძის რაიონში. აქ სამონასტრო ცხოვრება გვიანი ცინის დინასტიის დროს (384-417 წწ.) დაიწყო, როცა პირველი მღვიმეები გამოკვეთეს და ბერები გამოჩნდნენ. ორ ბერს — ტანჰონგასა და ჰუანგაოს, რომლებიც აქ მოწაფეებთან ერთად მედიტირებდნენ, ეკუთვნით აქაურობის წერილობითი აღწერა.

შშრალი კლიმატის წყალობით, მონასტერი ასწლეულების განმავლობაში პრაქტიკულად დაუზიანებლად შემორჩა, მაგრამ ბოლო დროს გახშირებული წვიმები, რაც ალბათ, კლიმატის ცვლილებას უკავშირდება, ჩინელების სიამაყეს უპრეცედენტო საფრთხეს უქმნის.

მოწითალო ქვიშაქვით აგებული 142 მეტრი სიმაღლის კლდის სამხრეთ ფერდობზე სულ 194 მღვიმეა – 140 დასავლეთის მხარეს და 54 – აღმოსავლეთის. ისინი გამოკვეთილია კლდის ძირიდან 80 მეტრის სიმაღლეზე. მღვიმეებში არის IV საუკუნიდან XIX საუკუნემდე შექმნილი 7200-ზე მეტი ქვისა და თიხის ქანდაკება, მათგან ყველაზე მაღალი 16 მეტრია. აქ

არის ფრესკები, რომელთა საერთო ფართობი 1300 კვმ-ს აღემატება. ქანდაკებებს გარდა, მღვიმეებში ასევე ნაპოვანია 2000-ზე მეტი კერამიკული, რკინის, ბრინჯაოსა და იასპისგან დამზადებული ნივთი, უძველესი დოკუმენტები, სურათები და კალიგრაფთა ნამუშევრები.

ერთი მღვიმიდან მეორეში მოხვედრა შესაძლებელია მხოლოდ უფსკრულის თაზე გადებული კიბეებით. თავდაპირველად ეს კიბეები მხოლოდ ხისა იყო, თუმცა ახლახან ლითონის საყრდენებით გაამაგრეს. მაიმიშანში ამჟამად მუზეუმი მოწყობილი, თუმცა ბევრი მღვიმე მნახველებისთვის დახურულია.

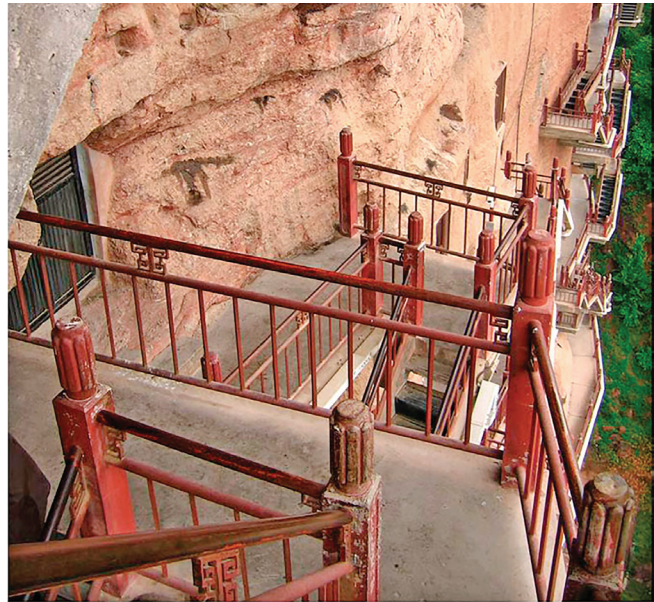
ქანდაკებებს შორის ყველაზე ხშირად, ისტორიული ბუდა შაკიამუნის გარდა, გვხვდება ცოდნით სრულყოფილ მოძღვარ ბოდჰისატვეებსა და სხვა მომსახურებს შორის მჯდომი ბუდა ამიტაბჰა, რომელიც სიბრძნის ბუდათა შორის ყველაზე პოპულარული და ცნობილია. ამიტაბჰას მარჯვნივ, როგორც წესი, ბოდჰისატვა ავალოკიტეშვარა, ხოლო მარცხნივ — ბოდჰისატვა მაჰასატჰამაპარატვა გამოსახული.

ქანდაკების უმრავლესობა დამზადებულია თიხისგან, რომლის დუღაბის მსგავსი მინარევის შემადგენლობა დღემდე უცნობია. რეგიონი მაღალი სეისმური აქტიურობით გამოირჩევა და ხშირი მიწისძვრების მიუხედავად, თიხის ქანდაკებების უმრავლესობამ დღემდე მოაღწია. კლდეში ნაკვეთი სკულპტურები, დანარჩენი ქანდაკებებთან შედარებით, გაცილებით მაღალი მხატვრული ღირებულებით გამოირჩევა. აღსანიშნავია, რომ მღვიმოვანი ბუდისტური მონასტერი 12 დინასტიის განმავლობაში შენდებოდა.

მომზადებული history.com-ის მიხედვით

მღვიმიდან მღვიმეში გადასვლა მხოლოდ უფსკრულის თაზე გადებული კიბეებით შეიძლება. თავდაპირველად ეს კიბეები მხოლოდ ხისა იყო, თუმცა ბოლოს ლითონის საყრდენებით გაამაგრეს

მაიმიშანში 7200-ზე მეტი ქანდაკებაა

მოსულის კაშხალი
ერაყის ქურთისტანში

მითანის იდუმალი იმპერიის ქალაქს ტიგროსი გალავდა

მდინარე ტიგროსის ნაპირებთან სასახლის ნანგრევებს მიაკვლიეს. ბრინჯაოს ხანის ძეგლი, რომელსაც კეჟუნეს უწოდებენ, ერაყის ქურთისტანში, მოსულის კაშხლის ტერიტორიაზე მიაკვლიეს. აქ ათი წლის განმავლობაში მუშაობდა არქეოლოგთა ქურთულ-გერმანული ექსპედიცია. სასახლის ნაშთები კაშხალში წყლის დონის შემცირების შემდეგ გამოჩნდა. თავდაპირველად ორი მეტრის სისქის კედლები შეინიშნეს, რომლებიც სასახლის შიდა კედლები აღმოჩნდა, თაბაშირის სტრუქტურითა და კაშკაშა, კარგად შემონახული კედლის მხატვრობით. იატაკის ფილებად გამოჩნდა აგურია გამოყენებული. ნახეს აღწერილობის შემცველი თიხის ფირფიტებიც.

სასახლის კედლის მონატულობის ფრაგმენტი

მეცნიერთა განცხადებით, სასახლის ტერიტორიაზე ორი არქეოლოგიური შრე შეინიშნება, რაც მიუთითებს, რომ შთამბეჭდავი ნაგებობა, რომელიც დროთა განმავლობაში იერსა და მასშტაბსაც იცვლიდა, საკმაოდ დიდხანს იყო მითანის იმპერიის საკვანძო შენობა. გაწმენდის შემდეგ გაირკვა, რომ სასახლე თავდაპირველად შემადლებულ, ტალახის აგურისგან ნაგებ ტერასაზე აუშენებიათ მდინარის აღმოსავლეთი ნაპირიდან 20 მეტრში და ის ტიგროსის ხეობას გადაჰყურებდა. როგორც თავდაპირველი დაკვირვებები მიუთითებს, ამ ადგილას იყო უძველესი ქალაქი ჟახიკუ, რომელიც ძვ.წ. 1800 წელს დაარსდა და სულ მცირე, ოთხი საუკუნის განმავლობაში იყო მითანის იმპერიის მნიშვნელოვანი ცენტრი.

სპეციალისტების ნაწილმა აღმოჩენას სენსაციური უწოდა. გერმანიის ტიუბინგენის უნივერსიტეტის არქეოლოგი ივანა პულიცი

სასახლის
საერთო
ხედი

ამბობს, რომ ძვ.წ. II ათასწლეულში ახლო აღმოსავლეთის სასახლეებში კედლებს ხატავდნენ, თუმცა ჩვენამდე მხოლოდ იშვიათმა იმეუშებმა მოაღწია.

სასახლეში აღმოჩენილი თიხის ფირფიტების წარწერების გაშიფვრაზე მეცნიერები უკვე მუშაობენ და იმედოვნებენ, რომ მათი გაშიფვრის შემდეგ გაცილებით მეტს შევიტყობთ მითანის იმპერიის შესახებ. ზეობის პერიოდში მითანი გადაჭიმული იყო ხმელთაშუა ზღვის აღმოსავლეთ სანაპიროდან თანამედროვე ჩრდილოეთ ერაყამდე, აკონტროლებდა მესოპოტამიას და თანამედროვე სირიის ტერიტორიას. უძველეს ჩანაწერებზე დაყრდ-

ნობით, ისტორიკოსებმა უკვე იციან, რომ მითანის მეფეები ეგვიპტის ფარაონებთან ისე ურთიერთობდნენ, როგორც თანასწორებთან. თუმცა ძალიან ცოტა რამ არის ცნობილი იმ ხალხის შესახებ, რომელმაც მითანის იმპერია შექმნა და ისიც ძირითადად სხვა ქვეყნებისა და ცივილიზაციების წყაროებიდან. ისინი ზურითულად და აქადურად მეტყველებდნენ. უძველესმა სასახლემ შეიძლება, ისტორიის ამ პერიოდის შესახებ არსებული ვაკუუმი მცირედით მაინც შეავსოს. კემუნე 2018 წელს იპოვეს, თუმცა მეცნიერებს მისი კვლევის შესაძლებლობა მხოლოდ ბოლო დროს მიეცათ.

მომზადებულია sciencealert-ის მიხედვით

ნებისმიერ საკითხთან დაკავშირებით

(კითხვა, შენიშვნა, სურვილი, პრეტენზია, შეთავაზება...)

პალიტრა მედია გისმენო!..

 დარეკეთ: 219 60 13

 მოგვწერეთ: contact@palitra.ge

ან: „კვირის პალიტრის“ („სიტყვა და საქმის“)

საფოსტო ყუთების საშუალებით

პირველი ჰომო საპიენსი ეპროზაში?!

აპიდემას მღვიმე საბერძნეთში

საბერძნეთში აღმოჩენილი თავის ქალის ფრაგმენტის კვლევამ ეპროზაში თანამედროვე ადამიანის პირველად გამოჩენის შესახებ ახალ ჰიპოთეზას დაუდო სათავე. საუბარია ორი თავის ქალიდან ერთ-ერთის ფრაგმენტებზე, რომელიც საბერძნეთში, აპიდემას მღვიმეში 1970-იან წლებში აღმოაჩინეს და მუზეუმში ინახებოდა. ერთი ქალა ნეანდერტალელს ეკუთვნის, ხოლო მეორე, რომელიც დაახლოებით 210 ათასი წლის წინ ცხოვრობდა, აშკარად ავლენს თანამედროვე ადამიანის თავის დამახასიათებელ ნიშნებს.

210 ათასი წლის წინანდელი ადამიანის წინაპრის თავის ქალის ფრაგმენტი

ლონდონის საბუნებისმეტყველო ისტორიის მუზეუმის პროფესორი, კვლევის თანაავტორი კრის სტრინგერი კვლევის შედეგებზე დაყრდნობით ამბობს, რომ საბერძნეთში 210 ათასი წლის წინ ადამიანის წინაპართა ჯგუფი ბინადრობდა. ისინი ნეანდერტალელებმა დაახლოებით 170 ათასი წლის წინ ჩაანაცვლეს.

„მოულოდნელობა იყო მტკიცებულების აღმოჩენა, რომ ამ სახეობამ საბერძნეთს მიაღწია. სამწუხაროა, რომ თავის დროზე ამ აღმოჩენას სათანადო ყურადღება არ დაეთმო“, — ამბობს ტიუბინგენის უნივერსიტეტიდან მიწვეული გერმანელი მკვლევარი კატერინა ჰარვაითი.

აშკარაა, რომ საბერძნეთში ნაპოვნ ჰომო საპიენსებს ცოცხალი შთამომავლობა არ ჰყავთ. აფრიკიდან ის გამოსვლა, რომლის შემდეგაც გონიერი ადამიანი მთელ ხმელეთზე გავრცელდა, დაახლოებით 100 ათასი წლით გვიან მოხდა. მანამდე კი აფრიკიდან ეპროზაში რამდენჯერმე გადასულმა ადამიანის

წინაპრებმა აქ ფეხი ვერ მოიკიდეს. აღმოჩენას გასაოცარს უწოდებს ნიუ-იორკის ლემანის კოლეჯის მეცნიერ-თანამშრომელი ერიკ დელსონი, რომელიც დარწმუნებულია, რომ სამხრეთ-აღმოსავლეთ ეპროზაში ამ ინდივიდების კვალი შესაძლოა კიდევ აღმოჩნდეს.

სამეცნიერო ჯგუფმა კვლევის შედეგი ჟურნალ Nature-ში გამოაქვეყნა. სპეციალისტთა ნაწილი დასკვნებს, მათ შორის, აპიდემას მღვიმეში აღმოჩენილი თავის ქა-

ლის ფრაგმენტის ასაკს, ეჭვქვეშ აყენებს. უორენ შარპი ბერკლის კალიფორნიის უნივერსიტეტიდან, რომელიც გეოქრონოლოგიურ ცენტრში ნამარხების დათარიღების სპეციალისტია, ამბობს, რომ ასაკი 210 ათასი წელი მონაცემებით არცთუ მკაფიოდ დასტურდება. პასუხად კატერინა ჰარვაითი ამბობს, რომ თავის ქალის უკანა მხარე ძალიან კარგი მასალაა Homo sapiens-ის, ანუ გონიერი ადამიანის გასარჩევად ნეანდერტალელისა და სხვა მონათესავე ჯგუფებისგან. აპიდემას მღვიმეში აღმოჩენილი თავის ქალის ფრაგმენტი რომ ჰომო საპიენსს ეკუთვნის, რამდენიმე საზიო დასტურდება. მკვლევარს ჯერ არ აქვს პასუხი კითხვაზე, შესაძლებელი იქნება თუ არა გენეტიკური მასალისა და პროტეინების აღდგენა.

თუკი კვლევის შედეგები საბოლოოდ დადასტურდა, ეს ნიშნავს, რომ საქმე გვაქვს აფრიკის გარეთ აღმოჩენილ ყველაზე ძველ ჰომო საპიენსთან. ის, სულ მცირე, 16 ათასი წლით უფრო ძველია, ვიდრე ისრაელში აღმოჩენილი ჰომო საპიენსის ზედა ყბის ძვალი.

მომზადებულია apnews-ის მიხედვით

ჰაირი ჰაირიოღლუ:

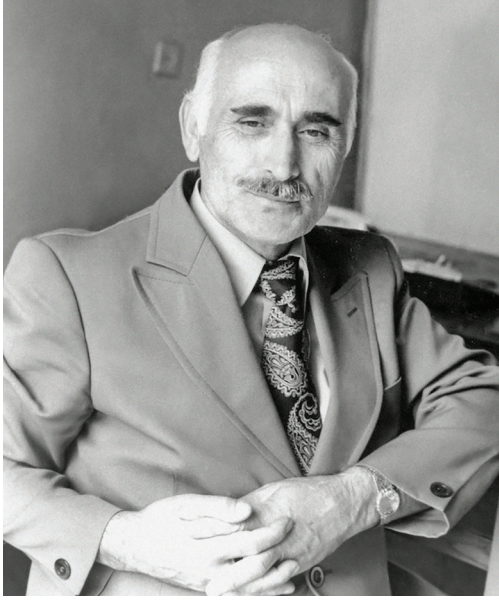
„ჩემი სურვილია, დავანახვო თურქეთს საქართველო“

საქართველოს პარლამენტის ეროვნული ბიბლიოთეკა, საქართველოს საბიბლიოთეკო ასოციაცია, ქართული ხელოვნების სახლი სტამბოლში მკითხველს ახალ გამოცემას სთავაზობს. წიგნი ეძღვნება გასული საუკუნის 60-იანი წლებიდან მოყოლებული, XXI საუკუნის პირველ წლებში თურქეთში მოღვაწე ქართველ მეცნიერს — ისტორიკოსსა და ეთნოგრაფს, მთარგმნელს, პოეტსა და პუბლიცისტს, ჰაირი ჰაირიოღლუს (ვახტანგ მაღაყმაძეს). წიგნის ავტორები არიან ისტორიის დოქტორი როზეტა გუჯეჯიანი, სტამბოლის ქართული ხელოვნების სახლის ხელმძღვანელი გიორგი ირემაძე და ეროვნული ბიბლიოთეკის დირექტორის მოადგილე, ეთნოლოგიის დოქტორი მირიან ხოსიტაშვილი.

გამოცემა ორნაწილიანია. პირველ ნაწილში აღწერილია ჰაირი ჰაირიოღლუს (1936-2003) ცხოვრების გზა, მისი დამსახურება ქართული კულტურის წინაშე, აგრეთვე, ურთიერთობა აჰმედ მელაშვილთან, ქართველ საზოგადოებასა და ქართულ-ევროპულ ემიგრაციასთან. მეორე ნაწილში კი წარმოდგენილია მისი რამდენიმე სამეცნიერო ნაშრომი და თარგმანები როგორც თურქულიდან ქართულ, ასევე ქართულიდან თურქულ ენაზე.

ვახტანგ მაღაყმაძის თარგმანებითა და სამეცნიერო პუბლიკაციებით საფუძველი ჩაეყარა თურქეთში ლაზთა კულტურისა და წარმომავლობის ობიექტური მეცნიერული კვლევის ისტორიას. იგი გახლდათ აჰმედ მელაშვილის ახლო მეგობარი და თანამებრძოლი, თურქეთის რესპუბლიკაში გამოძავალი კრებულის „საქართველოსა“ და ჟურნალ „ჩვენების“ ერთ-ერთი დამაარსებელი და ავტორი.

წიგნი შედგენილია ჰაირი ჰაირიოღლუს პირად არქივზე დაყრდნობით. არქივი, ოჯახის გადაწყვეტილებით, ეროვნულ ბიბლიოთეკას გადაეცა საქართველოს საბიბლიოთეკო ასოციაციის მიერ ორგანიზებული ექსპედიციის საშუალებით. წიგნის ელექტრონული ვერსია

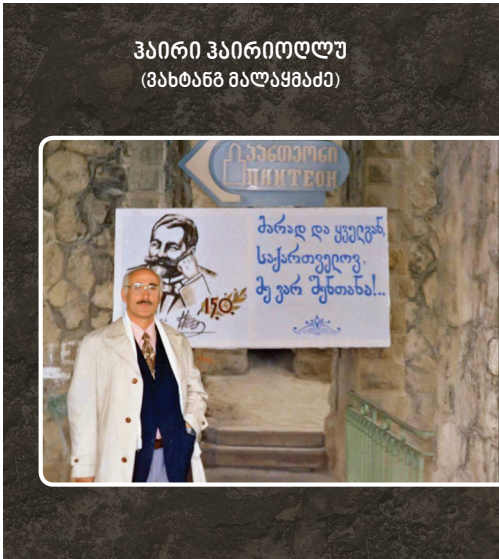
ჰაირი ჰაირიოღლუ (ვახტანგ მაღაყმაძე)

განთავსებულია ციფრულ ბიბლიოთეკაში (ეროვნული ბიბლიოთეკის ციფრული ბიბლიოთეკა ივერიელი / Iverieli Digital Library. www.dspace.nplg.gov.ge).

გამოცემის პრეზენტაცია ახლახან გაიმართა თურქეთში, სტამბოლის ქართული ხელოვნების სახლში და მალე გაიმართება თბილისშიც, ეროვნულ ბიბლიოთეკაში.

„ჩემი სურვილია, დავანახვო თურქეთს საქართველო, მისი წარსული და დღევანდელი“, — წერდა ვახტანგ მაღაყმაძე და მთელი ცხოვრება შეაღია კიდეც ამ კეთილშობილურ საქმეს.

„ისტორიანი“

გენერალ მაყაშვილის თავდადება

მას შემდეგ, რაც რუსეთმა თავისი დიდმპყრობლური ფრთა კავკასიას გადმოაფარა, ქართველი თავდაზნაურობა სამხედრო განათლებას რუსეთში იღებდა და ვალდებული იყო, სამხედრო სამსახური იქვე გაეგრძელებინა. მათი ნაწილი სამშობლოში არც დაბრუნებულა. თუმცა, გულანთებულ მამულიშვილებს არ შეეძლოთ გულგრილად ეცქირათ, როგორ იბრძოდა მათი ქვეყანა უთანასწორო ბრძოლაში დამოუკიდებლობისთვის და უცხო მხარის დიდებისთვის ბრძოლას სამშობლოსთვის თავგანწირვა ერჩიათ.

აბულ მაყაშვილი

რუსეთის არმიის გენერალი აბულ (ბალო) მაყაშვილიც საქართველოს სამსახურში ჩაღვა. იგი დაიბადა 1860 წლის 6 ივნისს კახეთში, სოფელ იყალთოში (თელავის მაზრაში), ოფიცრის ოჯახში. თავდაპირველად თბილისის კადეტთა კორპუსში შევიდა, ხოლო შემდეგ სწავლა რუსეთში განაგრძო. 1877 წელს დაამთავრა ელიზავეტგრადის სამხედრო პროგიმნაზია. ამავე წელს ჩაღვა რუსეთის იმპერიის სამხედრო სამსახურში და ოფიცრად მსახურობდა ახალციხეში მდგარ თენგიზის პოლკში. 1880 წელს ყაზანის ქვეით იუნკერთა სასწავლებლის დამთავრების შემდეგ, ზაქათალის 164-ე ქვეით პოლკში მეთაურობდა ასეულსა და ბატალიონს. თავი გამოიჩინა იაპონიასთან ომისას და პირველი მსოფლიო ომის დროს თავის პოლკთან ერთად დასავლეთის ფრონტზე იბრძოდა. მეტსახეულად „სანგრის გენერალი“ შეარქვეს, რადგან მუდამ წინა ხაზზე იბრძოდა. მაყაშვილის თავდადება არაერთი უმაღლესი ჯილდოთა აღნიშნული.

აბულ მაყაშვილი სამშობლოში დამოუკიდებლობის გამოცხადებამდე რამდენიმე თვით ადრე დაბრუნდა. 1918 წლის მაისის ბოლოს დამოუკიდებლობა აზერბაიჯანმა და სომხეთ-

მაც გამოაცხადეს. საქართველოს პირველ ამოცანას სწორედ ამ ორ სახელმწიფოსთან ურთიერთობის მოგვარება წარმოადგენდა, რადგან მათ საქართველოს საზღვრისპირა ტერიტორიებისადმი თავიანთი პრეტენზიები ჰქონდათ. მაგალითად, სომხეთის მმართველი პარტია დაშნაკცუტუნი ე.წ. დიდი სომხეთის შემადგენლობაში არა მარტო ბორჩალოსა და ახალქალაქის მაზრებს, არამედ გორსა და თბილისსაც მოიაზრებდა. გასათვალისწინებელია, რომ ბათუმსა და სამხრეთ რეგიონებში თურქული სამხედრო ნაწილები იყო განლაგებული.

ასეთ ვითარებაში ჩავიდა აბულ მაყაშვილი ახალციხეში და შეხვდა შალვა მაღლაკელიძეს, რომელსაც ქვეყნის დასაცავად ოცეული სთხოვა. მალე შალვა მაღლაკელიძე ქუთაისში გადაიყვანეს და მის ნაცვლად ახალციხის მაზრის გენერალ-გუბერნატორის პოსტი მაყაშვილმა დაიკავა. თურქეთის აგრესიის გაძლიერების შემდეგ, საქართველოს მთავრობამ ვითარების მოსაგვარებლად მესხეთ-ჯავახეთში აქტიური მოქმედებები დაიწყო. აქ თავმოყრილი იყო საქართველოს სამხედრო ნაწილები გენერალ ბალო მაყაშვილის ხელმძღვანელობით: „გენერალი ბალო მაყაშვილი

იყო იმ დივიზიის მეთაური, რომელსაც მიმდინარე წლის დასაწყისიდან მესხეთისა და მისი დედაქალაქის, ახალციხის დაცვა დაევალა... 39-40 დღის განმავლობაში უდიდესი განსაცდელი გადაიტანა ახალციხემ“, ვკითხულობთ 1918 წელს გამოცემულ გაზეთ „სახალხო საქმის“ ივლისის ნომერში.

1918 წლის მუდროსის ზავით, ნოემბერ-დეკემბერში თურქეთმა თავისი ჯარის ნაწილები ბათუმიდან გაიყვანა და მისი ადგილი ქართულმა არმიამ დაიკავა. მიუხედავად ამისა, თურქეთი მაინც ცდილობდა გავლენის შენარჩუნებას. საამისოდ საიმედო დასაყრდენს წარმოადგენდა სერვერ ბეგ ათაბაგი, რომელმაც ჯერ ყარსის, ხოლო შემდეგ სამხრეთ-დასავლეთ კავკასიის მთავრობა ჩამოაყალიბა და ხალხს ოსმალეთის ერთგულებისკენ მოუწოდა. 1918 წლის 3 დეკემბერს საქართველოსა და ოსმალეთს შორის დადებული სამშვიდობო ხელშეკრულების თანახმად, თურქეთის ჯარებმა დატოვეს ახალციხისა და ახალქალაქის მაზრები. ამ ფაქტთან დაკავშირებით გაზეთ „სახალხო საქმეში“ ვკითხულობთ: „წუხელის ოსმალებმა... სერვერ ბეგ ქობლიანსკის მეთაურობით ცეცხლი წაუკიდეს თოფ-იარაღს და სახელმწიფო ნივთებს... დილით აჭარისკენ გაიპარა სერვერ ბეგი“. დაცლილი მაზრების დაკავება და იქ წესრიგის დამყარება კვლავ ბალო მაყაშვილს დაევალა. 4 დეკემბერს საქართველოს სამხედრო სამინისტროს სახელზე მიღებულ ტელეგრამაში ნათქვამია: „დენერალ მაყაშვილის ნაწილი უკვე შევიდა ახალციხისა და ახალქალაქის მაზრებში. მოსახლეობა დიდი აღტაცებითა და სიხარულით ეგებება“. გაზეთი „საქართველო“ იუწყება: „რესპუბლიკის ჯარები შევიდნენ ახალციხე-ახალქალაქში და შემოუერთეს საქართველოს მისი უმართებულოდ მიხვეჭილი ნაწილები“.

ამგვარი მიღწევის შემდეგ საქართველოს მთავრობამ სამხედრო უწყევბას უფლებები შეუკვეცა და მესხეთ-ჯავახეთის დაკავებიდან ორი დღის შემდეგ აქ საგანგებო რწმუნებულად ლეო რუხაძე დანიშნა, ხოლო ახალციხის მაზრის კომისრად — ჰაიდარ აბაშიძე. ამ ყველაფერს კარგი არაფერი მოჰყოლია, რადგან ადგილობრივი მოსახლეობა მეტად უარყოფითად განეწყო ახალი მოხელეების მიმართ. ამის შესახებ გაზეთ „სახალხო საქმეში“ ვკითხულობთ: „საქართველოს ჯარების

აბელ მაყაშვილი შეილებთან ერთად. მარცხნიდან: გაბრიელი (1888-1962), ვახტანგი (1897-1975) და ნიკოლოზი (1890-1920). ფოტო აღებულია იური ჩიქოვანის წიგნიდან: *Князь Макашвили. Князь Чичуа (Генеалогическое исследование)*. Тбилиси. 2006

(ზემოთ) ახალციხის ერთ-ერთ სოფელში 1924 წელს აგებული სახლი. (ქვემოთ) სოფლის წყარო

შალვა მაღლაკელიძე (1918 წ.)

სერვერ ბეგ ათაბაგი (ათაბეგოვ-ქვაბლიანსკი)

შემოსვლის შემდეგ ახალციხე-ახალქალაქის მაზრებში დაარსდა საგენერალგუბერნატორო, მაგრამ არ გასულა ორი კვირა და ეს თანამდებობა გაუქმდა... ამის შემდეგ გენერალ-გუბერნატორის თანამდებობის ძალაუფლება ახალციხის მაზრაში გადავიდა მაზრის კომისრის ჰაიდარ აბაშიძის ხელში“. მოსახლეობას დიდი იმედი ჰქონდა, რომ ეს უკანასკნელი მოაგვარებდა ბევრ პრობლემას, თუმცა „ასეთი რამ არ მოხდა იმიტომ, რომ ჰაიდარ აბაშიძემ თავისი კაბინეტის მეტი არა იცის-რა, რომლის კარზეც უწერია: „მთხოვნელებს ვიღებ 12 საათიდან 2 საათამდე“-ო... დანარჩენ დროს კი პარტიულ მუშაობაში და სოციალ-დემოკრატების ბიუროში ატარებს“, — ვკითხულობთ გაზეთში.

ამასობაში სომხეთი მომენტს ელოდა, რათა შეტევა წამოეწყო საქართველოს წინააღმდეგ და ეს დღეც დადგა. 1918 წლის 7 დეკემბერს სომხეთის შეიარაღებულმა რაზმებმა დაიკავეს სანაინისა და ალავერდის ტერიტორიები; 8 დეკემბერს მოშალეს სარკინიგზო ხაზი. ამის შემდეგ სომხეთის მთავრობამ საქართველოს მთავრობას წაუყენა ულტიმატუმი, დაეტოვებინათ ახალქალაქისა და ბორჩალოს მაზრები. საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის შეიარაღებულ ძალებს დაევალა სომხეთის მიერ დაკავებული ტერიტორიების გათავისუფლება. გენერალ აბელ მაყაშვილისა და მისი გვარდიის, აგრეთვე ქართული არმიის თავდადება შედეგი გამოიღო. ჯაგახეთში სომხეთის ჯარი დამარცხდა. ამ წარმატების შემდეგ მან მიიღო ბრძანება, დაკავებული ტერიტორია დაეცვა და მტერს მეტად აღარ გადევნებოდა.

ამ დროს კონფლიქტში ჩაერთა ინგლისის მხედრობის ამიერკავკასიის სარდლობა, რომელმაც მოითხოვა, საქართველოს ჯარებს დაეტოვებინათ ახალქალაქისა და ბორჩალოს მაზრები, რომლებსაც საზავო კონფერენციამდე თავად დაიკავებდა, თუმცა საქართველოს მთავრობის დაჟინებული მოთხოვნით, ახალქალაქის მაზრაში შენარჩუნდა ქართული ადმინისტრაცია, ხოლო ბორჩალო ნეიტრალურ ზონად გამოცხადდა.

აზერბაიჯანის სამხედრო სამსახურში გადასვლა

1919 წლის იანვრის ბოლოს სერვერ-ბეგმა და მისმა მოსახლეობისგან შეკრებილმა

რახმებზე დაიწყეს თავდასხმა ქართველ მოსახლეობაზე, დაიკავეს რამდენიმე სოფელი და ხალხის ნაწილის აჯანყებაც მოახერხეს. მდგომარეობა იმდენად გართულდა, რომ გენერალი მაყაშვილი იძულებული გახდა, თავისი ძალებით უკან დაეხია, რის შემდეგაც იგი გადააყენეს და გენერალ გიორგი მაზნიაშვილით ჩაანაცვლეს. როგორც ვახუთ „სახალხო საქმეშია“ ნათქვამი: „ლეო რუხაძემ და მისმა დამქაშებმა დიდი ხანია ნიშანში ამოიღეს იგი (აბელ მაყაშვილი. — ავტ.) და გადააყენეს კიდეც სამსახურიდან, მაგრამ ჩვენ ღრმად ვართ დარწმუნებული, რომ ჯარის უკან დახევში დიდი დანაშაული მიუძღვით სანჩო-პანჩო სოციალ-დემოკრატებს, ვიდრე გენერალ მაყაშვილს“.

მაზნიაშვილის მონდომების მიუხედავად, მან რაიმეს შეცვლა ვერ მოასწრო: მთავრობამ მალე გაიწვია და მის ადგილას გენერალი გიორგი კვინიტაძე დანიშნა, რომელმაც ახალციხისა და ახალქალაქის მაზრების კვლავ საქართველოსთვის დაბრუნება შეძლო.

გენერალი მაყაშვილი თბილისში დაბრუნდა და შალვა მადლაკელიძემ, რომელიც იმხანად თბილისის გენერალ-გუბერნატორი იყო, ის თბილისის კომენდანტად დანიშნა. მაყაშვილის დიდი მონდომებისა და შრომის მიუხედავად, ფაქტია, რომ სამთავრობო წრეებმა აიძულეს მადლაკელიძე და გენერალს დაკავებული პოსტი დაატოვებინეს, ფართო რეორგანიზაციის შემდეგ კი მისთვის მხოლოდ ათასეულის უფროსის ადგილი გაიმეტეს. მაყაშვილმა ეს შეურაცხყოფელ დაქვეითებად ჩათვალა და აზერბაიჯანის ჯარში შესვლა არჩია, სადაც პირველი ქვეითი დივიზიის უფროსის მოადგილედ დანიშნა. 1920 წლის მარტში მაყაშვილი დააწინაურეს და განჯის გარნიზონის ხელმძღვანელობა ჩააბარეს.

აზერბაიჯანის ანექსია

1920 წლის აპრილის მიწურულს ბოლშევიკურმა რუსეთმა კავკასიის გასაბჭოების ოპერაცია დაიწყო. მე-11 წითელმა არმიამ დაიკავა ბაქო და აზერბაიჯანში საბჭოთა ხელისუფლება გამოაცხადა. აზერბაიჯანის დემოკრატიული რესპუბლიკის მთავრობამ ბოლშევიკებთან ბრძოლაში დასმარება სთხოვა საქართველოს, თუმცა წითელი არმიის სწრაფმა წინსვლამ ყველანაირი იმედი გააქარწყლა. მიმდინარე სასაზღვრო ბრძო-

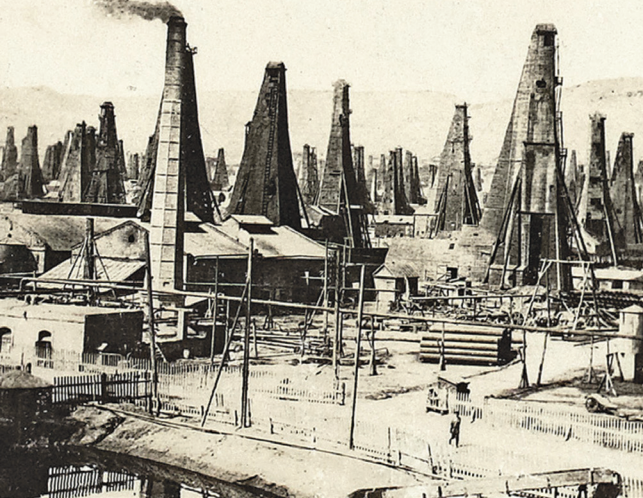
პიეტარ აბაშიძე

გიორგი მაზნიაშვილი

ცენტრში — გენერალი გიორგი კვინიტაძე

ნათობმოპოვების რაიონი ბაქოს შემოგარენში (1918 წ.)

წითელი არმიის შესვლა ბაქოში. 1920 წ.

სასამართლოს შენობა განჯაში

ლების პარალელურად, აჯანყება მოეწყო თავად აზერბაიჯანშიც. განჯაში კომუნისტური ოკუპაციით უკმაყოფილო აზერბაიჯანელმა სამხედროებმა შეიარაღებული გამოსვლა მოაწყვეს და ქალაქში მდგარი წითელი არმიის ნაწილები გაანადგურეს. ბალო მაყაშვილს ბრძოლებში მონაწილეობა არ მიუღია. აჯანყების ჩასახშობად ბოლშევიკებს ორი კვირა დასჭირდათ. გახეთ „ერთობის“ მაისის ნომერში ვკითხულობთ: „ქალაქიდან დიდი სროლის ხმა ისმოდა. სადგურთან ომის ნამდვილი სურათი გადაეგმლებოდათ თვალწინ: მიდიოდნენ წითელარმიელები „ცეპით“, უფროსები იძლეოდნენ განკარგულებებს, აქა-იქ შეხვდებოდით დახოცილებსა და დაჭრილებს“.

გენერალ მაყაშვილს ამის შემდეგ საქართველოში დაბრუნება სურდა, თუმცა შექმნილი ვითარებიდან გამომდინარე ვერ მოახერხა. ბოლშევიკებმა რეპრესიები დაიწყეს. განჯაში სახალხოდ დახვრიტეს აჯანყების მონაწილეთა დიდი ნაწილი. ციხეში სჯამდნენ აზერბაიჯანის არმიის ოფიცრებსა და მაღალჩინოსნებს. ამას ვერც აბელ მაყაშვილი გადაურჩა. გახეთ „საქართველოს რესპუბლიკის“ 1920 წლის ივნისის ნომერში აღნიშნულია: „ქართველ სამხედრო მოსამსახურეთა მდგომარეობა აზერბეიჯანში ძლიერ მძიმეა. მათი რიცხვი უდრის 200 კაცს. ქართველ ოფიცრებს წინადადება მისცეს, წასულიყვნენ აზერბეიჯანის ფრონტზე, რის შემდეგ დაჭერილ იქნა 40 კაცამდე. სხვათა შორის, დაიჭირეს აზერბაიჯანის ჯარში მომსახურები გენერლები ჩხეიძე და მაყაშვილი“. ეს უკანასკნელი შეესწრო ქართველი ჯარისკაცების დაპატიმრებას და დამცირებას. ერთ-ერთი ასეთი შემთხვევის დროს, როდესაც კომუნისტებმა საქართველოს მისიის წარმომადგენელ დგებუაძეს ქუჩის გვა დააწყებინეს, მაყაშვილს გულმა ვერ მოუთმინა და მოძალადეებს შეეპასუხა: „ნება არა გაქვთ საქართველოს დიპლომატიურ წარმომადგენელს ქუჩა აგვევინოთ! მაგ საქმეს მე არ შევასრულებ როგორც ჯარისკაცი“.

მაყაშვილს ბრალად ედებოდა აქტიური ბრძოლა ბოლშევიკების წინააღმდეგ „მუსავატელების“ მთავრობის დროს და აგრეთვე საბჭოთა ხელისუფლების წინააღმდეგ ქალაქ განჯაში მოწყობილ აჯანყებაში აქტიური მონაწილეობა, რაც სიმართლეს არ შეესაბამებოდა. გენერალ ბალო მაყაშვილს სიკვდილით

დასჯა მიესაჯა 12 ოენის და 17 ოენისის ღამეს იგი სისრულეში მოიყვანეს. „კომუნისტების ეს ბარბაროსული საქციელი არ გვიკვირს, ეს მათი თანდაყოლილი თვისებაა“, წერდა გაზეთი „სახალხო საქმე“.

თავდაპირველი ცნობებით, გენერალი აბელ მაყაშვილი დახვრიტეს, ისევე როგორც სხვა სიკვდილმისჯილები, თუმცა შემდეგ გაირკვა რომ მას ხელ-ფეხი შეუკრეს და კასპიის ზღვაში ჩაახრჩვეს. ეს ალბათ საბჭოთა რუსეთის მხრიდან სიმბოლური „უქსტი“ იყო იმ სიტყვების დასამტკიცებლად, რომელსაც ხშირად იმეორებდა: „კასპიის ზღვა ეკუთვნის რუსეთს“.

ქართულ პრესაში ამ ამბის შესახებ დიდი ხნის განმავლობაში იბეჭდებოდა სტატიები. აღსანიშნავია გაზეთი „ერთობა“, სადაც მწვავედ არის გაკრიტიკებული ყოფილი სამხედრო მინისტრის, გრიგოლ გიორგაძის სიტყვა გაზეთ „ახალი სხვიდან“, სადაც ის პილატე პონტოელის როლში აყენებს საკუთარ თავსა და სხვა მაღალჩინოსნებს, რომლებიც უშუალო მონაწილენი იყვნენ რეორგანიზაციისა, რის შემდეგაც აბელ მაყაშვილი იძულებული გახდა აზერბაიჯანში წასულიყო; გიორგაძის ეს პოზიცია სრულიად მიუღებელი და გულგრილია. საგარეო საქმეთა სამინისტროს მომხდართან და სხვა გადაწყვეტილებებთან დაკავშირებითაც პასუხს სთხოვდნენ გაზეთ „სახალხო საქმეშიც“.

გაზეთ „ერთობის“ 1920 წლის 25 ივლისის ნომერში ვხვდებით ვრცელ ტექსტს, სადაც საქართველოს დამფუძნებელი კრების პრეზიდიუმის მდივანი ქრისტინე შარაშიძე დიდი სითბოთი გადმოსცემს აბელ მაყაშვილის ბუნებასა და მის დამსახურებებს საქართველოს წინაშე: „...ჯერ კიდევ ძველი რუსეთის ჯარის დაშლამდის მოიხვეჭა მან „სანგრის გენერლის“ (окопный генерал) სახელი თავისი სიმამაცით და ჯარისკაცებთან დაახლოებით... მისი პირადი სიმამაცის წყალობით შევინარჩუნეთ ჩვენ მესხეთის ნაწილი, როცა ბათუმი დაკარგეთ... გენერალმა მაყაშვილმა პირნათლად მოიხადა ვალი საქართველოს წინაშე — დაუზოგავად ამსახურა მას თავისი გამოცდილება და მამაცური ხმალი. თუ ბრძოლის ველზე სიკვდილით არა, საგმირო საქმეებით ზომ მაინც მიანიჭა სიცოცხლე და უკვდავება მშობელ ქვეყანას“.

გვანცა ტვილდიანი

გრიგოლ გიორგაძე — 1918-1919 წლებში საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის სამხედრო მინისტრი

ქრისტინე შარაშიძე — ისტორიკოსი, დამფუძნებელი კრების წევრი

აბელ მაყაშვილი. ფოტო აღებულია იური ჩიქოვანის წიგნიდან Князя Макашвили. Князя Чичуа (Генеалогическое исследование). Тбилиси. 2006

„დედათა საკითხი“ საქართველოს დემოკრატიულ რესპუბლიკაში

1918 წლის 26 მაისს, კვირას, ნაშუადღევს, 17:10 საათზე, თბილისში, გოლოვინის (დღეს რუსთაველის) პროსპექტზე მდებარე კავკასიის მეფისნაცვლის ყოფილ რეზიდენციაში საქართველოს ეროვნული საბჭოს მიერ ხელი მოეწერა საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის დამოუკიდებლობის აქტს.

ბარბარე ჯორჯაძე

საქართველოს პირველი დემოკრატიული რესპუბლიკა ერთგვარი ასპარეზი იყო ქართველი ქალებისთვისაც. თუმცა, ეს ასპარეზი ერთ დღეში არ შექმნილა. მას მეტად საინტერესო წინაისტორია აქვს, რომელსაც სათავე იმ პერიოდში დაედო, როდესაც საქართველოს ტერიტორიაზე ქალთა პოლიტიკურ და სოციალურ უფლებებზე დაიწყო საუბარი.

XIX საუკუნის მეორე ნახევრიდან საქართველოში ჩაისახა მოძრაობა პატრიარქალური საზოგადოებიდან ქალების ემანსიპაციისთვის. 1879 წელს დაარსებული „ქართველთა შორის წერა-კითხვის გამავრცელებელი საზოგადოება“ ქალთა უფლებებისთვის ბრძოლის სათავეებთან იდგა. სწორედ ამ საზოგადოების წევრთა მეცადინეობით გახდა აქტუალური „დედათა საკითხი“. ამ თემით დაინტერესება უნდა განვიხილოთ, როგორც ქართველი საზოგადოების მოდერნიზაციის მცდელობა. სამოციანელები თავიანთ პუბლიცისტიკაში ევროპაში მიმდინარე ემანსიპაციაზე საუბრობდნენ და ქართულ რეალობასთან პარალელურ ავლებდნენ. იმავედროულად, ცდილობდნენ გენდერული პრობლემების პოპულარიზაციას საზოგადოებაში, რომელიც მაშინ ამგვარი საკითხებისთვის საკმაოდ დახურული იყო.

შეიძლება ითქვას, რომ საქართველოში ქალთა უფლებებზე საუბრის დაწყებას ბიძგი ბრიტანელი ეკონომისტის, ფილოსოფოსისა

და სახელმწიფო მოღვაწის, ჯონ სტიუარტ მილის პეტიციამ მისცა 1866 წელს, როცა მან ბრიტანეთის პარლამენტისგან ქალებისთვის საარჩევნო ხმის უფლების მინიჭება მოითხოვა. ევროპისგან განსხვავებით, ჩვენთან ამ საკითხებზე საუბარი მამაკაცებმა დაიწყეს. „თურგდალეულთა“ მოსაზრებებს საფუძვლად ედო სწორად გააზრებული საზოგადოებრივი ინტერესი, და არა ქალთა პრობლემების სიღრმისეული ცოდნა. ისინი მოუწოდებდნენ ქალებს, საზოგადოებრივ ასპარეზზე თავად წარმოეჩინათ თავიანთი რეალური პრობლემები. ამაზე აქტიურად წერდნენ იმდროინდელ პრესაში. XX საუკუნის დასაწყისში შედეგიც გამოჩნდა, ამ პერიოდში ქალის სამოქალაქო უფლებები აქტუალური გახდა. ითარგმნა ავგუსტ ბეუელის „ქალი და სოციალიზმი“. ჩამოყალიბდა ქალთა არაერთი ორგანიზაცია („ქართველ ქალთა საქველმოქმედო ორგანიზაცია“, „თბილისელ ქალთა წრე“, „ქართველ ქალთა საზოგადოება“, „ქალთა თანასწორობის საქართველოს კავშირი“, „მანდილი“), რომლებმაც დაიწყეს ზრუნვა ქალთა უფლებებზე, განათლებასა და სოციალური პრობლემების გადაჭრაზე.

XIX საუკუნის მიწურულს ქალებმა პირველად დაიწყეს საჯარო გამოსვლები. ისინი საუბრობდნენ თავიანთ პრობლემებზე და ქალთა ემანსიპაციას ესწრაფოდნენ. ერთ-ერთ-

თი პირველი ამ საქმეში ბარბარე ერისთავი-ჯორჯაძე იყო, რომელმაც ხმა აიმაღლა პატრიარქალური საზოგადოების წინაშე. იგი აქტიურად იბეჭდებოდა ამ პერიოდის პრესაში („ცისკარი“, „ივერია“, „ჯეჯვილი“, „კვალი“ და „დროება“). 90-იან წლებში კი „ქალთა საკითხის“ გარშემო გამართულ პოლემიკას მან სპეციალური წერილი მიუძღვნა („ორიოდე სიტყვა ყმაწვილ კაცების საყურადღებოდ“), რომელიც სამართლიანად მიიჩნევა ქართული ფემინიზმის მანიფესტად. წერილში ბარბარე საუბრობდა ქალების შეზღუდული უფლებების შესახებ განათლებასა თუ პოლიტიკაში. „პირველიდანვე დაწყებული ყოველი კაცი დედაკაცების გაკილვაში ყოფილა და არის; ყოველივე ბრალეულობა ქალს მიაწერეს და დიდად ცდილობდნენ ეს თავის ამხანაგი ყოვლის გზით დაეცათ და დაემდაბლებინათ. სიყრმიდანვე ამას ჩასძახოდნენ: შენ, რადგან შემოქმედს ქალად დაუბადებინარ, შენი წესი ეს უნდა იყოს: ხმაგაკმენდილი ჩუმად იყო, არავის შეჰხედო, არსად წახვიდე, ყურები დაინშო, თვალები დახუჭე და იჯექ, სწავლა და სხვა ენებით განათლება რა შენი საქმეაო“, — წერდა ბარბარე და დასძენდა, — „საბრალო ქალებს იმ დაჩაგვრით ვერ დაუთრგუნეს ნიჭი და გონება: თუ განათლება არ მისცეს, თავიანთ დედაენაზედ მაინც კარგად და საძირკვლიანად შეეძლოთ ნათელი მსჯელობა და საქმიანობა. ვინ იყო მწიგნობრობის პატრონი და წერა-კითხვის გამავრცელებელი ჩვენში, თუ არა ქალი, როდესაც კაცები მამულის დასაცველად თოფ-იარაღზედ იყვნენ დაყუდებულნი? თუ აქამომდე მოაღწია მდიდარმა ქართულმა ენამ, ქალის მეოხებით მოაღწია“.

1917 წელს ქართველი ქალის ხმა ქუთაისიდან გაისმა — „ინტერპარტიულმა ქალთა ლიგამ“ დაიწყო ყოველკვირეულ საპოლიტიკო და სალიტერატურო გაზეთ „ხმა ქართველი ქალისას“ გამოცემა, რომლის რედაქტორი კატო მიქელაძე იყო. „თუ რომ საუბრის დროს საჭიროა ერთისათვის, მეორე ადამიანის ცნობა, მით უფრო საჭიროა საზოგადოებისათვის გაგება ყოველივე ახლათ გამოსულ ბეჭდვითი ორგანოს მიმართულებისა. ამისათვის ვაცხადებთ საზოგადოების საყურადღებოდ, რომ ჩვენი გაზეთი სდგას ყოველ პარტიულ მიმართულების გარეშე. თვალყურს ვადევნებთ თითოეული არსებულ პარტიების პრინციპს. ეს კიდევ იმას არ ნიშნავს, რომ ჩვენ გარკვეუ-

გაზეთის „ხმა ქართველი ქალისა“ პირველი და მეორე ნომრები (1917 წლის 5 და 17 აპრილი)

მწერალი ქალები.
სხედან: ანა
ხაზუტაშვილი
(ცქვიტი),
ანასტასია
თუმანიშვილი-
წერეთლისა,
ეკატერინე
გაბაშვილი,
ეკატერინე (კეკე)
მესხი; დგანან:
ან. ლვინიაშვილი,
მარიჯანი (მარიამ
ალექსიძე-
ტყემალაძე), დარია
ახვლედიანი, საფო
მგელაძე, ნინო
ტყეშელაშვილი,
ლიდია მეგრულიძე

ლი შეხედულება არ გვქონდეს ცხოვრებაზე და მისგან წამოყენებულს საჭირ-ბოროტო კითხვებს და საზოგადო მოვლენას ანგარიშს არ ვუწევთ. ...ჩვენ გვსურს შევაერთოთ დღეს დაქსაქსული ქალთა ძალა და დაწვრილ-მანებულ პიროვნებას მოვუპოვოთ საზოგადოებრივი ცხოვრება. ჩვენ ვიბრძვიტ ჩვენი ადამიანური პიროვნების აღდგენისთვის და ჩვენი სამშობლოს თავისუფლებისთვის. დედაკაცის უფლებებზე მონური ყოფა და ჩვენი სამშობლო ქვეყნის ადგილობრივი საჭიროებანი იმდენათ მნიშვნელოვანია და იმდენათ მწველი ყოველი გონიერი ქართველი ქალი-სათვის, რომ დარწმუნებული ვართ, სურვილი ერთისა და მეორის აღდგენისა განამტკიცებს ჩვენს ერთობას“. — წერია გაზეთის პირველ ნომერში, რომელიც 5 აპრილს გამოვიდა. ამავე ნომრის ერთ-ერთ სტატიასში სათაურით „რას მოვითხოვთ ჩვენ“, გაზეთის მესვეურებს მკაფიოდ აქვთ ჩამოყალიბებული თავიანთი მოთხოვნები: „ქალი არის ისეთივე გონიერი, როგორც მამაკაცი და უნდა სარგებლობდეს ადამიანის სრული უფლებით. ...ქალს უნდა მიენიჭოს იგივე ხმა არჩევნებში და იყოს არჩეული, როგორც საკანონმდებლო კრებაზე, ისე პროვინციულ და კომუნალურ მმართველობაში, როგორც ყოველი მოქალაქე მამაკაცი. ...გაუქმებულ იქმნას დღევანდელი სამეცკვიდრეო პრივილეგია მამაკაცის და თითოეულს შეიღოს ქალია ის თუ ვაჟი, ედვას თანასწორი წილი დედ-მამის ქონებაზე. ...ერთი და იგივე ხელფასი თანასწორი შრომისათვის“.

გაზეთი ავლებდა პარალელებს ევროპასთან, არაუმეტებითა და მაგალითებით ესაუბრებო-

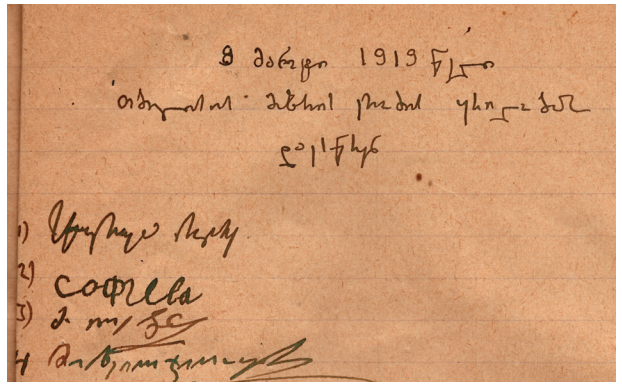
და მკითხველს და ემანსიპაციის აუცილებლობაში არწმუნებდა. ეს სტატიები ერთმნიშვნელოვნად ადასტურებს, რომ ეს ქალები ღიად დაუპირისპირდნენ პატრიარქალურ სამყაროს. წერდნენ არა როგორც დედები, ცოლები, დები ან შეილები, არამედ როგორც მოქალაქეები, რომლებიც არა მამაკაცების, არამედ ადამიანების უფლებებს ითხოვენ. შეახსენებდნენ მამაკაცებს: „მომეტებული წილი იცოდეთ, რომ თქვენი დები და შეილებია, რომელნიც სიღარიბითა და უუფლებო ცხოვრების გამო უზნეო მამაკაცთა ტლანქი ფინის მსხვერპლნი რომ ხდებიან. და იღუპებიან“.

1918 წლის 5 თებერვალს გაზეთის კიდევ ერთი ნომერი გამოვიდა, სადაც საინტერესო სტატიაა დაბეჭდილი — „საუბარი ქალიშვილებთან“. „დებო, თქვენს წინაშე საუბრობს მოპირდაპირე სქესის წარმომადგენელი, რომელმაც განიცადა თავის არა ადამიანური მოქმედება ქალებისადმი და რომელმაც ჩაიხედა თავის სქესის, მამაკაცების ბოროტ გულღვიძლში, ამოიკითხა ის გაიძვერული გრძნობები და შიამსო მითაც, რაც მასაც განუცდია“. სტატიის უცნობმა ავტორმა კითხვა დასვა: „რა არის მამაკაცი?“ და თავადვე უპასუხა: „მე კი, როგორც მათი სქესის წევრი, თამამად შემიდლია ვსთქვა, რომ მრავალი მამაკაცი ადამიანი არაა, არამედ არაადამიანია, ვინაიდან ადამიანი მონობის წინააღმდეგი არის და უკანასკნელიც მამის იქნება ადამიანი, თუ მან შეიგნო თავის დანაშაული მონებისადმი (ქალებისადმი)“. ავტორი გამოთქვამს მწუხარებას, რომ „ქალიშვილი ქალიშვილს მხარს არ უჭერს“.

ასევე ამ ნომრის სტატიაში „ქალები და კოოპერაცია“ შალვა ჩაჩიბაია წერდა: „ამ დიდმა საერთაშორისო ომმა ბევრი ნაკლი და უწესრიგობა გამოაპყარა ჩვენს საზოგადოებრივ ცხოვრებაში. ამ ნაკლთა შორის პირველი და თვალსაჩინო ადგილი უკავია ჩვენი კოოპერატივების ცალმხრივობას და მის მიერ გამოწვეულ უხერხულობას. როგორც მოგეხსენებათ, დღემდე ჩვენს კოოპერატიულ დაწესებულებაში მსახურობენ მხოლოდ მამაკაცები, ქალები კი ძალიან ნაკლებათ იღებენ მონაწილეობას ამ დაწესებულებათა მოქმედებაში, თითქოს შვერიგებოდეთ იმ აზრს, რომ კოოპერაცია მათი საქმე არ იყოს“. სტატიის ბოლოს ავტორი დასძენს, რომ მამაკაცებმა აუცილებლად უნდა იზრუნონ ქალების საზოგადო საქმით დაინტერესებაზე.

თერგდალეულთა პუბლიცისტური მექანიზმების არაპირდაპირი გავლენა შეიძლება დაეინახოთ აგრეთვე რუსეთის რევოლუციის შემდგომ ქალთათვის ფართოდ დეკლარირებულ საარჩევნო უფლებებში. საქართველოს ტერიტორიაზე ქალთა საარჩევნო უფლება პირველად ამოქმედდა რუსეთის დროებითი მთავრობის 1917 წლის 15 აპრილის განკარგულებით. ამ პირობით გაიმართა საქალაქო ხმოსანთა არჩევნები. 1917 წლის 11 სექტემბერს კი ძალაში შევიდა რუსეთის დამფუძნებელი კრების დებულება, რომლის მიხედვითაც, 20 წლის ზემოთ ყველა მოქალაქეს, განურჩევლად სქესისა, არჩევნებში მონაწილეობის უფლება მიეცა.

1918 წელს, როცა საქართველოს ეროვნული საბჭო არჩევნებისთვის ემზადებოდა, სოციალ-დემოკრატების ერთ-ერთ შეკრებაზე ნინო ტყეშელაშვილმა განაცხადა: „მე მჭკვერმეტყველი არა ვარ, საზოგადოებაში ლაპარაკს გავუბრუნებ. წარსულმა, ქალის ფეხშეკრულმა ცხოვრებამ ქალი დაამუწავა, მაგრამ თქვენ ახლა ისეთი უსამართლობის წინაშე დაგვაყენეთ, რომ ქვაც ენას ამოიდგამს. ქალი ოჯახს უვლის, შვილებს უზრდის ქვეყანას, საზოგადოებას ემსახურება, რითაც და როგორც შეუძლია, ცოტა გვეყვანდნენ რევოლუციონერი ქალები? თქვენ 20 კაცში ერთი ქალიც ვერ ამოგიჩვენებთ“. გამოსვლის ბოლოს, ნინომ პარტიას 5 კანდიდატი ქალი შესთავაზა, მაგრამ ამოდ. გაწბილებულმა ორატორმა და მისმა თანამოაზრებმა (კატო მიქელაძე, ანა ღვინიაშვილი, ანა ხახუტაშვილი, დეს-

▲ ამონაწერი ერობის სხდომის ოქმიდან

▼ ფარი-ხანუმ სოფივის შემორჩენილი სურათი

მინდორა ორჯონიკიძე-ტოროშელიძე

ანა სოლოლაშვილი

საქართველოს დამფუძნებელი კრების პრეზიდიუმი. მარცხნიდან: თავმჯდომარის მოადგილეები ექვთიმე თაყაიშვილი, ალექსანდრე ლომთათიძე, სვიმონ მდივანი, დამფუძნებელი კრების მდივნის მოადგილე ქრისტინე შარაშიძე. მარჯვენა მთავრობის ლოჯაში სხედან მთავრობის თავმჯდომარე და მინისტრები

პინე გელოვანი, ბაბილინა ხოსიტაშვილი) პროტესტის ნიშნად დემონსტრაციულად დატოვეს კრება.

ბარბარე ჯორჯაძე თავის წერილს ამთავრებს ფრაზით: „ახლა მაინც ჩვენმა კაცებმა დაანებონ თავი ზვაობას და მეშურნეობას, მისცენ თავიანთ დებსაც თანასწორი სწავლა და მიმართულება, რომ შეეძლოთ კიდევ კვალში ჩადგომა და ანგარიშის მოთხოვნა თანამედროვე ქალებისა, ...ახალი თაობის ქალებიც დვაწლსა და შრომას არ შეუდრკებიან, თუკი საქმე უშველიან რასმე“. თითქმის 30 წელიწადი, მსოფლიო ომი და რევოლუცია — სწორედ ეს გზა გაიარა საქართველომ ამ წერილის გამოქვეყნებიდან პირველი ქართველი ქალი პარლამენტარის გამოჩენამდე. სოციალისტ რევოლუციონერი მარიამ ჩხეიძე 1918 წელს რამდენიმე თვით იყო ეროვნული საბჭოს წევრი. ითვლებოდა ძალიან კარგი იურისტად და შედიოდა საკონსტიტუციო კომისიის შემადგენლობაში. მონაწილეობდა 1919 წლის არჩევნებშიც. ასევე მან გამოაქვეყნა 1921 წელს კონსტიტუციის ალტერნატიული პროექტი. მარიამი 1937 წელს დახვრიტეს.

1918 წელს ქართული პრესა სიამაყით წერდა: „დალსანიშნავია ერთი ფრიად სამხიარულო

მოვლენა: ხმოსანთა რიცხვში შედის ყარაიაზის ოლქიდან წამოყენებული მუსულმანელი ქალი, პარი-ხანუმ სოფიევი. პირველი საერო ყრილობა დაინიშნა 2 დეკემბერს“... „ყარაიაზის მატრიარქმა“ მოულოდნელად, წამყვანი პარტიების — სოციალ-დემოკრატებისა და ფედერალისტების, „ჰუმეითის“, ეროვნულ დემოკრატებისა და ესერების კანდიდატების ჭიდილში პროპორციულ სიებს აჯობა და უპარტიოდ თბილისის სამაზრო ერობის მექუთუ ხმოსანი გახდა ყარაიაზის ოლქიდან.

34 წლის მუსლიმანმა ქალმა მუსლიმანი მოქალაქეების მხარდაჭერით პოლიტიკური თანამდებობა დემოკრატიული გზით მოიპოვა. ამ თანამდებობის მოპოვებამდე სოფიევა თავად სოფელშიც დიდი ავტორიტეტით სარგებლობდა. ადგილობრივების თქმით, ფარი-ხანუმი სისტემატურად არღვევდა მუსლიმანი ქალის შესაძლებლობების შესახებ არსებულ სტერეოტიპებს. ის თავიდანვე გამხდარა ოჯახის ლიდერი, იმ ფონზე, როცა ხუთი ძმა ჰყავდა. შთამომავლების გადმოცემით, ეწეოდა ჩიბუხს, რაც დღესაც სასტიკად აკრძალულია მუსლიმანი ქალისთვის. სკოლია ყურანის კითხვა და არაერთ რიტუალზე ყოფილა მიწვეული წმინდა წიგნის წასაკითხავად. ასევე

ფარი-ხანუმ სოფიევას იწვევდნენ შუამავლად სხვადასხვა დავაში. დროთა განმავლობაში მისი სიტყვა იმდენად მნიშვნელოვანი გახდა, რომ სოფლის უხუცესი — აღსაპკალებიც კი აღიარებდნენ და ემორჩილებოდნენ.

1919 წლის თებერვალში საქართველოს პირველ დემოკრატიულ რესპუბლიკაში დამფუძნებელი კრების არჩევნები გაიმართა. არჩევნებში კენჭს იყრიდა 26 ქალი, სადაც ყველაზე მეტი — ცხრა ქალი კანდიდატი საარჩევნო სიაში სოციალისტ-ფედერალისტთა პარტიას ჰყავდა წარმოდგენილი, ყველაზე ნაკლები — ერთი ქალი კანდიდატი რადიკალ-დემოკრატიულ გლეხთა პარტიას. საბოლოოდ, საკანონმდებლო ორგანოს წევრი ხუთი სოციალ-დემოკრატი ქალი გახდა. თითოეულ მათგანს საკმაოდ რთული გზა ჰქონდა განვლილი. ვიდრე ქვეყნის მართვის სათავეებთან აღმოჩნდებოდნენ, ისინი ხელმძღვანელობდნენ ადგილობრივ ქალთა ორგანიზაციებს, პედაგოგიურ საქმიანობასთან ერთად, აქტიურად მონაწილეობდნენ პოლიტიკურ ცხოვრებაში და ეწეოდნენ არსებული წეს-წყობილების საწინააღმდეგო ავითაცია-პროპაგანდას. საარჩევნო სიაში კი იმიტომ მოხვდნენ, რომ მათი განვლილი გზა და ბიოგრაფია პარტიას ხმებს მოუტანდა. ეს არ ყოფილა გენდერული ბალანსისთვის გადადგმული ნაბიჯი, ანუ ეს ქალები საკანონმდებლო ორგანოს წევრი მხოლოდ მათი სქესის გამო არ გამხდარან. ისინი აქტიურად მონაწილეობდნენ დამფუძნებელი კრების მუშაობაში, იყვნენ სხვადასხვა კომისიის წევრი:

მინადორა ტოროშელიძე — კანდიდატთა სიის მე-60 ნომერი, შრომის კომისიის მდივანი და სახალხო ჯანმრთელობის კომისიის თავმჯდომარე.

ქრისტინე (ჩიტო) შარაშიძე — კანდიდატთა სიის 71-ე ნომერი, საბიბლიოთეკო, სარედაქციო და სახალხო განათლების კომისიების წევრი და დამფუძნებელი კრების პრეზიდენტის უმცროსი მდივანი.

ანა (ოლა) სოლოლაშვილი — კანდიდატთა სიის 108-ე ნომერი, სარედაქციო და ცენტრალური კომისიების წევრი. საბიბლიოთეკო და საპენსიო კომისიებისა და სოციალ-დემოკრატიული ფრაქციის მდივანი.

ელისაბედ ბოლქვაძე — პარტიული სიის 78-ე ნომერი, შრომისა და მომარაგების კომისიების წევრი.

ელეონორა მახვილაძე — პარტიული სიის 25-ე ნომერი, შრომის, საპენსიო და სახალხო ჯანმრთელობის კომისიების წევრი.

აღსანიშნავია, რომ 1921 წელს საბჭოთა რუსეთის მიერ საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის ოკუპირების შემდეგ ხუთივე მათგანი ქვეყანაში დარჩა. ისინი ჩაბმული იყვნენ წინააღმდეგობის ორგანიზაციებში და არალეგალურად მუშაობდნენ პოლიტიკური პატიმრებისა და მათი ოჯახების დასახმარებლად.

როგორც მინადორა ტოროშელიძე წერდა: „მუშაობა დულდა!“ და მათაც კოლეგა მამაკაცებთან ერთად შეჰქონდათ წვლილი დემოკრატიული რესპუბლიკის შენებაში.

სხვა მიზეზებთან ერთად, ამ დეაქტის დამსახურებითაც, ქალებმა 1921 წლის 21 თებერვლის კონსტიტუციაში რიგი მუხლები მიიღეს. 39-ე მუხლში ჩაიწერა: „ორივე სქესის მოქალაქე თანასწორია როგორც პოლიტიკურ, ისე სამოქალაქო, ეკონომიკურ

ელეონორა მახვილაძე-ტერ-ფარსეოვა

მარჯვენა — ელისაბედ ბოლქვაძე. ქართველი პოლიტიკური პატიმრები გადასახლებაში

ელისაბედ
ბაგრატიონ-
ორბელიანი

მედეა
დამბაშიძე
ქალიშვილთან
ერთად

ნატალია
აზიანი

და საოჯახო უფლებებით“. მე-40 მუხლმა მისცა ქალებს ქორწინებაში თანაბარი უფლება. 126-ე მუხლმა კი განსაზღვრა ქალთა შრომითი პირობები: „აკრძალულია ქალის მუშაობა დედობისათვის მავნე წარმოებაში; მუშა ქალი მშობიარობის დროს არანაკლებ 2 თვისა თავისუფალია მუშაობისაგან, ჯამაგირის მოუსპობლად; დამქირავებელს ევალება ტუქმუწოვარ ბავშვთა მოსავლელად შესაფერ გარემოებაში ამყოფოს მუშა ქალები“.

თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის 1918 წლის 3 სექტემბრის დებულებით, გარანტირებული იყო ორივე სქესის ხელმისაწვდომობა უმაღლეს განათლებაზე. „ტფილისის უნივერსიტეტის სტუდენტებად შეიძლება ორთავე სქესის პირნი იყვნენ, რომელთაც საშუალო სკოლა უნდა ჰქონდეთ გათავებული, თვითიუღს ფაკულტეტს უფლება აქვს, თუ საჭიროდ სცნობს, უნივერსიტეტში შემომსვლელთა რომელიმე დამატებითი საგნის ცოდნა წინასწარ მოსთხოვონ“ (პარაგრაფი 15). უნდა აღინიშნოს, რომ უნივერსიტეტის პირველი სტუდენტი ქალი იყო მედეა დამბაშიძე. ქალები იყვნენ ასევე პირველი პროფესორები: ვანდა ჰოპე-დამბაშიძე (ივანე ჯავახიშვილის მოწვევით ინგლისურ ენას ასწავლიდა) და ელისაბედ ბაგრატიონ-ორბელიანი (თსუ-ში იგი პროფესორთა საბჭოს მიწვევით ფრანგულ ენას ასწავლიდა).

მიუხედავად ამგვარი მიღწევებისა, ქალი პუბლიცისტები ამ პერიოდში არაერთ კრიტიკულ სტატიას წერდნენ. მათ მიაჩნდათ, რომ კონსტიტუციური გარანტიები და რეალობა ერთმანეთისგან ძალიან განსხვავდებოდა. სწორედ დემოკრატიის, როგორც ღირებულების გაუფასურებას მიუძღვნა ნატალია აზიანმა წერილი „ინტერვიუ ქალბატონ დემოკრატიასთან“, სადაც იგი აღნიშნავს, რომ მეფის რუსეთის ჩინოვნიკებმა და მენშევიკებმა იმედები ვერ გაამართლეს. მისი აზრით, ასეთივე პირი უჩანდა ბოლშევიკურ წყობასაც.

საბოლოო ჯამში დღეს, მრავალი ისტორიული ქართველის ჩავლის შემდეგ, ქართველი ქალის უფლებები მათ ღირებულებით მონაპოვარზე დგას. წინასწარმეტყველური აღმოჩნდა ილია ჭავჭავაძის სიტყვები: „მორს არ არის ის დრო, როდესაც დედათა საქმე თავისა გაიტანს და ეს მთელი ნახევარი სქესი კაცობრიობისა მოწვეულ იქნება წუთისოფლის სუფრაზედ თავისი კუთვნილის ადგილის დასაჭერად“.

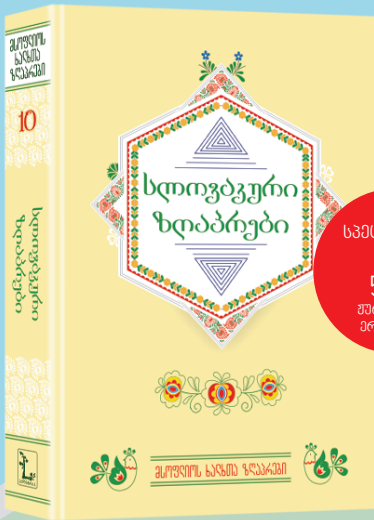
ირმა ჭანტუშია

უკვე გამოქულია 9 წიგნი

მსოფლიოს
საბანძურად
ქცეული ზღაპრები

„ზღაპარი არის ხალხურ ცოდნასა და გამოცდილებაზე დატყუძნებული ერთგვარი კონსპექტი, რომელიც ადამიანს შეიძლება ნებისმიერ დროს გამოადგეს“

სამეცნიერო
ფასი
5.50 ლ
შურნალთან
ერთად 7 ლ

ორ კვირაში ერთხელ
ჟურნალ „გზასთან“ ერთად

დimitრი ტატიშვილი
მსახიობი

იკითხეთ წიგნის მალაზიებსა და პრესის გავრცელების წერტილებში ან დარეკეთ
ნომრებზე: 0(32)2382673; 0(32)2382674 და www.elva.ge ადგილზე მოგართმევთ

უფლისწული, რომელსაც დავით გურამიშვილმა „დავითიანი“ მიაბარა

მირიან ბაგრატიონის ცხოვრებისა და მოღვაწეობის ისტორიიდან

ბაგრატიონთა დინასტიის კახეთის შტოს წარმომადგენელი მირიან ბატონიშვილი (1767-1834) გახლდათ მეფე ერეკლე II-ის ერთ-ერთი ვაჟი, რომელიც სახელმწიფო მოღვაწეობას ჭაბუკობიდან შეუდგა. მას მინიჭებული ჰქონდა რუსეთის არმიის გენერლისა და ნამდვილი საიდუმლო მრჩველის წოდებები. იყო სამიშვილო სენატის წევრი და წმინდა ანას I ხარისხის ორდენის კავალერი. ამის პარალელურად, იგი ლიტერატურულ მოღვაწეობასაც ეწეოდა. აქვე აღვნიშნავთ, რომ ბაგრატიონთა დინასტიის კახეთისა და ქართლის შტოების დემოგრაფიული განვითარების ისტორიის ცალკეული საკითხების შესწავლას არაერთი ნაშრომი მიუძღვნენ.

უფლისწული მირიან ერეკლეს ძე ბაგრატიონი
(მხატვარი — ალექსანდრ ვარნეკი, 1827 წ.)

მეფე ერეკლე II (1720-1798) სამჯერ დაოჯახდა. მისი პირველი მეუღლე იყო ქეთევან ზაალის ასული მხეიძე (ფხეიძე), მეორე — ანა ზაალის ასული აბაშიძე (1730-1749), ხოლო მესამე — დარეჯან კაცია (გიორგის) ასული დადიანი (1734-1807).

დარეჯანი იყო ოტია დადიანის (მთავრობდა 1728-1757 წლებში) ძმის — კაციას (გიორგის) ასული. ამ ქორწინებაში 23 ბატონიშვილი დაიბადა.

მირიანი — ერეკლე II-ისა და დარეჯან დადიანის რიგით მეოთხემეტე შვილი, 1767 წლის 19 აგვისტოს დაიბადა. ყრმა უფლისწულს იმ მეფის სახელი დაარქვეს, რომელმაც 326 წელს ქრისტიანობა საქართველოში სახელმწიფო რელიგიად გამოაცხადა.

მირიანს ნახევარმძად ეკუთვნოდა მეფე გიორგი XII, რომელიც ერეკლე II-ს მეორე ქორწინებიდან შეეძინა. მირიანის დანარჩენი (ღვიძლი) ძმებიც მნიშვნელოვან როლს ასრულებდნენ XVIII საუკუნის მეორე ნახევრისა და XIX საუკუნის პირველი ნახევრის საქართველოს ისტორიაში.

მართვლი დიალოგები და რუსეთის სამხედრო მოღვაწე

ქართლ-კახეთის სამეფოს მართვა-გამგეობაში უფლისწული მირიანი ჭაბუკობიდან მონაწილეობდა. გვირგვინოსანი მამის სურვილის შესაბამისად, იგი ჯერ კიდევ 17 წლის ასაკში ჩართეს რუსეთში მიმავალი დიპლომატიური მისიის შემადგენლობაში.

მირიანი იყენებდა რვაკუთხა ფორმის საუფლისწულო ბეჭედს, რომელზეც ამოტვიფრული იყო ოთხსტრიქონიანი ლეგენდა ქართულ ენაზე (მხედრული შრიფტით): „დავითის ტომთა სქესისა, ძე ვარ ირაკლი მეფისა, მირიან“.

კათოლიკოს-პატრიარქ ანტონ I-ის მიერ 1768 წლის 20 თებერვალს გაცემულ დოკუმენტს — „წყალობის წიგნი სოლომონ კუალიაშვილისადმი“ ერთვის როგორც ანტონ I-ის ხელრთვა, ასევე, ერეკლე II-ის, დედოფალ დარეჯან დადიანისა და მათი რამდენიმე ვაჟის ბეჭედი. მათ შორის არის მირიანის ბეჭედიც — ზემოხსენებული ლეგენდით.

1780 წლის 2 ივნისით დათარიღებულ დოკუმენტს — „წყალობის წიგნი ანტონ I-ისა სახლთხუცეს ამილბარ მაღალადისადმი“ ერთვის როგორც კათოლიკოს-პატრიარქის ხელმოწერა, ასევე, ქართლ-კახეთის მეფე-დედოფლისა და მათი რამდენიმე ვაჟის ბეჭედი, მათ შორის — მირიანისაც.

მირიანის ბეჭდით ასევე დამოწმებულია შემდეგი განჩინებანი: 1779 წლის 20 ივნისით დათარიღებული „განჩინება სოლომონ ბეგ-თაბეგისძევილის ყმების საქმეზე“; 1780 წლის 21 ივლისით დათარიღებული „განჩინება ადამ ყარანგოზიშვილისა და ივანე ბურდულის მამულის საქმეზე“; 1781 წლის 19 იანვრით დათარიღებული „განჩინება საგინაშვილების ყმების დათუაშვილების საქმეზე“; 1782 წლის 22 ივნისით დათარიღებული „განჩინება შერ-მანან აფხაზისძევილის მკვლელობის საქმეზე“; 1783 წლის 3 აპრილით დათარიღებული „განჩინება არქიმანდრიტ ანტონისა და ბაყალ მიკირტუმას სახლების საქმეზე“; 1783 წლის 19 ოქტომბრით დათარიღებული „განჩინება გივი და უთრუთ ციციშვილების გაყრის საქმეზე“; 1784 წლის 8 იანვრით დათარიღებული „განჩინება გოსტაშაბიშვილებისა და ციციშვილების მამულის საქმეზე“; 1784 წლის 11 თებერვლით დათარიღებული „განჩინება მზეჭაბუკ მდივანბეგის ყმების შაბაშვილების საქმეზე“ და სხვ.

1782 წლის 12 აგვისტოს ერეკლე II-მ უბრძანა თავლიდარ ნასყიდას, მირიანის მსახურის — ყულუხჩ დიმიტრი ქუმსიშვილისთვის ხელწერილით გადაეცა ხუთი მინალთუნის ღირებულების ფარჩა.

1783 წელს გეორგიევსკში ხელმოწერილი მფარველობითი ტრაქტატის შემდეგ, ერეკლე II-მ ეკატერინე II-სთან გაგზავნა საგანგებო დელეგაცია გარსევან ჭავჭავაძის ხელმძღვანელობით. დელეგაციის შემადგენლობაში ჩარიცხეს იეროდიაკვანი ანტონი (ერისკაცობაში — უფლისწული თეიმურაზ ერეკლეს ძე, მომავალში — კათოლიკოს-პატრიარქი ანტონ II) და მისი უმცროსი ძმა მირიანი.

1784 წლის მაისის მიწურულს ქართლ-კახეთის დიპლომატიური მისია ამალითურთ რუსეთის დედაქალაქში გაემგზავრა. 20 სექტემბერს იმპერატრიცამ მიიღო დელეგაციის მეთაური გარსევან ჭავჭავაძე, რომელმაც ეკატერინე II-ს რწმუნებათა სიგელი გადასცა.

მირიანი საკუთარი ნებით ჩაირიცხა იმპერიის შეიარაღებულ ძალებში შემავალ

იზიუმის საკავალერიო პოლკში, სადაც ეკატერინე II-ის ბრძანებით, მას პოლკოვნიკის წოდება მიენიჭა.

ბაგრატ ბატონიშვილი (1776-1841) მოგვითხრობს: „წელსა 1784 წარავლინა მეფემან ირაკლიმ როსიად ძენი თვისნი ანტონი — შემონაზნებელი მთავარ-დიაკონი და მირიან, რომელსაც უბოძა იმპერატრიცამ პოლკოვნიკობა ცხენოსანს ჯარში“.

მირიანმა მონაწილეობა მიიღო რუსეთ-ოსმალეთის 1787-1791 წლების ომში.

ძმები — ანტონ და მირიან ბაგრატიონები სამი წლის განმავლობაში პეტერბურგში ცხოვრობდნენ. მათთან ახლო კავშირი ჰქონდა ქართული წარმომავლობის რუს სახელმწიფო მოღვაწეს, საიდუმლო მრჩეველს, საგარეო საქმეთა კოლეგიის წევრს სერგეი ლაზარეს ძე ლაშქარიოვს (1739-1814), რომლის ნამდვილი

გარსევან
ჭავჭავაძე

სერგეი
ლაზარეს ძე
ლაშქარიოვი

მეფე ერეკლე II და დარეჯან დედოფალი

გვარიც იყო ბიბილური. 1787-1788 წლებში ბატონიშვილები ცხოვრობდნენ კრემენჩუგში, გენერალ-ფელდმარშალ გრიგორი პოტიომკინთან, რომელსაც ევალეობდა რუსულ-ქართული ურთიერთობების გაძლიერება. არსებობს მოსაზრება, რომ ეს უფლისწულები საპატიო მძევლები იყვნენ.

მირიანს მიმოწერა ჰქონდა ქართლ-კახეთის სამეფო კართან და თავის გვირგვინოსან მამასთანაც. ერეკლე II-მ მირიანს მისწერა, რათა მას დაესვა საკითხი რუსეთის ხელი-

სუფლების წინაშე და აეცილებინა ალა-მაჰმად-ხანის მოსალოდნელი თავდასხმა საქართველოზე. მას შემდეგ კი, რაც ეს თავდასხმა მოხდა, ამის თაობაზე მეფემ შვილს დაუყოვნებლივ შეატყობინა. კრწანისის ბრძოლიდან სულ რამდენიმე დღეში, 1795 წლის 15 სექტემბერს, ერეკლე II თავის ვაჟს მირიანს და გარსევან ჭავჭავაძეს შესწიოდა — ფიცით რომ არ ვყოფილიყავით დაკავშირებული რუსეთთან და ალა-მაჰმად-ხანთან თანხმობა გვექონოდა, ეს უბედურება არ დაგვატყვედებოდაო.

გარსევან ჭავჭავაძე შეძლებისდაგვარად მფარველობდა უფლისწულს და ფინანსურადაც ეხმარებოდა. 1795 წელს მან მირიანს ათასი რუბლი ასესხა.

რუსეთის სამხედრო სამსახურში მყოფი უფლისწული სწრაფად მიიწვედა წინ კარიერულ კიბეზე. 1793 წელს მას მიენიჭა გენერალ-მაიორის, ხოლო შემდგომში — გენერალ-ლეიტენანტის სამხედრო წოდებები.

მირიანი მსახურობდა კავკასიის სამხედრო ხაზზე განლაგებული რუსთა ჯარის სარდლის, გენერალ-ფელდმარშალ გრაფ ივან ვასილის ძე გუდოვიჩის არმიაში და ირიცხებოდა ყაბარდოს ქვეითი პოლკის შეფად (1796-1798). იგი იყო რუსეთის სენატის წევრი, რომელსაც მინიჭებული ჰქონდა ნამდვილი საიდუმლო მრჩევლის წოდება.

პოლონელი მეცნიერი იან პოტოცკი (1761-1815) თავის მოგონებებში მიუთითებდა, რომ ჩრდილოეთ კავკასიაში მოგზაურობისას შეხვდა მირიანს. 1797 წლის 1-ლ დეკემბერს პოტოცკიმ თავის დღიურში ჩაწერა: „ეკატერინოგრადში მე საქართველოს მეფის ძის, უფლისწულ მირიანის სტუმარი ვარ, რომელიც რუსეთის არმიაში გენერალ-მაიორის ჩინით მსახურობს. ახალგაზრდა ბატონმა მშვენიერად იცის რამდენიმე ენა და აზიის ისტორია“.

გვირგვინოსანი მამის ავადმყოფობის შესახებ ცნობის მიღებისთანავე, მირიანი მოზღოვიდან საქართველოსკენ გამოემგზავრა. მას თან ახლდა ადიუტანტი შენშინი და გერმანული წარმოშობის ასტრახანელი ექიმი გირთციუსი, რომელსაც ერეკლე II-ისთვის უნდა ემკურნალა. მირიანმა მამას ცოცხალს ვეღარ ჩამოუსწრო. იგი დაესწრო მეფის დაკრძალვას, რის შემდეგაც, რუსეთის არმიაში სამსახურიდან თავისი სურვილით გაათავისუფლდა.

მირიანი სამშობლოში აპირებდა დარჩენას, თუმცა განგებამ სხვაგვარად განსაჯა.

დაქვრეებული დედოფალი დარეჯანი 1798 წლის მარტში იმპერატორ პავლე I-სადმი გაგზავნილ წერილში აღნიშნავდა, დაგვიბრუნდა მირიანი, რომელიც „14 წელი არ გვინახავს“.

მირიანი მხარს უჭერდა თავის უფროს ღვიძლ ძმას იულონს, რომელიც პრეტენზიას აცხადებდა ქართლ-კახეთის სამეფო ტახტზე. იულონის მომხრენი განსაკუთრებით გააქტიურდნენ გიორგი XII-ის გარდაცვალებისა (1800 წლის 28 დეკემბერი) და პავლე I-ის მიერ ქართლ-კახეთის სამეფო ტახტის ლეგიტიმურ მემკვიდრედ ჯერ კიდევ 1799 წელს აღიარებული დავით ბატონიშვილის (1767-1819) ამ სამეფოს გამგებლად დადგინების შემდეგ.

სამეფოს გამგებლის, უფლისწულ დავითის წინააღმდეგ გაერთიანებული ძის ბიძები (გიორგი XII-ის ნახევარძმები) თავიანთი პრეტენზიის საფუძვლად იყენებდნენ ერეკლე II-ის მიერ 1791 წელს შედგენილ დოკუმენტს — „განწყესბანი“, რომელიც მეფემ დარეჯან დედოფლის ჩაგონებით დაწერა. მართალია, მეფემ შემდგომში თავადვე უარყო ეს დოკუმენტი, მაგრამ მან უფლისწულთა შორის უთანხმოება მაინც გამოიწვია.

პლატონ იოსელიანი აღნიშნავს, რომ დარეჯან დადიანის ვაჟებს და მათ შორის, მირიანსაც „სურდათ აღსრულებულიყო მეფისა ირაკლისა უგვანი ანდრძი დასაღუპავად ქვეყნისა შედგენილი. ანდრძითა ამით უნდა მისცემოდა მეფობა პირველსა — იულონსა, მერეთ — ვახტანგსა, მერეთ — მირიანსა, მერეთ — ალექსანდრეს, მერეთ უკანასკნელსა შვილსა ირაკლისსა — ფარნაოზს. შემდეგ ამათსა უნდა გარდასულიყო გვირგვინი მეფობისა მეფისა გიორგისა შვილებზედ, ე.ი. პირველად უნდა მისცემოდა მეფობა დავითსა, მერეთ იოანეს, მერეთ ბაგრატს, მერეთ თეიმურაზს, მერეთ მიხაილს და სხვათა. შემდეგ ამათსა მეფობა უნდა გარდასულიყო იულონის შვილებზედ, მერეთ ვახტანგისა შვილებზედ და სხვა... მეფესა გიორგის სხვადა აქვდა ანდრძი მამისაგან დაწერილი. ამა ანდრძით ირღვეოდა ანდრძი, გამოცხადებული დარეჯან დედოფლისაგან. ესე იყო მიზეზი, რომელმანცა დაბადა შფოთი ძმათა შორის და გადაუყენა ერთგულობიდან მრავალნი“.

1800 წლის 20 დეკემბერს, როდესაც გიორგი XII ჯერ კიდევ ცოცხალი იყო, მისმა ნახევარძმებმა — იულონმა, ვახტანგმა (ალ-

მასხანმა) და მირიანმა მოწოდებით მიმართეს გორის მოსახლეობას, მხარი დაეჭირათ იულონის გამეფებისთვის.

პ. იოსელიანივე გვამცნობს, რომ 1801 წლის 14 იანვარს თბილისში გამოქვეყნდა იმპერატორ პავლე I-ის სიგელი უფლისწულ დავით გიორგის ძის სამეფოს გამგებლად დადგინების შესახებ, რომელიც „სცნესცა ყოველგან. გარნა არა მიიღეს არცა ბიძათა მისთა და არცა დედოფალმან დარეჯან... იულონი, ვახტანგ, მირიან, ფარნაოზ შვეროვდნენ დუშეთს, აქედამ მივიდნენ მუხრანს და უნებდათ დაევირგვინებინათ მეფედ იულონ მცხეთას. ლაზარეუმან, რჩევითა თვით მემკვიდრისა დავითისა, წარუგზავნა მუნ 250 სალდათი. ამან დააბრკოლა განზრახვა მათი“.

რუსეთის ხელისუფლება დაინტერესებული იყო, რომ ქართლ-კახეთის სამეფო ოჯახის წევრები რაც შეიძლება სწრაფად გადაესახლებინა პეტერბურგში, სადაც მათი

ცხოვრება, მუდმივად მოჯანყე ქვეყანაში ყოფნისგან განსხვავებით, იმპერიის ინტერესებისთვის საშიში აღარ იქნებოდა.

მიუხედავად იმისა, რომ თავისი ღვიძლი ძმების: იულონის, ვახტანგის (აღმასხანის), ალექსანდრესა და ფარნავაზისაგან განსხვავებით, მირიანს არ უბრძოლია რუსეთის წინააღმდეგ, იგი მაინც გადასახლებულთა შორის აღმოჩნდა. თუმცა აქვე უნდა ითქვას, რომ ზემოთ ჩამოთვლილთაგან მირიანი ყველაზე ადრე გაასახლეს, თორემ არ უნდა გამოურციხოთ, რომ საქართველოში დარჩენის შემთხვევაში, მას მხარი დაეჭირა ძმებისთვის.

პენსიაზე მყოფი გადამდგარი გენერალი მირიანი იბულებული გახდა, დამორჩილებოდა თავისი მთავარსარდლის — იმპერატორის მოთხოვნას და სამშობლო დაეტოვებინა. 1801 წლის 15 მარტს იგი ჩრდილოეთისკენ გაემგზავრა. ამის შემდეგ იგი გარდაცვალებამდე ცხოვრობდა და მოღვაწეობდა რუსეთში, ძირითადად — სანქტ-პეტერბურგში, ხოლო დროდადრო — მოსკოვშიც.

საუფლისწულო იაგულები

გვირგვინოსანმა მამამ თავის ძეს — მირიანს სხვადასხვა დროს უბოძა ყმები და ასევე მამულები კახეთსა და შიდა ქართლში. ქვემოთ თანამიმდევრულად ვიმსჯელებთ მათ შესახებ.

მირიან ბაგრატიონის კუთვნილი საუფლისწულო მამულებიდან თბილისთან ყველაზე ახლოს მდებარეობდა ყანდიაური, რომელიც ისტორიულ გარეკახეთში, ციგ-გომბორის ქედის სამხრეთ-დასავლეთ კალთაზე გაშენებული სოფელია. ამ ანთროპონომიული წარმომავლობის ტოპონიმს საფუძვლად უდევს მამაკაცის საკუთარი სახელი — ყანდია. სოფლის თანამედროვე დასახლებება ყანდაურა (შედის საგარეჯოს რაიონში).

ყანდიაური საყურადღებო ისტორიული წარსულით გამოირჩევა. სოფელი ძველთაგანვე შვეინრული იყო ალავერდის წმინდა გიორგის სახელობის საკათედრო ტაძრისადმი. შაჰაბას I-ის გამანადგურებელი ლაშქრობების შედეგად კახეთს აუნაზღაურებელი ზარალი მიადგა. განსაკუთრებით დაზარალდა გარეკახეთი. მოსახლეობის ნაწილი მტერთან ბრძოლას შეეწირა, ხოლო ნაწილი სპარსეთში დაასახლეს. უამრავი დასახლებული პუნქტი ნასოფლარად იქცა. მათ შორის იყო ყანდიაურიც. მტრისგან აოხრებული ეს სოფელი საუკუნე-ნახევრის განმავლობაში დაუსახლებელი რჩებოდა.

XVIII საუკუნის უკანასკნელ მესამედში, ერეკლე II-მ ნასოფლარ ყანდიაურის აღორძინება დაიწყო. აქ სხვადასხვა დროს დამკვიდრდნენ შიდა ქართლიდან, იმერეთიდან, რაჭიდან და სამეგრელოდან გადმოსახლებულები. ამ სოფლის აღდგენის მნიშვნელობაზე მეტყველებს კათოლიკოს-პატრიარქ ანტონ II-ის მიერ 1797 წლის 23 თებერვალს გამოცემული განჩინება „სოფელ ყანდიაურის თაობაზე“, რომელშიც ვკითხულობთ: „ქ. ყანდიაური სოფელი ძველთაგანვე ალავერდის წმიდის გიორგის ეკლესიის შვეინრული არის და შაჰ აბაზ ყევნს რომ კახეთი მოუოხრებია, მასუკან ხარაბათ (დაუსახლებელი. — დ.ჯ.) იყო, რომ ყანდიაურის სოფელში შენობა აღარა ყოფილა. ახლა მისმა უმაღლესობამ, მეფემან ქართლისამან და მეფემან კახთამან და სხვათა ირაკლი მეორემან იგულა და იგულისმოდგინა ამ ყანდიაურის სოფლის გაკეთება, მოიყვანა და თავისი სახასო კაცნი დაასახლა და სხვაც მრავალი ხარჯი ჰქმნა.

ახლა ჩვენ, ყოვლისა საქართველოსა კათალიკოს-პატრიარქმან, ალავერდელმან, მემან მისის უმაღლესობის მეფის ირაკლი მეორისამან — ანტონიმ ჩვენის დიკასტირი-

ის თანდასწრებით ასე განვსაჯეთ: რადგანაც კაცნი მისის უმაღლესობის მეფის ირაკლის სახასო ყმანი არიან და მამული ალავერდის წმინდის გიორგის ეკლესიისა არის, რაც ამ სოფლის გამოსავალი იქნებოდეს, ნახევარი სამეფოდ მიერთმეოდეს და ნახევარი წმინდის გიორგის ალავერდის ეკლესიას მიერთმეოდეს; როგორც წინასაგარეჯო და უკანსაგარეჯო სამეფოთა და სვეტიცხოვლისათვის სანახევროთ დევს, ესეც იმ განწესებით უნდა იყოს. სადაც რომ დღეს ყანდიაური სოფელი სახლობს, იმის ჩამოსწვრივ ალაკნითვე თავის გასადევრით ყანდიაურის სოფლისათვის დაგვიდვია სამკვიდროდ და საბოლოოდ. და თუ სადმე ალაკნელი მეკვიდრე კაცი არის, მოვა და თავის მამულს ხელს მოკვიდებს, იმას თავის მამულს ვერავინ შეეცილება და იმისი გამოსავალი საკუთრად ალავერდის ეკლესიისა იქნება. და კიდევ ვინ იცის, როგორ მოხდეს, რომელნიც კაცნი მისმა უმაღლესობამ მეფემ ყანდიაურსა და ალაკანში დაასახლა, ესენი რომ იქ აღარ დადგნენ და დაიფანტნენ, ის მამული ისევ საკუთრად ალავერდის წმინდის გიორგის იქნება. და თუ რომ იქ ესახლებიან და როგორც ზემოთ დაგვიწერია, როგორც წინასაგარეჯო და უკანსაგარეჯო სამეფოთა და სვეტიცხოვლისთვის სანახევროთ დევს, ეს ყანდიაური სოფელიც იმ წესით და იმ რიგით უნდა იყვნენ“.

განჩინების ბოლოს არის ასეთი მიმართვა: „ყანდიაურის მოურავო ჯანდიერიშვილო როსებს ნასახჩიბაშო! როგორც განგვიწესებია და გაგვირიგებია, ამას ასე აღასრულებდე, მეფეს თავის წილს მიართმევდე და ეკლესიას თავის წილს მიართმევდე“.

განჩინებას ერთვის როგორც კათოლიკოს-პატრიარქის ხელრთვა და მაღალი თანამდებობის მქონე სასულიერო პირების (მათ შორის — ბოდბელი და ნინოწმინდელი მიტროპოლიტების) ხელმოწერა, ასევე, ქართლ-კახეთის მეფე-დედოფლისა და მათი რამდენიმე ვაჟის ბეჭედი, მათ შორის მირიანისაც, რომელიც ყანდიაურის მფლობელი იყო.

დოკუმენტის ბოლოს ვკითხულობთ: „ქ. ჩვენ, სრულიად ქართლისა და კახეთისა და სხვათა მეფის ძე, დიდებულის ხელმწიფის იმპერატორ პავლე პეტროვიჩის სარდალი — მირიან, მისის უწმინდესობის კათალიკოზ-ალავერდელ ჩვენის ძმის და მისის დი-

კასტირიის განსჯილსა და გარიგებულსა ამას ვამტკიცებთ“.

იოანე ბატონიშვილის (1768-1830) ნაშრომში „ქართლ-კახეთის აღწერა“ ცალკეა გამოყოფილი გარეკახეთის ტერიტორიაზე მდებარე დასახლებული პუნქტები, რომელთაგან საუფლისწულოდ იხსენიება მხოლოდ ზემოთ აღნიშნული სოფელი, მის მფლობელად კი მითითებულია მირიანი.

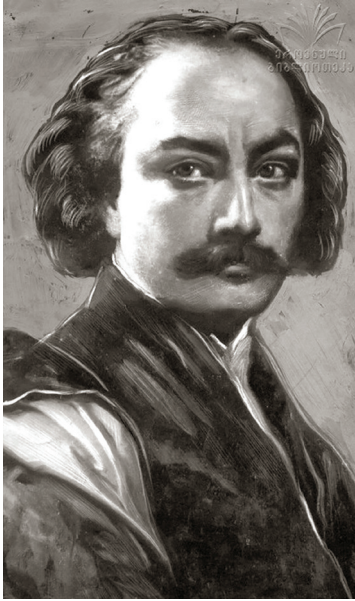
ერეკლე II-ისა და გიორგი XII-ის მეფობის პერიოდში ყანდიაურის მოურავი იყო განჩინებაში მოხსენიებული თავადი როსებ (იოსებ) ზაალის ძე ჯანდიერი. სხვადასხვა დროს ის მოურავად იყო ასევე ჯიმიოსა და კალაურში. მისი ვაჟი სვიმონ ჯანდიერი, ისევე, როგორც ყანდიაურის მცხოვრებნი, აქტიურად მონაწილეობდნენ 1812 წლის სახალხო აჯანყებაში, რომელსაც საწყის ეტაპზე (თებერვალ-მარტში) ხელმძღვანელობდა ქართლ-კახეთის უკანასკნელი მეფე გრიგოლ I (1789-1830).

ერეკლე II-მ მირიანს ასევე უწყალობა მამულები კახეთის სოფლებში: შალვაურში (ამჟამად — შალაური), ბახტრიონსა და მადრაანში, ხოლო ქისტაურში, ზემო ხოდაშენსა და აწყურში მოსახლე ბოჭორმელები მის ყმებად ჩარიცხეს.

შიდა ქართლის ტერიტორიაზე მირიანს უწყალობეს ყმა-მამული „საანჯაურითი და

იოანე ბატონიშვილი

დავით გურამიშვილი (მხატვარი — უჩა ჯაფარიძე)

საეკლესიოთი“ ხეფინისხევის სოფლებში, რომელთა შორისაც იყო: ბჟინევი, გრიგალათი, გესამანია (ამჟამად — გედსამანია), ვერტყევიჭალა, მლაშე, ნადაბური, ფონა, ციცქაური (ამჟამად — ციცქიური), ხევიჯვარი და ხუნევი. ეს სოფლები, რომლებიც იმ პერიოდში ქართლ-კახეთის სამეფოს უკიდურეს დასავლეთ ნაწილში მდებარეობდა და ესაზღვრებოდა იმერეთის სამეფოს, ამჟამად ზოგიერთის (მლაშე, ხევიჯვარი) გარდა, ადმინისტრაციულად შედის ხარაგაულის რაიონში.

საქართველოში მყოფი მირიანი ცდილობდა მოეწესრიგებინა თავის კუთვნილ მამულებში მცხოვრებთა ყოფითი პრობლემები.

სოფელ ფშავლის (თელავის რაიონი) ეკლესიაში მოღვაწე მღვდელმა მათე ყოდალაშვილმა 1799 წლის 14 მარტს მირიანს მიართვა არზა სოფელ ხორბალოში (ახმეტის რაიონი) მდებარე მისი მამულის თაობაზე, რომელშიც ვკითხულობთ: „ქ. დმერთმან ყოვლად მოწყალის მეფის ძის მირიანის ჭირი მოსცეს მათს სამარადისო მლოცველს ყოდალაშვილს მღვდელს მათეს.

მერე ამას მოვახსენებ: ხორბალოში ჩემს მამა-პაპათ თქვენგან წყალობა ქონიათ სასაფლაო საყდრით გაწყობილი. გზლებივართ, ამას წინათ არ გაკეთდებოდა ხორბალოში ვენახები, მაგრამ ჩემი რომ გახლავს, ვერ გააკეთეს და მის მიზეზით ვერც სანატრელმა

ბატონმა უბოძა. ახლა ოქმი გიბოძებით თუშთ მოურავზედ, ხორბალოსკენ ვენახებად დაუყაო. ჩემო ხელმწიფევე, თუ ამაზედ მიწყრებით, აქ, ფშაველში გახლავართ მე სამწყსოს გულისათვის, ჩემს შვილს იმის მეტი რა ბინა აქვს. ახლა ამ მოწყალეებას გევედრებით, რაც თქვენმა უგანათლებულესობამ ცნოს ეს ჩემი მოხსენება, იმის მოწყალეება მაღირსეთ“.

ამ სათხოვრის მირიანმა შემდეგი რეზოლუცია (ოქმი) დაადო: „ქ. ბატონო თუშთ მოურავო ღურმიშხან! (იგულისხმება თავადი ჩოლოყაშვილი. — დ.ჯ.) მათე მღვდელს არზით ასე რომ მოუხსენებია, ამას, როგორც სანატრელის მათის უმაღლესობის, ბატონის მეფის, მამის ჩვენის ოქმებში უცხადებს, ასე უნდა აღუსრულოთ და გაურიგოთ. ამის მამულთან საქმე არავისა აქვს“.

1801 წლის 15 მარტს საიმპერიო ხელისუფლების მოთხოვნით რუსეთში გამგზავრებულმა მირიანმა თავისი ყმა-მამული საპატრონოდ დაუტოვა დედას — დარეჯან დედოფალს.

იმაპირის სახელმწიფო მოღვაწე, აომები და მისარგმნელი

პეტერბურგში ჩასული მირიანი დააჯილდოეს წმინდა ანას I ხარისხის ორდენით. იგი საპატიო სტუმრის რანგში ესწრებოდა ალექსანდრე I-ის კორონაციას, რომელიც მოსკოვში 1801 წლის 15 სექტემბერს გაიმართა.

მირიანმა, როგორც რუსეთის სენატის წევრმა, 1812 წელს, ნაპოლეონის არმიის რუსეთში ლაშქრობისას, ცეცხლმოკიდებული მოსკოვიდან გამოიტანა სენატის არქივი და ნიჟნი ნოვგოროდში წაიღო.

1826 წელს მირიანი დაინიშნა უმაღლეს სასამართლოში დეკაბრისტების საქმის განხილვასთან დაკავშირებით.

სახელმწიფო მოღვაწეობასთან ერთად, მირიანი ლიტერატურულ მოღვაწეობასაც მისდევდა, წერდა იამბიკოებს. მის კალამს ეკუთვნის: „ჩახრუხაული“, „ჩამოკითხვანი ტაეპებად“, „სვეტიცხოვლის ქება დღემ ცისკრის ხმაზედ“, „ფერისცვალების შესხმა დღემ ცისკრის ხმაზედ“, „მეფის ერეკლეს ქება დღემ ცისკრის ხმაზედ“, „გოპარის ხმაზედ“, „იამბიკო“, „ვარლაამ არხიერთან მიწერილი იამბიკონი“ და სხვ.

▲ დავით გურამიშვილის საკულტურო და სახლ-მუზეუმი მირგოროდში (უკრაინა)

▼ მემორიალური დაფა სახლ-მუზეუმის შესასვლელთან

▼ დავით გურამიშვილის საფლავი მირგოროდში

უცხოეთის ცის ქვეშ იძულებით მყოფი და სამშობლოს მონატრებული უფლისწული საკუთარ განცდებს ლექსებში გადმოსცემდა. მან თარგმნა გერმანელი დრამატურგის იოაჰიმ ვილჰელმ ფონ ბრაუეს (1738-1758) ტრაგედია „ათეისტი“, ასევე, „სწავლა თქმული ილია მინიატისგან“, რომელიც 1818 წელს გადაწერა ტარასი ალექსი-მესხიშვილმა და სხვ.

მირიანს წილად ზედა პატივი — 1787 წელს, კრემენჩუგში ცხოვრების პერიოდში შეხვედროდა მირგოროდიდან ჩამოსულ დავით გურამიშვილს და სამშობლოში ჩამოეტანა მისი უნიკალური ლიტერატურული მემკვიდრეობა, რომელიც ცნობილია „დავითიანის“ საერთო სახელწოდებით.

1814 წლის 22 აპრილს მირიანმა ცოლად შეირთო მარია ხილკოვა (1788-1815), ასული ნამდვილი სახელმწიფო მრჩეველისა, პოდპოლკოვნიკისა, თავად ალექსანდრ იაკობის ძე ხილკოვისა (1755-1819). მომდევნო წელს მარია უშვილოდ გარდაიცვალა.

მირიანთან ურთიერთობა ჰქონდა პლატონ იოსელიანს, რომელიც პეტერბურგში 1831 წლიდან სწავლობდა.

1834 წლის 15 ოქტომბერს, 67 წელს მიღწეული მირიან ბატონიშვილი პეტერბურგში გარდაიცვალა. იგი დაკრძალეს წმინდა ალექსანდრე ნეველის ლავრაში.

დავით ჯავახიშვილი

ისტორიის დოქტორი, საქართველოს კულტურული მემკვიდრეობის დაცვის ეროვნული სააგენტოს თანამშრომელი

ზარდახი

2019 წლის საზღვარსა და გარეგანი უსივრცე

ფანჯები ხანძარს ებრძვიან

1991 წლის თებერვალში, ქუვეითიდან ერაყის ჯარების გასვლისას, ერაყელმა მესანგრეებმა რამდენიმე ასეული ნავთობმომპოვებელი ჭაბურღილი დანადგმეს და ააფეთქეს. ცეცხლი დღეში 5-6 მლნ ბარელ ნავთობს ნთქავდა, ხოლო შავი კვამლი რამდენიმე ასეულ კმ-ზე იყო გადაფენილი და ახლომდებარე რაიონებს ფარავდა. დაუმწვარი ნავთობი მიწაზე იღვრებოდა, მიედინებოდა და შავ ტბებს ქმნიდა. სპეციალისტთა შეფასებით, ნავთობის მარაგი ხანძრებს დაახლოებით 40 წელი ეყოფოდა. შექმნილი მდგომარეობა ეკოლოგიაზე კატასტროფულად მოქმედებდა, ამიტომ ცეცხლთან ბრძოლა სასწრაფო და უჩვეულო ტექნიკურ მიდგომას მოითხოვდა.

ხანძარს ქუვეითში ერთი თავისებურება ჰქონდა – მიწიდან წნევით ამოსული ნავთობის ნაკადი წვეთებად იყოფოდა, ჰაერს ერეოდა და მიწის ზედაპირიდან 2-3 მ-ზე წვას იწყებდა. სხვადასხვა კომპანიის წინადადებიდან ყურადღება უნგრულმა MB Drilling-მა დაიმსახურა – უნგრელები ჭაბურღილთან რაც შეიძლება ახლოს მისვლასა და მძლავრი აირწყლიანი ნარევით ნავთობის ნაკადის დაბალ სიმაღლეზე „გადაჭრას“ აპირებდნენ, რითაც ხანძარი წვისთვის ნავთობს აღარ მიიღებდა და თავისით ჩაქრებოდა, მაგრამ ჭაბურღილთან მიახლოება ძნელი იყო, გარდა ამისა, მაღალი ტემპერატურა და წვის პროდუქტები სახანძრო ტექნიკის გამოყენებას შეუძლებელს ხდიდა...

საერო სასჯელები ბერტიანეზული სამართველოს სამეფოში (XI-XIII სს.)

თამარ მეფის დროს საერო სასჯელები ნაკლებად მკაცრი გახდა, ვიდრე მისი მამის, მეფე გიორგი III-ის პერიოდში

„უსამართლოდ ბინებისთვის“ დამნაშავე 10 ათასი თეთრის გადახდით ისჯებოდა...

სამართლის ისტორიაში მნიშვნელოვანი ადგილი უკავია დასჯის კონკრეტულ საშუალებებს — სასჯელებს. ეს უძველესი დროიდან გავრცელებული სამართლებრივი ბერკეტია, რომელსაც საუკუნეების განმავლობაში მიმართავდნენ დამნაშავის პასუხისმგებლობაში მისაცემად. სასჯელი დღემდე რჩება ბოროტმოქმედის დასჯის ყველაზე გავრცელებულ საშუალებად.

ძველ ქართულ სამართალში სასჯელის რამდენიმე სახის გამოყოფა შეიძლება. მათ შორის არის კერძო, საერო (საჯარო) და საეკლესიო სასჯელები. კერძო და საეკლესიო სასჯელებისგან განსხვავებით, შუა საუკუნე-

ბის საქართველოში საჯარო (საერო) სასჯელები ფართოდ, მთელი ქვეყნის მასშტაბით, შედარებით გვიან დამკვიდრდა. ფეოდალურ საზოგადოებაში დიდი დრო სჭირდებოდა სახელმწიფოს მიერ დამნაშავეთა დასჯისა და

გასამართლების საქმის ხელში აღებას, ვინაიდან ეს პრეროგატივა ფეოდალების მიერ იყო უზუპირებული. კონკრეტულ მამულში კერძო ფეოდალი წვევტლა თავისი ქვეშევრდომების დასჯასა და შეწყალებას. ამას, პირობითად, კერძო სამართალს უწოდებენ. როცა სასჯელი კერძო პირის მიერ არის ინიცირებული, შესაბამისად, სასჯელი კვალიფიცირდება, როგორც „კერძო სასჯელი“. საქართველოს ხელისუფლების მიერ ქვეყნის ცენტრალიზაციამ ამგვარი პრაქტიკა შეამცირა, ხოლო სახელმწიფოს მეტი საშუალება მიეცა, მთელი ქვეყნის მასშტაბით თავად განეხორციელებინა სადამსჯელო ღონისძიებები. სწორედ საქართველოს ცენტრალური ხელისუფლების მიერ ინიცირებული საერო ანუ საჯარო სასჯელები წარმოადგენს ჩვენს მთავარ განსახილველ თემას.

საქართველოში სასჯელი მრავალი სახის იყო. სასჯელების ნაწილი გულისხმობდა დამნაშავესთვის რამე ტანჯვის მიყენებას, მის ცემას, სხეულის რომელიმე ნაწილის მოკვეთას, დასახიჩრებასა და დაზიანებას. ყველაფერი ეს სათანადოდ აისახა სასჯელის ცნების გამომხატველ სიტყვებში — „ტანჯვა“, „სატანჯველი“, „პატიჟი“ და ა.შ.

შუა საუკუნეებში საქართველოში დასჯის პოლიტიკის ჩამოყალიბება მთელ რიგ ფაქტორებზე იყო დამოკიდებული. — ივანე ჯავახიშვილს აღნიშნული აქვს, რომ ძველ ქართულ მართლმსაჯულებას განსაზღვრული სასჯელთა სისტემა ჰქონდა. იგი წერს: „სასჯელთა ერთი ჯგუფი ქონებრივი თვისებისა იყო, მეორე ჯგუფი დამნაშავეს თავისუფლების აღკვეთისათვის იყო განკუთვნილი, მესამე გვემითი იყო, მეოთხე გაპატიჟება და მჭუთუკი დამნაშავეს სიცოცხლის მოსპობა“.

ქართული სამართლის ცნობილ ძეგლს, ბექასა და აღბუღას სამართლის წიგნს დართული აქვს ე.წ. ბაგრატ კურაპალატის სამართალი, უფრო სწორად, სამართლის წიგნის ფრაგმენტი, რომელიც 61 მუხლისგან შედგება (99-160). მასში მოყვანილია შემდეგი სახის დანაშაული: მკვლელობა (117, 135, 150, 159, 160); სხეულის დაზიანება (106-109); ცილისწამება, სქესობრივი დანაშაული, ქაღის მოტაცება, ცოლის დაგდება, გაძარცვა, ქურდობა, დალატი, თვითნებობა და სხვა.

სამართლის წიგნის ფრაგმენტში ვკითხულობთ, რომ თუ ვინმე დიდებულთაგანი ეპისკოპოსს სიტყვიერ შეურაცხყოფას მია-

ყენებდა, დამნაშავე დიდებული დაისჯებოდა ორმოცი ათასი თეთრის გადახდით და „დიდად შეხუეწით“.

„დიდად შეხუეწა“ აქ დამოუკიდებელი საჯარო, სახელმწიფო სასჯელია, რომელიც თან სდევს კერძო სასჯელს, სისხლის დაურევებას. შეხუეწა იხსენიება, როგორც სასჯელის სახეობა რამდენიმე მუხლში (106, 107, 108).

„თუ ეპისკოპოსსა დიდებულმან აგინოს, ორმოცი ათასი თეთრი დაუურვოს და დიდად შეხუეწით“ (106).

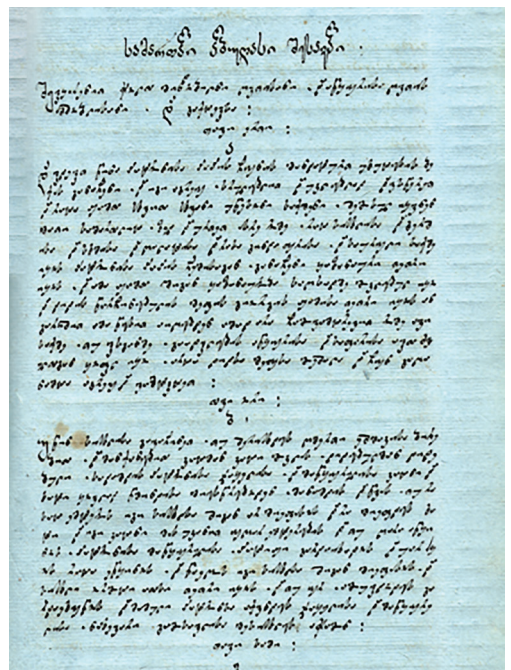
„თუ ეპისკოპოსსა აზნაურმან აგინოს, დიდითა შეხუეწითა ოცი ათასი თეთრი დააურვოს“ (107).

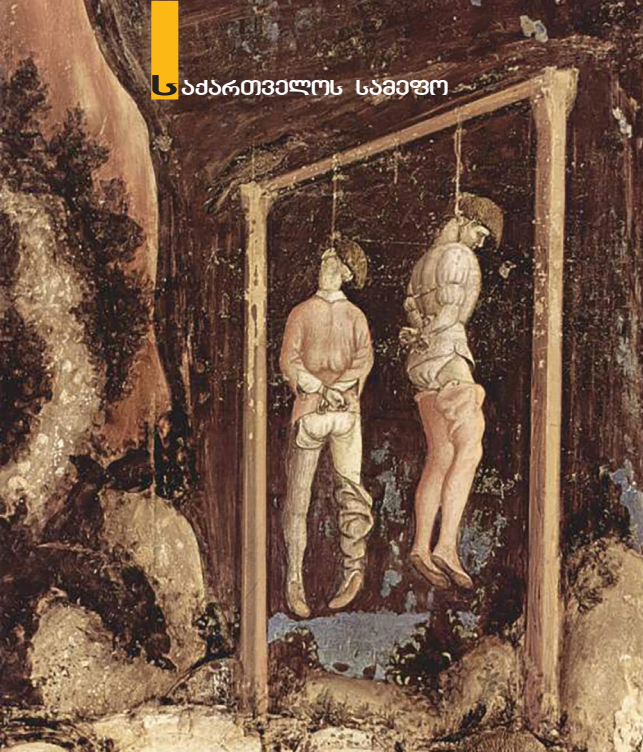
„თუ აზნაურმან ანუ დიდებულმან მღვდელსა აგინოს, ანუ უქუეემოესმან, მესამედი სისხლისა დაუურვოს და დიდად შეხუეწოს“ (108).

ნათელია, რომ სასულიერო პირთა პატივის და ღირსებას ქართველი კანონმდებელი დიდ მნიშვნელობას ანიჭებდა. სისხლის სამართლებრივ ჯარიმასთან ერთად, დამნაშავეს ბოდიშის მოხდაც ეკისრებოდა. სწორედ დანაშაულის მონანიებისა და ბოდიშის მოხდის ეს განსაკუთრებული სახეობა იყო „შეხუეწა“.

რაც შეეხება „დიდად შეხუეწას“, ეს უნდა ყოფილიყო ბოდიშის მოხდის განსაკუთრებით მძიმე ფორმა, რადგან მას კანონმდებელი

ბექასა და აღბუღას სამართლის წიგნის გვერდი (გადაწერილი XVIII საუკუნეში)

შუა საუკუნეების სასტიკი სასჯელების აღწერილობა უხვად შემორჩა ვეროპის ქვეყნებში

სხვანაირად არ მოიხსენიებდა. „შეხვეწა“, „შეხვეწილობა“ ქართული ფეოდალური ყოფისთვის დამახასიათებელი მოვლენა იყო, სწორედ აქედან არის წარმოშობილი „შეხვეწილი“. ეს უკანასკნელი კი ნიშნავს იმ პირს, რომელმაც მოინანია, ბოდიში მოიხადა და შევედრა. კანონმდებელი აგრეთვე საუბრობს „უსამართლოდ გინებაზე“. ასეთი დანაშაულისთვის პირი ისჯებოდა 10 ათასი თეთრის გადახდით (127).

ცალკე აღსანიშნავია „დიაცის გინება“. ამ შემთხვევაში სასჯელი მკაცრი იყო დაწესებული. მხედველობაში მიიღებოდა შეურაცხყოფილი და შეურაცხმყოფელი მხარეების წოდებრივი მდგომარეობა („საპატიობა“) (130).

ბაგრატ კურაპალატის სამართლის წიგნში ასევე ვკითხულობთ: „მეკობრისა და ზედა დამსხმელის სისხლი არ არის“ (138). ე.ი. მეკობრისა და „ზედა დამსხმელის“ მოკვლისთვის მკვლელი პასუხს არ აგებდა. აქედან, საფიქრებელია, რომ თუ „ზედა დამსხმელს“ და მეკობრეს მართლმსაჯულება ხელთ ჩაიგდებდა, მკაცრად, უსასტიკესად დასჯიდნენ.

საერო სასჯელების მხრივ XII-XIII საუკუნეები გამორჩეული და საინტერესო ეპოქაა. ზუსტად ამ პერიოდში მიმდინარეობს საერო სასჯელების ჰუმანიზაცია. ეს იყო არა რომელიმე მეფისა თუ მთავრის ზნეკეთილობის, არა-

მედ ქართული სახელმწიფოებრივი ცხოვრებისა და ქართული კულტურის აღმავლობის ნაყოფი.

ხელისუფალნი იშვიათად მიმართავდნენ დასჯის სასტიკ მეთოდებს, თუმცა აღსანიშნავია, რომ გიორგი III-ის (1156-1184) მეფობის დროს სიკვდილით დასჯა ხშირად გამოიყენებოდა. ასეთი დასჯის კვალიფიციურ სახეებს წარმოადგენს: თავის მოკვეთა, წყალში ჩახრჩობა, ხმლით თავის მოჭრა და სხვ.

საქართველოში გიორგი III-ის დროს მოიწიეს საკანონმდებლო კრება, რომლის შესახებაც ვარდან არეველცი (XIII ს.) წერს თავის „მსოფლიო ისტორიაში“:

„619 (1170 წ.) გიორგი მეფემ თავის ქვეყანაში მპარავი და მეკობრე მოსპო, რადგან ყოველთა ლაშქართა თანადგომითა სჯულად დასდო მცირისა და დიდისა საქმისათვის უწყალოდ ყოვლისა კაცისა ძეგლზე აღბმა და ჩინებულთაგან მრავალნი ძეგლზე ჩამოახრჩვეს. ნაპოვნი ნივთი მოჰქონდათ და სასჯელის ძელზე ჰკიდებდნენ“.

ვარდან არეველცი XIII საუკუნის დამლევს ცხოვრობდა და საკმაოდ რთულია მისი ცნობა ბოლომდე სარწმუნოდ ჩავთვალოთ. ვარდან არეველცის საისტორიო წყაროს ეწინააღმდეგება გიორგი III-ის სიგელი, რომელშიც ვკითხულობთ:

„თუ მრავალჯერ ეპაროს კაცსა, ანუ ჩამოარჩონ ჩუენთა ჩენილთა ანუ გაპატიჟონ“.

ამგვარად, ვარდანის ცნობაში გიორგი III-ის მიერ შემოღებული კანონის ძირითადი აზრი დამახინჯებულია. გიორგი III-ის საბუთის მიხედვით ვიგებთ, რომ არათუ მცირე პარვისთვის, არამედ არც დიდი პარვისთვის არ მიმართავდნენ სიკვდილით დასჯას. გიორგი III-ის დროს სიკვდილით დასჯის მეთოდს მხოლოდ რეციდივისტი ქურდების წინააღმდეგ იყენებდნენ, რომლებიც მრავალჯერ იყვნენ შემწეული ქურდობაში. „ძელსა ზედა აღბმა“ გამოიყენებოდა მოღალატისა და ადამიანებით მოვაჭრის წინააღმდეგ. საბუთის მეშვეობით ვიგებთ იმასაც, რომ XII საუკუნეში საქართველოში არსებობდა ისეთი დაწესებულება, რომელიც მიზნად ისახავდა მეკობრეებისა და ქურდების დევნას და შემდგომში მათ გასამართლებასაც.

1177 წელს გიორგი III-ის წინააღმდეგ დიდი აჯანყება მოეწყო (ის ცნობილია დემნა უფლისწულის აჯანყების სახელით). ამბოხებულები თითქოს იცავდნენ დავით V-ის შვილის,

დემნა (დემეტრე) უფლისწულის ინტერესებს, რეალურად ისინი სამეფო ხელისუფლების შეზღუდვისა და საკუთარი უფლებების გაფართოებისთვის იბრძოდნენ. აჯანყებულებს სათავეში ედგა ამირსპასალარი ივანე ორბელი.

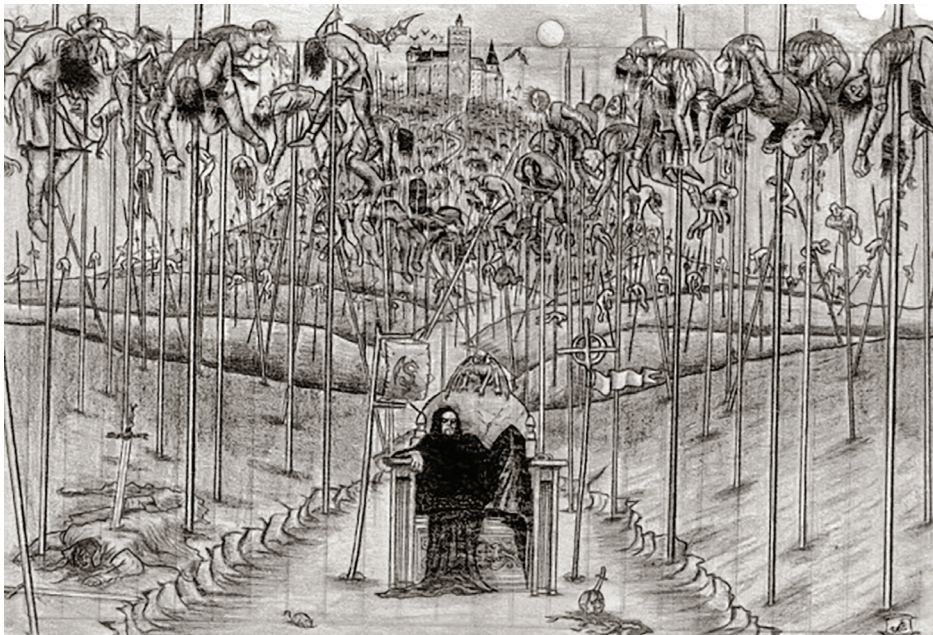
ამბოხებულებმა საწადელს ვერ მიაღწიეს. გიორგი III-მ ისინი დაამარცხა, აჯანყებულები გაასამართლა და მკაცრად დასაჯა. დემნას თვალები დათხარეს და დაასაჭურისეს. ივანე ორბელს თვალები დათხარეს, სიკვდილით დასაჯეს ივანეს ძმა, ქავთარი და შვილი, სუმბატი. გიორგი III-მ სხვა ამბოხებულთა წინააღმდეგ მიმართა დასჯის ერთ-ერთ ცნობილ მეთოდს, ექსორიობას (მწირობა, გადასახლება, გაძევება). ამ ტერმინს ჩვენ ვხვდებით თამარის პირველ ისტორიკოსთან.

ექსორიის სახეები იყო მუდმივი და დროებითი, რაც ძირითადად სახელმწიფო დანაშაულებისთვის გამოიყენებოდა. ექსორიის ადგილად ხშირად ჩანს მაკედონია და კონსტანტინოპოლი. არსებობდა ასევე ტერმინი გაძევება, ანუ გადასახლება. ამ დროს დამნაშავეს მოაშორებდნენ თავის საცხოვრებელ ადგილს, სხვაგან გაძევებით.

ერთი სიტყვით, გიორგი III-ის მეფობის დროს სახელმწიფო თავისი ინიციატივით დევნიდა ქურდებსა და მეკობრეებს. იგი სიკვდილით დასჯასა და დამასახიჩრებელი სასჯელების გამოყენებასაც არ ერიდებოდა. თამარ-

რისგან განსხვავებით, გიორგი III-ის მეფობის დროს ძლიერი იყო სამძებრო ელემენტებიც. მისი მემკვიდრე თამარის (1184-1210) მეფობის დროს კი მართლაც საგრძნობლად შეიმჩნევა სასჯელთა სისტემის შემსუბუქება. თამარ მეფის ისტორიკოსის, „ისტორიანი და აზმანი შარავანდედთანის“ ავტორის ცნობით, თამარმა თავისი მეფობის დროს აკრძალა მათრახით ცემა, „არცა თუ ტაჯგანაგი უბრძანა ვის სადმე კრვად“. მისთვის უცხო იყო ისეთი სასჯელები, როგორებიცაა: დაბრძვება, დასახიჩრება და სხვ. თუმცა, თამარის პირველი ისტორიკოსის სიტყვებიდან ჩანს, რომ მართალია, მეფემ სხეულის დამასახიჩრებელი სასჯელების გამოყენება აკრძალა, გამონაკლისის სახით, ერთ დამნაშავეს თვალები მაინც ამოუწვეს — ეს გახლდათ გუზან ტაოსკარელი. ამ მოვლას დიდებულის დასჯა თამარის ქმარმა, დავით სოსლანმა ითავა. დავითმა თამარის დაუკითხავად დაასჯევინა იგი, რადგან კარგად იცოდა საქართველოს მეფე-დედოფლის გულმოწყალე ხასიათი. მემკვიდრეების მიერ აღნიშნული თამარ მეფის გულმოწყალება არ უნდა განვიხილოთ, როგორც მხოლოდ მეფის პირადი ინიციატივა, ყველაფერი ეს ცენტრალური ხელისუფლების პოლიტიკის მაჩვენებელია, რომელიც მიმართული იყო სასჯელების შემსუბუქებისკენ, მათი ჰუმანიზებისკენ.

XIII საუკუნის ქართველ ისტორიკოსთა

სარზე აცმა

წმინდა
გიორგის
წამება ურმის
თვალზე.
სვანეთი,
ნაკიფარი,
ჯვრავის
ეკლესია,
1130 წ.

აზრით, თამარ მეფის დროს გატარებულმა სახელმწიფო ღონისძიებებმა თავის შედეგი გამოიღო. შემცირდა ქურდობა, მკვლელობა და ავაზაკობის შემთხვევები. თამარ მეფეს გეზი ადებული ჰქონდა სასჯელთა სისტემის შემსუბუქებისკენ. ასევე მეტად მოწყალე მეფე გახლდათ თამარის მემკვიდრე გიორგი IV ლაშა (1210-1222), რომელსაც მემამულე ახასიათებს როგორც, „მონისაცა ერთისა მათრახისა არაპკრული“. ამ სიტყვებიდან ჩანს მეფის შემწყნარებელი ბუნება. ეს კი თამარის სამართლებრივი პოლიტიკის გაგრძელებად შეიძლება ჩავთვალოთ.

XII-XIII საუკუნეებში ქართული სამართალი აღმავლობის გზაზეა. ეს პერიოდი წარმოადგენს საქართველოს გაერთიანებისა და

ძლიერი სახელმწიფოებრივი ორგანიზაციის შექმნისა და ჩამოყალიბების ხანას.

შუა საუკუნეების საქართველოში მრავალი სახის საერო სასჯელი იყო დაწესებული, თუმცა ჩვენ XI-XIII საუკუნეების საერო სასჯელებზე გავამახვილეთ ყურადღება. ამ პერიოდში ერთიანი საქართველოს სამეფო ყველაზე მეტად იყო ცენტრალიზებული, ხოლო საერო სამართალი სამეფო ხელისუფლების ხელში იყო მოქცეული. ძლიერი ხელისუფლების პირობებში ქვეყანაში სამართალს უმეტესწილად ცენტრალური ხელისუფლება არეგულირებდა. საერო სასჯელების პრაქტიკა, წლების განმავლობაში იხვეწებოდა და სულ უფრო მეტად ჰუმანური ხდებოდა...

ლუკა კარპაძე

რამდენიმე ეპიზოდი ყაჩაღად გაპარდნილი თავადის ცხოვრებიდან

კანოელები ტფილისში, მთავარმმართველის სასახლეში

ცნობილი საზოგადო მოღვაწე და რევოლუციონერი გიორგი ლასხიშვილი, როცა ქუთაისის ციხეში იჯდა, იხსენებდა ვინმე გიორგი მიქელაძეს (ალექსანდრ ფრენკელი წიგნში „კავკასიაში ყაჩაღობის ისტორიისთვის. ტატო წულიკიძე“ ასახელებს ცნობილ ყაჩაღს, თავად გრიგოლ მიქელაძეს. საფიქრებელია, რომ ეს ერთი და იგივე პიროვნებაა), იმდროინდელ „დასავლეთ საქართველოს ზელიმ-ხანს“ (ჩეჩენი ყაჩაღი გუშმაზუკაევი. — ი.მ.), რომელმაც, როცა სახსრები შემოაკლდა, ყაჩაღობა დაიწყო. „მთელი ჯარი, პოლიცია ფეხზე დააყენეს მის დასაჭერად, მაგრამ ამაოდ! სასწაულებრივ უქრებოდა ხელიდან მღვწელთ. რამდენჯერმე ციხიდანაც გაიქცა“.

ზელიმ-ხანისა რა მოგახსენოთ და როგორც დოკუმენტებიდან ირკვევა, გრიგოლ მიქელაძე ჩვეულებრივი ყაჩაღი და მკვლელი ყოფილა. მამამისი, თავადი პეტრე მიქელაძე შემღვებელი კაცი იყო. „კაცად გამოყვანისთვის“ სასწავლებლად შვილი პეტერბურგში გაგზავნა, სადაც იგი მალე მეფის ბადრაგში — კანოეში მოხვდა. სამსახურის მოხდის შემდეგ, ჩინებულად გაუვლია ოფიცრობის

სავლდებულო გამოცდა, გადაუყვანიათ ულანების პოლკში კორნეტის წოდებით და გზის ფულად ათასი რუბლიც მიუციათ.

მიქელაძე გაამწესეს ხევაში, შუა აზიაში „თავის გამოსაჩენად და ღენერლობის საშოვნელად“. მაგრამ ხევაში წასვლის ნაცვლად ის მშობლიურ კულაშში ჩავიდა, სამსახურს თავი მიანება და შინ დარჩა. სამი წლის შემდეგ მამამისი გარდაიცვალა და მთელი მისი ქონება

გიორგი ლასხიშვილი

ზელიმ-ხან გუშმაზუკაევი

ქართველი კანკოლები და რუსი მოხელეები

ქართველი კანკოლები

მემკვიდრეობით ერგო. იქამდე და შემდგომშიც გრიგოლ მიქელაძე განაგრძობდა ქუთაისში (სადაც დიდი პოპულარობით სარგებლობდა) ქეიფსა და დროს ტარებას, ქუთათური ქაღების „გულთა პერობას“, მუშტი-კრივსა და აზარტულ თამაშებს. თუ ჩხუბში მას ღონიერი კაცის სახელი გაუვარდა, თამაშში ბედი არ სწეალობდა: სულ მუდამ წაგებაში იყო. ცოტა ხანში საკუთარი უზარმაზარი ქონება გაანიაჟა. ერთხელ, კულაშის მახლობლად ვიღაც ნანეიშვილი გამარცხვეს, ეჭვი მიქელაძეზე აიღეს, მაგრამ სასამართლომ იგი გაამართლა. ამასობაში კი ჩვეული ტემპით განაგრძობდა ქეიფსა და აზარტულ თამაშს, თუმცა გასაყიდი აღარაფერი ჰქონდა. მის შესახებ ხალხში ზმები დაირხა — მიქელაძე ყაჩაღობსო. ერთ

ლამეს სამტრედიის სადგურთან რკინიგზის ოსტატის ცოლი მოკლეს. რამდენიმე ახალგაზრდა, მათ შორის მიქელაძეც დააპატიმრეს. ყველამ ადვოკატი იშოვა, მიქელაძის გარდა, რადგან უფულოდ იყო დარჩენილი. მას მიუსაჯეს კატორღა და გადააგზავნეს მეტეხის საპყრობილეში. გზაში მატარებლიდან გადახტა და აჯამეთის ტყეს შეაფარა თავი. უშედეგოდ ეძებდნენ სამი წლის განმავლობაში, ამბობენ, ნახევარ წელიწადს ოსმალეთში იმყოფებოდაო.

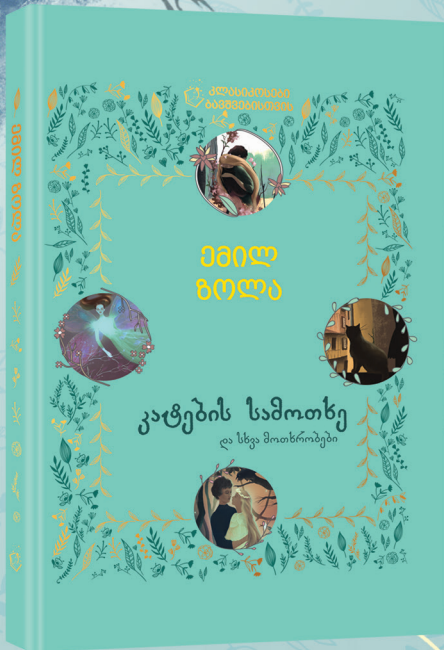
ამ ხნის განმავლობაში მიქელაძეს ბევრი მარცვა-მკვლელობა დაბრალდა: 1877 წელს სენაკის მაზრაში, აბაშასთან, გამარცხვეს ვაჭრები. გაზეთი „დროება“ (1880, №124) წერდა, რომ ორი ცხენოსანი მიუახლოვდა ვაჭრებს, „დაპკივლეს, იმიშვლენ ერთმა ხმალი და მეორემ რევოლვერი და გულ-და-გულის იერიშით ეძგერენ ზარ-დაცემულთ ვაჭრებს და მხლებელს. ავაზაკებმა ცხენიდან გადააგდეს ურია და ერთხელ ხმლის ყუა დაარტყეს კისერში, ფადავას კი ხელი არ ახლეს, მხოლოდ ცხენი მოუკლეს. მისდგენ მხოლოდ სტეფანე გულაგას, რომელსაც ახალუხის უბეში ჩაკერებული ჰქონდა 4.000 (ვითომც) რუბლი. ეს უკანასკნელი ნაკუწ-ნაკუწად ააგეს თუ ხმლით, თუ რევოლვერით, ააჭრეს ფულიანი უბეები. დასჭრეს აგრეთვე მოკლულის ძმა პავლე გულაგა და შემდეგ გაპკურცხლეს“.

ცხელ კვალზე ხელისუფლებამ მიქელაძეს მიაგნო: ის კულაშში ერთი ლამაზმანის სახლში იმალებოდა. სახლს ორმოცმა შეიარაღებულმა მხედარმა შემოარტყა ალყა და ცეცხლი გაუხსნა. „კეკლეუც არსების ალერსით ღონე მიხდილი მიქელაძე პერანგამარა, ცალ ხელში სატევრით და მეორეში რევოლვერით გამოფარდება კარში, მაგრამ იმავე „კეკლეუცის“ (?) თხოვნით იარაღს ჰსდებს და ჰნებდება“ (იხილეთ გაზეთი „დროება“, 1880, №№122, 123, 124, №128, 129). გამოძიება მას დაუმორჩილებლობასა და იარაღის ხმარებასაც აბრალებდა — რამდენჯერმე გაისროლაო, თუმცა საბოლოოდ ამ საქმეში რაღაც მანქანებით გამართლდა, მაგრამ ციხეს, როგორც ჩანს, თავი მაინც ვერ დააღწია. „ქუთაისის ციხეში ჩემი ყოფნის დროს, — წერდა გიორგი ლასხიშვილი, — იგი უკვე მოხუცებული და დაურდომილი იყო. ავადმყოფობის გამო კარტორღაშიც არ გზავნიდნენ, რომელიც კარგა ხანია გადაწყვეტილი ჰქონდა მას“.

ირაკლი მახარაძე

ვლასიკოსები ბავშვებისთვის

ის, რასაც არ ელოდით!
 აღუქსანდრე დიუშან - დიდი ფანტაზიორი
 და ოთხი დანუვიწყარი ზღაპარი ბავშვებისთვის!

ლევ ტოლსტოი, ვინჯინია ვულფი,
 ჭეკ ლონდონი, უილიამ ფოლკნერი,
 თსკარ უაილდი, ტოლკინი...

საპირბუთო
 ფასი 13,50 ლ
 გახეივან
 მთხრობა 15ლ

თვეში ერთხელ „კვირის პალიტრასთან“ ერთად

იკითხეთ ნიგნის მალაჩივასა და პრასის გავრცელების წარმომადგენლები
 ან დააკავთ ნომრებზე: 0(32)2382673; 0(32)2382674
 და www.elva.ge თქვენთვის სასურველ ადგილზე მოხარებით

როგორ წარმოადგინათ საქართველოს დროშა 1917 წლის გაზაფხულზე

ეროვნული ალაში
საქართველოს
დამოუკიდებლობის
კომიტეტის ფეხრთა
თვალსაზრისით

საქართველოს, ისევე როგორც მსოფლიოს ნებისმიერი ქვეყნის სახელმწიფოებრივი დამოუკიდებლობის აუცილებელ ატრიბუტს სახელმწიფო სიმბოლიკა წარმოადგენს. სახელმწიფო სიმბოლიკაში შემავალ ცალკეულ ატრიბუტზე, კერძოდ, დროშაზე, გერბზე, ფულის ნიშანსა და ჯილდოზე აღბეჭდილი წარწერები და გამოსახულებანი უაღრესად საყურადღებო ინფორმაციას შეიცავენ თანადროული ეპოქის შესახებ.

ქვეყნის სახელმწიფო სიმბოლიკაში უპირველესად სახელმწიფო დროშა მოიაზრება.

ტერმინი „დროშა“ ძველ ირანულ (ავესტურ) ენაზე „სინათლეს“, „ნათელს“, „თვალსაჩინოს“ ნიშნავდა. მისი სინონიმებია ასევე ქართულ ენაში დამკვიდრებული არაბული წარმომავლობის ტერმინი „ალაში“ და თურქულენოვანი „ბაირაღი“.

დროშა წარმოადგენს ერთი ან სხვადასხვა ფერის მქონე განსაზღვრული ზომის ქსოვილის ნაჭერს, რომლის ცალი მხარე ხის ტარზეა დამაგრებული. მასზე ტრადიციულად გამოსახავდნენ რაიმე ემბლემას — სახელმწიფოს, ჯარის, კორპორაციის ან საკულტო სიმბოლოს.

დროშებს შეისწავლის ისტორიის მეცნიერების ერთ-ერთი, საგანგებო დამხმარე დარგი — ვექსილოლოგია. მისი სახელწოდება მომდინარეობს ლათინური ტერმინიდან — Vexillum („ვექსილუმ“), რომელიც ეწოდებოდა რომაელთა სამხედრო ნაწილების, ძირითადად კი — ცხენოსანი რაზმის დროშას.

ტერმინ „ვექსილოლოგიის“ ეკვივალენტურ ქართულ შესატყვისად შესაძლოა ჩაითვალოს — „დროშათმცოდნეობა“.

ქართული დროშების ისტორია ისეთივე

ძველია, როგორც თვით ქართველი ერის ისტორია, რომელიც სათავეს ათასწლეულთა სიღრმიდან იღებს.

საქართველოში დროშების მეცნიერული შესწავლა გასული საუკუნის შუა ხანებიდან დაიწყო მეცნიერების დამსახურებულმა

თამარ მეფის
ორდენი

მოღვაწემ, ხელოვნებათმცოდნეობის დოქტორმა სარა ვასილის ასულმა ბარნაველმა (1902-1984), რომელიც წიგნის „ქართული დროშები“ (თბილისი, 1953) შესავალში წერდა: „დროშები მატერიალური კულტურის იმ საყურადღებო საგანთ წარმოდგენენ, რომელთა როლი უძველეს დროიდან ჩვენს დრომდე ცოცხალია. დროშის მნიშვნელობა ძველ საქართველოში ძალიან დიდი და მრავალგვარია: იგი არის ძალაუფლების გამოხატველი, სამხედრო საქმეში ჯარის ნაწილებისა და სარდლების განმასხვავებელი ნიშანი, აგრეთვე, სხვა სპეციფიკურ საბრძოლო დანიშნულებათა მქონეც; ამას გარდა, ზეიმთა მონაწილეა და საკულტო საგანიც“.

ვფიქრობთ, საყურადღებოა, როგორ წარმოედგინა ქართველი საზოგადოების ერთ ნაწილს საქართველოს დროშა რუსეთის იმპერიის დანგრევის შემდეგ, — 1917 წლის გაზაფხულზე, კერძოდ, მანამდე, სანამ ეროვნული აღმის სტატუსს სამფეროვანი დროშა შეიძენდა. ამის თაობაზე ქვემოთ მოგითხრობთ.

აქვე უნდა ითქვას, რომ აღნიშნულ საკითხზე ყურადღება აქამდე არავის გაუმახვილებია.

* * *

1914 წელს, თბილისის სათავადაზნაურო გიმნაზიის მასწავლებლის პეტრე სურგულაძის მესვეურობით, შვეიცარიის ქალაქ ჟენევაში ჩამოყალიბდა „საქართველოს დამოუკიდებლობის კომიტეტი“ (იგივე — „დამკომი“), რომელშიც გაერთიანდნენ: ძმები ლეო და გიორგი კერესელიძეები, გიორგი მაჩაბელი, მიხეილ წერეთელი, ნესტორ მაღალაშვილი, შალვა ვარდიძე, მელიტონ ქარცივაძე, ზია-ბეგ აბაშიძე და სხვები.

I მსოფლიო ომის დაწყებისთანავე საქართველოს დამოუკიდებლობის კომიტეტი ბერლინში გადავიდა და მჭიდრო კავშირი დაამყარა გერმანიის იმპერიის მმართველ წრეებთან. მათივე დახმარებით, დამოუკიდებლობის კომიტეტმა ოსმალეთის იმპერიის ტერიტორიაზე, კერძოდ, ჭანეთში (იგივე ლაზეთი) ჩამოაყალიბა საჯარისო შენაერთი „ქართული ლეგიონი“.

სწორედ გერმანიის მხარეზე მეზობელი დამკომისა და ქართული ლეგიონის ისტორიას უკავშირდება პირველი ქართული ორდენის — თამარ მეფის ორდენის დაწესება და არსებობა. ამ წარჩინების ნიშნის კავალერთა შორის არიან როგორც გერმანელები, ასევე

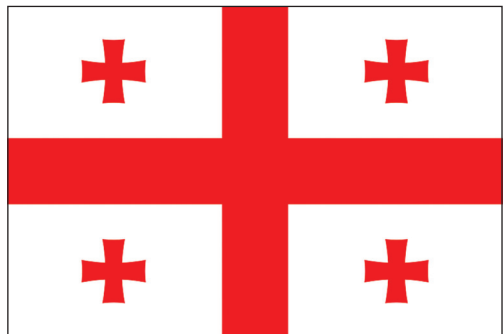
გერმანიის იმპერიის სახელმწიფო დროშა 1919 წლამდე

საქართველოს პირველი რესპუბლიკის სახელმწიფო დროშა (1918-1921 წწ.), შექმნილი გერმანიის საიმპერიო დროშის მიბაძვით

გერმანიის ფედერაციული რესპუბლიკის სახელმწიფო დროშამ შემკვიდრუბითობა ნაწილობრივ შეინარჩუნა. კერძოდ, მასზე დარჩა ტრადიციული შავი და წითელი ზოლები, ხოლო თეთრი ფერი ყვითელმა ჩაანაცვლა

საქართველოს თანამედროვე სახელმწიფო დროშა

კონსტანტინოპოლი, მაისი 1917 წ.

*Monsieur le Comte F. W. Schulenburg
Chambellan de S. A. R. le Duc de Brunswick
Capitaine au 1er R^{gt} d'artillerie de la Garde Impériale
Commandant de la Légion géorgienne*

ქონსტანტანუბლად იმ ძვირფასი სმასსურისა, რომელიც თქვენ
მიგიძღვით ჩვენ საქმესი, გუჯეს ზატვი მოგაწოდით სმასს-
სოფრო ნიშანი ქართუელთა ლეგიონისა.
ნიშანი უნდა იტარებოდეს მარცხენა მკერდსე ქვემოდან.

ქართველთა კომიტეტის

თავმჯდომარე

Handwritten signature

წევრები

Handwritten list of names

საქართველოს დამოუკიდებლობის პარტიის ხელმძღვანელი კომიტეტის მიერ გაცემული სიგელი ქართული ლეგიონის საპატიო ნიშნით ფრიდრიხ ვერნერ ფონ დერ შულენბურგის დაჯილდოების შესახებ. ხელს აწერენ ქართველთა კომიტეტის თავმჯდომარე პეტრე სურგულაძე და წევრები (1917 წლის 1 მაისი, კონსტანტინოპოლი)

ქართველები. აქედან გამომდინარე, თამარის ორდენი, არსებითად, გერმანულ-ქართული სამხედრო-პოლიტიკური ალიანსის ჯილდოა. ამ ორდენის კავალერი შეიძლება იყოს გამხდარი იყო ისიც, ვინც არ შედიოდა ლეგიონში, მაგრამ რაიმე სერიოზულ სამსახურს გაუწევდა გერმანულ-ქართულ სამხედრო-პოლიტიკურ ალიანსს. ასეთთა შორის იყვნენ როგორც ქართველები, ასევე გერმანელები (აღნიშნული საკითხი მონოგრაფიულად გვაქვს შესწავლილი წიგნში „თამარ მეფის ორდენი / გერმანულ-ქართული სამხედრო-პოლიტიკური ალიანსის ისტორიიდან“, თბილისი, 1998).

ვფიქრობთ, ინტერესმოკლებული არ უნდა იყოს, როგორ წარმოედგინათ საქართველოს დამოუკიდებლობის კომიტეტის წევრებს ეროვნული დროშა სახელმწიფოებრიობის აღდგენის შემდეგ.

როგორც ცნობილია, მოქანდაკე იაკობ ნიკოლაძის მიერ შექმნილი სამფეროვანი (შავი, თეთრი და შინდისფერი) დროშა, რომელიც გერმანიის იმპერიის სახელმწიფო დროშის მსგავსი იყო (იმ განსხვავებით, რომ ამ უკანასკნელს სამივე ფერი ბოლომდე გასდევდა), 1917 წლის 19 ნოემბერს აფრიალდა, როცა თბილისში საქართველოს ეროვნული საბჭოს პირველი ყრილობა გაიხსნა. ამ ყრილობის მონაწილეებს მკერდს სწორედ ასეთი ფერის ბაფთები უმშვენებდათ.

ეს დროშა, სულ რამდენიმე თვის შემდეგ, საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის სახელმწიფო დროშად იქცა.

საგულისხმოა, რომ შემორჩენილია ოფიციალური დოკუმენტი, გაცემული ზემოხსენებულ თარიღამდე ნახევარი წლით ადრე, საიდანაც ირკვევა, თუ როგორ ჰქონდათ წარმოდგენილი საქართველოს დამოუკიდებლობის კომიტეტის წევრებს ჩვენი ქვეყნის სახელმწიფო დროშა.

1917 წლის 1-ლი მაისით დათარიღებული ამ საბუთით დგინდება, რომ საქართველოს დამოუკიდებლობის კომიტეტს თამარ მეფის ორდენით დაუჯილდოებია გრაფი ფრიდრიხ-ვერნერ ფონ დერ შულენბურგი (1875-1944), რომელიც I მსოფლიო ომამდე იყო გერმანიის იმპერიის კონსული თბილისში.

აქვე აღვნიშნავთ, რომ მოგვიანებით, გრაფი შულენბურგი მსახურობდა გერმანიის ელჩად სსრ კავშირში (გერმანია-სსრკ-ის ომის დაწყებამდე). „ანტისახელმწიფოებრივ შეთქმულე-

ბასა“ და 1944 წლის 20 ივლისს, გერმანიის (პრუსიის) ქალაქ რასტენბურგში, ე.წ. მგლის ბუნაგში, კანცლერ ადოლფ ჰიტლერზე (1889-1945) განხორციელებულ აფეთქებაში მონაწილეობის ბრალდებით, გრაფი შულენბურგი დააპატიმრეს და სიკვდილით დასაჯეს.

ოსმალეთის იმპერიის დედაქალაქ ისტანბულში გაცემულ დოკუმენტს, რომელზედაც მითითებულია ამ ქალაქის ისტორიული დასახელება — კონსტანტინოპოლი, ხელს აწერენ დამკომის თავმჯდომარე პეტრე სურგულაძე და წევრები: ზია-ბეგ აბაშიძე (მემედ-ბეგ აბაშიძის ბიძაშვილი), ო. ქარცივაძე და მ. მაღალაშვილი.

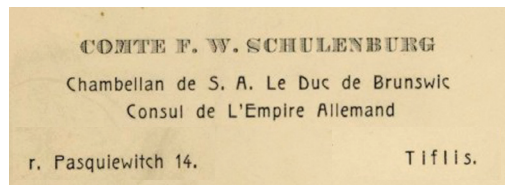
საბუთში ვკითხულობთ: „მოსაგონებლად იმ ძვირფასი სამსახურისა, რომელიც თქვენ მიგიძღვით ჩვენ საქმეში, გვაქვს პატივი მოგაწოდოთ სამახსოვრო ნიშანი ქართველთა ლეგიონისა. ნიშანი უნდა იტარებოდეს მარცხენა მკერდზე ქვემოდან“.

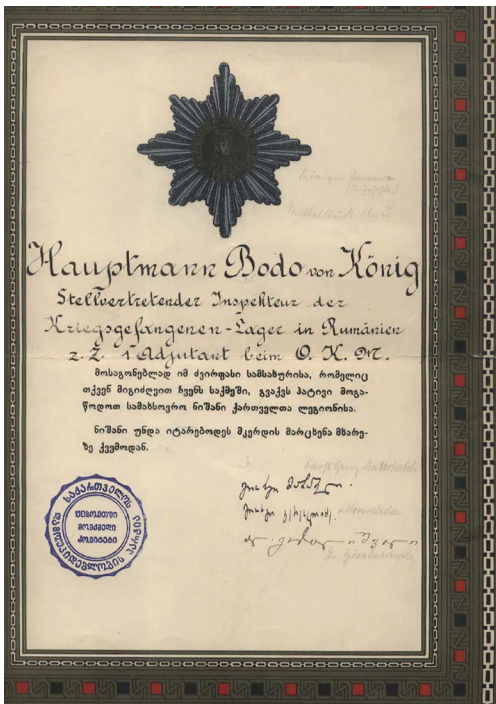
დაჯილდოების დამადასტურებელ ამ სიგელს, ქვედა მარცხენა მხარეს აქვს დასმული მრგვალი, ლურჯი ფერის ბეჭედი შემდეგი წარწერით: „დამოუკიდებელ საქართველოს პარტიის ხელმძღვანელი კომიტეტი“.

საბუთზე, ტექსტის ზემოთ, ცენტრში გამოსახულია თამარ მეფის ორდენი, რომლის

ფრიდრიხ ვერნერ ფონ დერ შულენბურგი და მისი ფრანგულენოვანი სავიზიტო ბარათი. ის დაბეჭდილია მაშინ, როცა შულენბურგი რუსეთის იმპერიის საგუბერნიო ქალაქ თბილისში გერმანიის კონსულად მსახურობდა

ქართული ლეგიონის საპატიო ნიშნით გერმანელი ოფიცრის დაჯილდოების დამადასტურებელი სიგელი, გაცემული „საქართველოს დამოუკიდებლობის პარტიის უცხოეთში მოქმედი კომიტეტის“ მიერ. წინა წელს გაცემული სიგელებისგან განსხვავებით, მასზე დროშის გამოსახულება აღარ გვხვდება

ორივე მხრიდან აღმართულია დროშა — წითელი (შინდისფერი) და შავი ჰორიზონტული ზოლებით. ასეთივე ფერის ლენტე (ბაფთა) მთლიანად აქვს გარს შემოვლებული დაჯილდოების დამადასტურებელ აღნიშნულ სიგელს.

ბუნებრივია, ისმის კითხვა, რატომ იყო აღნიშნულ დროშაზე მაინცდამაინც წითელი (შინდისფერი) და შავი ფერები?

შოთა რუსთაველის გენიალურ ქმნილებაში „ვეფხისტყაოსანი“, რომელიც გარკვეულწილად ასახავს ქართულ სინამდვილესაც, ვკითხულობთ:

**„ავმართუ დროშა მეფისა,
აღმითა წითელ-შავითა“.**

პროფესორები აპოლონ სილაგაძე და გოჩა ჯაფარიძე 20 წლის წინ გამოცემულ თავიანთ ბროშურაში, რომელსაც სათაურად აქვს „ვეფხისტყაოსნიდან“ ამოღებული ზემოხსენებული სიტყვები, წერდნენ: „დროშები ფერთა ასეთი შეხამებით არ არსებობდა ჩვენს მეზობელ არც ისლამურ სამყაროში, არც ბიზანტიაში. ამჯერად არა აქვს პრინციპული

მნიშვნელობა, მოტანილი სტრიქონი რუსთველურია, თუ ჩანამატი, — ორსავე შემთხვევაში საქართველოში არსებობდა ტრადიცია, რომ შავი ფერი ალაშხე, წითლის გვერდით, სულაც არ არის არაჩვეულებრივი და მიუღებელი“ (იხ.: აპოლონ სილაგაძე, გოჩა ჯაფარიძე, „ავმართუ დროშა მეფისა, აღმითა წითელ-შავითა“, თბილისი, 1999, გვერდი 30).

გამომდინარე ყოველივე ზემოთქმულიდან, უნდა ვივარაუდოთ, რომ საქართველოს დამოუკიდებლობის კომიტეტის წევრებს, როგორც ქართველ მამულიშვილებს და განათლებულ ადამიანებს, აღნიშნული ფერები შემთხვევით არ შეურჩევიათ დროშისთვის, რომელსაც, როგორც ჩანს, ისინი მოიაზრებდნენ საქართველოს მომავალ სახელმწიფო დროშად.

რასაკვირველია, ასეთი დროშა ბევრად უფრო ტრადიციული და შესაფერისი იქნებოდა საქართველოსთვის, ვიდრე სამფეროვანი ალაში, რომელიც 1918 წელს იქცა პირველი ქართული რესპუბლიკის სახელმწიფო დროშად.

აქვე უნდა აღვნიშნოთ, რომ როგორც ჩანს, დაჯილდოების სიგელებს, მსგავსი გაფორმებით, საქართველოს დამოუკიდებლობის კომიტეტი მოგვიანებით აღარ გასცემდა. კერძოდ, დაკომის მიერ 1918 წელს გაცემულ სიგელებზე დროშის გამოსახულება საერთოდ აღარ გვხვდება.

სავარაუდოდ, საქართველოს დამოუკიდებლობის კომიტეტმა ანგარიში გაუწია იმ ფაქტს, რომ სამფეროვანმა დროშამ იმხანად უკვე ოფიციალურად მიიღო საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის სახელმწიფო დროშის სტატუსი.

ამრიგად, ზემოთ განხილული დოკუმენტური მასალიდან ნათელი ხდება, რომ საქართველოს დამოუკიდებლობის კომიტეტის წევრებს, რომლებიც ქართული სახელმწიფოებრიობის აღდგენას I მსოფლიო ომის პერიოდში გერმანიის იმპერიის მხარდაჭერით ცდილობდნენ (რაც 1918 წლის 26 მაისს რეალობად იქცა), ჩვენი სამშობლოს დროშად წარმოედგინათ ალაში — წითელი (შინდისფერი) და შავი ჰორიზონტული ზოლებით. ეს კი საესებით და ნათლად ეხმიანება შოთა რუსთაველის „ვეფხისტყაოსანში“ დაცულ ზემოხსენებულ უაღრესად საყურადღებო ისტორიულ ცნობას.

ნიკო ჯავახიშვილი

ისტორიის მეცნიერებათა დოქტორი

ქართველთა თავსაბურავი სამეფო ბვირბვინი

ქართველ მეფეთა შესამოსელში
ოდიტგანვე განსაკუთრებული
მნიშვნელობა ჰქონდა სამეფო
გვირგვინს, რომელიც მონარქის სამოსში
გამორჩეულ ადგილს იკავებდა. ეს
საკითხი არაერთი ქართველი მკვლევრის
ინტერესის საგანი გამხდარა, თუმცა
ამ თემას განსაკუთრებული ყურადღება
აკადემიკოსმა ივანე ჯავახიშვილმა
დაუთმო, აგრეთვე პროფესორმა ჯაბა
სამუშიამ.

ბაგრატ III-ის
გვირგვინი
ბედიის ტაძრის
ფრესკიდან

ნაწილი I

ივანე ჯავახიშვილმა საკითხის ძირითადი
მიმოხილვა შეასრულა, კვლევისას ხშირ
შემთხვევაში განსაზღვრა გვირგვინების ფორ-
მები, პარალელები გააგლო და შეეხო გენეზი-
სის თემასაც. ჯაბა სამუშიამ კი შეისწავლა
გვირგვინის როლი და მნიშვნელობა მეფეთა
ინსიგნიებში და კრისტოფორო დე კასტელის
ალბომის ნახატების მიხედვით, ოთხი მათგანი
აღადგინა და დაახასიათა.

საქართველოს ხელოვნების სასახლე ამ-
ჟამად ახორციელებს პროექტს „ქართველთა
თავსაბურავი“, რომლის მიზანია თემის კომ-
პლექსური შესწავლა, აგრეთვე ქართველთა
თავსაბურავის (მათ შორის, გვირგვინების)
განვითარების ეტაპების, გენეზისის, მნიშვნე-
ლობისა და რაობის სრულად განსაზღვრა.
როგორც პროექტ „ქსოვილი საქართველო-
დან“ პირველი ეტაპის შემთხვევაში, აქაც
ამ საკითხის შესასწავლად ორიგინალური
მეთოდი გამოვიყინეთ. შემოქმედებითი ჯგუ-
ფის წევრებმა საქართველოს თითქმის ყველა
მნიშვნელოვანი ეკლესია-მონასტრიდან გად-
მოიხატეს ისტორიულ პირთა როგორც გვირ-
გვინები, ისე სხვა ფორმის თავსაბურავები.
მოხდა ამ ყველაფრის შედარება სხვა ტიპის
ვიზუალურ მასალასთან (მინიატურები, გრა-
ვიურები, ესკიზები და სხვ.), ქრონოლოგიური

(ზემოთ) ბაგრატ III-ის ფრესკის ერთ-ერთი
შემორჩენილი გამოსახულება. (ქვემოთ) ამ ადგილას
ბაგრატ III-ის ფრესკასთან ერთად გამოსახული იყო
უცნობი პირის ფრესკა წარწერით. დღეს ეს მხოლოდ
მცირე ფრაგმენტია დარჩენილი

ლი გვირგვინები, ჯვრები, ძვირფასი ქვებით არის შემკული. ჟოლოსფერი იაგუნდით, ალმასის ჟიჟმატებით. ერთ გვირგვინს სამ წყებად აქვს მარგალიტის მწკრივი გარს შემოყოლებული, სამ ადგილას ჟოლოსფერი იაგუნდი და წახნაგოვანი ზურმუხტებია ჩასმული“.

შემორჩენილია ერთიანი საქართველოს პირველი მეფის, ბაგრატ III-ის (975-1014) გამოსახულება ბედიის ტაძარში. ვხედავთ მის გვირგვინსაც. ხელმწიფეს თავზე მაღალი, თადის ფორმის ოქროს გვირგვინი ჰხურავს. გვირგვინზე ჰორიზონტალურად ოთხი წყება ძვირფასი თვლების რიგია ჩალაგებული. ქვემოთ წითელ, საგარაუდოდ, ლალის თვლებს ვხედავთ, აქვე უნდა იყოს დიდი ზომის ფირუშები ან საფირონები და სამკუთხა ფორმის ლალები. ყველა თვალზე ცხადად მოჩანს თეთრი ფერის საჭიდურები, რაც გვაფიქრებინებს, რომ ძვირფასი და კეთილშობილი თვლები ვერცხლის ბუდეებში იყო ჩასმული. გვირგვინის ორივე მხარეს ჩამოკიდებულია ვერცხლის ტოტები, მათ ივანე ჯავახიშვილი „ეგრეთ წოდებულ подвески“-ს უწოდებდა. ტოტები წარმოადგენს თავისებურ ვერტიკალურ ძეწკვს, რომელიც ბაგრატის გვირგვინის შემთხვევაში ხუთ-ხუთი ოთხკუთხედი და ოვალური ფორმის ლალის თვლისგან იყო შექმნილი. ერთიანი საქართველოს პირველი მეფის, ბაგრატ III-ის გვირგვინში რომ წითელი, ანუ ლალის თვლების ასეთ სიუხვეს ვხედავთ, ბუნებრივია, ამ ქვის პოპულარობაზე მიუთითებს.

ძველ ინდოეთში, სანსკრიტში, ლალს ratnaraj-ი ჰქვია, რაც ქართულად „ქვების მეფე“ ნიშნავს. გამჭვირვალე წითელი ფერის ლალი ისტორიულად ძირითადად აღმოსავლეთის ქვეყნებიდან შემოჰქონდათ. მისი სახელიც არაბულ-სპარსული წარმოშობისაა, ხოლო ევროპულ ქვეყნებში რუბინი ეწოდება. მიუხედავად იმისა, რომ ეს ძვირფასი ქვა ძნელი საშოვნელი იყო, ლალის თვლებით ქართული ოქრომჭედლობის არაერთი ნიმუშია შემკული. ლალის გამოყენება საქართველოში გაიზარდა შუა საუკუნეებში, განსაკუთრებით საეკლესიო ნივთებში. ქართულ მწერლობაში ლალი იქცა ბრწყინვალე წითელი ფერისა და სილამაზის სიმბოლოდ. ღვინოც კი ქართველს ლალისთვის შეუდარებია.

ქართველ მეფეთა თავსაბურავების ისტორიის შესწავლის თვალსაზრისით, დიდი

ზემო კრიხის მთავარანგელოზის ეკლესიის ქტიტორებს, ვაჩიანებს სამი თითქმის ერთიანი ფორმის ქული ახურავთ

(ზემოთ) სუმბატ აშოტის ძის თავსაბურავი, XI საუკუნის II ნახევარი. (ქვემოთ) ატენის სიონი

ზემო კრიხის მთავარანგელოზის ეკლესიის ფრესკა

მნიშვნელობა ენიჭება ბაგრატის შვილის, მეფე გიორგი I-ის გამოსახულებას, რომელიც შემორჩენილია ესპანეთის ეროვნულ ბიბლიოთეკაში დაცულ ხელნაწერში, ე.წ. მადრიდის სკილიცეში. აქ ქართველთა ხელმწიფე ბიზანტიის იმპერატორ ბასილი II-ისგან დამარცხებული გარბის, თუმცა ჩვენს შემთხვევაში საინტერესოა ორი მონარქის თავსაბურავი. თუ ბასილს თავზე მაღალი, თეთრი მარგალიტებით დამშვენებული ოქროს გვირგვინი ახურავს, გიორგი უგვირგვინოა, ის ერთგვარ ქუდშია წარმოდგენილი. ასეთ თავსაბურავებს პარალელები იმავე ეპოქის ფრესკებზე შეგვიძლია მოვუძებნოთ. კერძოდ, ზემო კრიხის მთავარანგელოზის ეკლესიის ქტიტორების, ვაჩიანების შესანიშნავ ფრესკებზე. წარმოსადგენ მამაკაცებს აქ სამი თითქმის ერთნაირი ფორმის ქუდი ახურავთ. ქუდებიდან ორს ცილინდრული მუხარადის, მესამეს კი შეისრული თაღის ფორმა აქვს. ყველა ქუდი დეკორატიული ელემენტით, თავისებური შპილით სრულდება. მათზე არსებული ორნამენტები გვაფიქრებინებს, რომ ქუდების კორპუსი ძირითადად ქსოვილით ან ტყავით იყო დაფარული. მათ ასევე ამკობდნენ ბეწვით. საქართველოში სიასამურის, კვერნის, სინჯაფის (თრითინა), კურდღლის ბეწვით გაწყობილი (დაბეწვილი) ქსოვილი გამოიყენებოდა. X საუკუნის ნიკორწმინდის სიგელში იხსენიება მელიის ბეწვით შექმნილი ქსოვილიც. იგი საკმაოდ ძვირფასად ითვლებოდა და საფასურადაც ერთი ყანა ყოფილა განსაზღვრული.

ამ ქუდების შეფერილობამ არ შეიძლება არ გაგვახსენოს ისტორიკოს ევსტათი თესალონიკელის ერთ-ერთი სამეცნიერო ნაშრომი, სადაც ახსენებს „იბერიულ ყაიდაზე შეკერილ კვამლისფერ ქუდს“, რომელიც დამზადებულია სახიანი ნაკვეციბითა და ქობით. ეს ქუდი ეხურა ბიზანტიელ წარჩინებულ დავით კომნენოსს. სხვათა შორის, ამ ავტორისვე ცნობით ირკვევა, რომ ქუდს სიმბოლური დანიშნულება ჰქონია. კერძოდ, ქუდის კვამლისფერი აღიქმება, როგორც კომნენოსის განზრახვა, კვამლში გაეხვია ყველა მოწინააღმდეგე, ვინც მის ძალაუფლებას არ დამორჩილდებოდა. თავსაბურავის სიმბოლური დატვირთვა მიღებული იყო როგორც ძველი აღმოსავლეთის, ისე დასავლეთ ევროპის ხალხებში. ქუდი ხომ უძველესი

დროიდან ითვლებოდა ადამიანის თანამდებობის, მდგომარეობისა და ღირსების ნიშნად.

ბიზანტიელ მემპტიანესთან, იოანე სკილიცესთან მოღწეული გიორგი I-ის გამოსახულება გარკვეულწილად ეხმიანება ვახუშტი ბატონიშვილის ერთ ცნობას: „პირველ, ერთმეფობასა შინა, სცმიათ სხუაგუარ: თავს ქუდი გრძელი, რომლის კუნჭული ბეჭსა ზელა მცემელი და გრძელ-ბეჭოსანი“ იყო. სკილიცეს მინიატურას თუ კარგად დაუაკვირდებით, დავინახავთ, რომ გიორგის თავსაბურავიც უკანა მხრიდან გრძელია და ის მეფეს ბეჭე-ბამელ ჩამოსდის.

მადრიდის სკილიცეში გიორგი I-ის გამოსახულების თავსაბურავს ფორმის მხრივ პარალელი ატენის სიონშიც შეგვიძლია მოუძებნოთ. აქ XI საუკუნის II ნახევრის მოღვაწე სუმბატ ამოტის ძეს ძალიან საინტერესო თავსაბურავი ახურავს. პირველი ეფექტით ის შესაძლოა ორნამენტით გაფორმებული ქსოვილის ქუდად მივიჩნიოთ, თუმცა დაკვირვებით აღმოვაჩინოთ, რომ ის ქუდის მსგავსი გვირგვინია, უფრო სწორად, ისეთივე ბიზანტიური ტიპის გვირგვინი, რომელიც უნგრეთის ხელმწიფე წმინდა იმტვანს ეხურა. ეს რელიკვია, როგორც მეცნიერები ვარაუდობენ, 1070-იან წლებში ბიზანტიაში დაძაბდა და იმპერატორმა მიხეილ VII დუკამ (1050-1090) უნგრეთის მეფეს გეზა I-ს (1040-1077) აჩუქა. თუ გვირგვინს ზემოდან დახედავთ, დავინახავთ, რომ ის ემალით გაფორმებულ მრგვალ

სალტეს წარმოდგენს და ოქროს ფირფიტები გადაჯვარედინებულად ახურავს. სუმბატის გვირგვინი, მართალია, წმინდა იმტვანისას ფორმით ძალიან ჰგავს, თუმცა გაფორმების მანერითა და სიმიდრით საგრძობლად ჩამორჩება, აქ ვერ ვხედავთ ე.წ. ტოტებს, ემალის მწირი ორნამენტი კი მხოლოდ გვირგვინის ქვედა ნაწილშია წარმოდგენილი.

ამავე ეპოქისთვის მეტად საყურადღებოა მეფე ბაგრატ IV-ის გვირგვინის გამოსახულება ატენის სიონიდან. მიუხედავად იმისა, რომ ფრესკა დაზიანებულია, საბოლოო ჯამში მაინც ხერხდება სამეფო ატრიბუტიკის რეკონსტრუირება. ამ შემთხვევაში ერთიანი საქართველოს მესამე მეფის გვირგვინი ძალიან ჰგავს ფორმით ბაგრატ III-ისას, თუმცა დიდი განსხვავება გაფორმების სიმიდრესა და სტილში. აქ შედარებით ნაკლები — სულ რვა ძვირფასი თვალია გამოსახული: ოთხი ლალი (ან ძოწი) და ამდენივე მოთეთრო ოპალი. თვლები ერთმანეთის მორიგეობით ორ მწკრივად არის ჩასმული გვირგვინში, მათ შორის კი სავარაუდოდ, მუქი მინანქრისა და მარგალიტების თვლების საშუალებით ოთხკუთხედი ჩარჩოებია გაკეთებული. ბაგრატ III-ის გვირგვინისგან განსხვავებით მას ტოტები არ გააჩნია.

(გაგრძელება მომდევნო ნომერში)

ბიორგი კალანდია

ხელოვნების სასახლის დირექტორი, პროფესორი

რუსეთ-საქართველოს ომი არ დასრულდა...!

მთხრობილი ამბავი ამ სახლში მოხდა...

„ერთი დაბომბილი სოფლის ამბავი“ ელენე სალარიძის რომანია, რომელშიც აღწერილი ამბები სამაჩაბლოს ერთ დროს ბედნიერ სოფელ ქსუისზე და ქსუისელებზეა. რომანში მოყვანილი შიდა ქართლის ძირძველი სოფელი მართლა არსებობს, უფრო სწორად, აღარ არსებობს! — მიწასთან გაასწორა მტერმა 2008 წლის გამოუცხადებელ რუსეთ-საქართველოს ომში. რომანის გმირები, ანუ ამ სოფლის ფუძეყვრილი შვილები, ჩვენ გვერდით არიან და ჩვენგან ტკივილის გაყოფასა და თანადგომას ელიან. რომანის თითო თავი — თითო ოჯახის ტრაგედიაა, რომლებიც მოურჩენელ იარაღ დაძვნიდა უკვე ამ ფუძემოწყვეტილ და კერამიკურად ადამიანებს და მთლიანად საქართველოს. ერთი-ერთი ამბის გმირი ქართველი გოგონა მანპეტენზე გაიცნობს ოს ბიჭს და ერთმანეთი შეუყვარდებიან მაგრამ როგორც გოგონა ამბობს, მათი სიყვარული წარმოუდგენელია, რადგანაც მათი მშობლები რუსეთ-საქართველოს ომს ერთმანეთის მტრებად უქცევია. ამიტომაც არის სხვათათვის ძნელად აღსაქმელი მისი სიტყვები: „სიყვარული მხოლოდ ჰეპიენდიან ფილმებში იმარჯვებს ან სულაც იმ ზღაპრებში, რომლებითაც ბავშვობას გვიღამაზებდნენ“...

გთავაზობთ მცირე ნაწყვეტს ამ რომანიდან, რომელშიც სოფელ ქსუისში, შოშიტაშვილების საგვარეულო სახლის დაბომბვის ამბავია მოთხრობილი. აქ მხოლოდ სახელებია შეცვლილი... დანარჩენი ნოველებიც რეალურ სინამდვილეს ასახავენ, თუმცა მრავალი გმირი გამოგონილია.

(მარცხნივ) ომამდე ერთი წლით ადრე დღეს გადაღებული სახლის კიბეზე თბილისიდან ჩამოსული შვილიშვილები ამოდიოდნენ... უფროსი, 15 წლის ნიკოლოზი ქსუისში დაბრუნებასა და ახალი სახლის აშენებას აპირებს. (მარჯვნივ) ეს ეზო-კარი მტერს სათავისოდ „შემოულობავს“

პროლოგის მავიერ

იმ გამთენიას ავისმომასწავებლად დადუმდა სოფელი. არავის აუნთია სინათლე, არც ბავშვი ატირებულა რომელიმე სახლში, არც შეყვარებულებს დასთენებიათ თავზე სოფლის ორღობეში, მამლებსაც ვერ გაუბედავთ ყვირილი...

მთელი დამე ტყვიები აწვიმდა აქაურობას. მთელი დამე ცივი სარდაფის კედელთან მიყუჩულს თვალი არ მოუხუჭავს მარიამს. ერთიხანობა ისეთი ცეცხლი წამოვიდა, იფიქრა, სადაცაა ცა ჩამოიმზობაო...

ერთი პირი წყალსაც ჩაეძინებო და ტყვიების ზუზუნში ჩასთვლიმა. ნახევარი საათი თუ ეძინა მხოლოდ. სიჩუმემ წამოაგდო ფეხბერიყის ქვებიდან გამომზირალი ერთადერთი მომცრო სარკმლიდან ალიონმა შემოიხედა. მზე ჯერ არსად ჩანდა. ვინ იცის, სოფელში დარჩენილ შიშით დაზაფრულ მოხუცებთან შეხვედრას აღარც ჩქარობდა.

გუშინაც დაურეკეს თბილისიდან შვილებმა და შვილიშვილებმა, რაღას ელოდები, შენც წამოდი, ხომ ხედავ, მანდ თითქმის აღარავინ დარჩა, ვინ იცის, მტერს როდის რა მოუვა თავში, რამდენი ხანია შიდა ქართლის სოფლების დაბომბვით იმუქრებო. ისიც უთხრეს, ჩვენ ტყვიავს იქით აღარ გვიშვებენ, არ გვეონოს, მიგატოვებო...

მაინც გაჯიუტდა. რა დროს ომია! ოსები რახანია თავისუფლად მიმოდიან ჩვენს სოფლებში, ქართველებიც გადადიან ცხინვალში. ფქვილი და საპონი იქიდან მოგვაქვს, ჩვენი ხილის ერთ ნაწილს იქით ვყიდით. ჩვენი სოფლის ბავშვებს გლანდების თუ ბრმა ნაწლავის ოპერაცია ცხინვალში გაუკეთეს, იქ ბევრად იაფი დაუჯდათ. შერიგება სხვა რაღაა, არა მკონია, ომი გაბედონო...

მაგრამ პოლიტიკოსებს, ეტყობა, სხვაგვარად აქვთ ტვინი აწყობილი. ცოტაც დაეცლიათ და ხალხი თვითონ გადაწყვეტდა თავის ბედს... შევრიგდებოდით, აბა, რას ვიზამდით. ამათ კიდევ, ავტომატები ააკაკანეს და ტყვიამფრქვევები დაუშინეს ერთმანეთსო! ამას თავისთვის ფიქრობდა, თორემ დარდის გამზიარებელიც არავინ ჰყავდა გვერდით. მობილური ტელეფონი გუშინვე გამოირთო, დენი აღარ ჰქონდათ სოფელში და ვეღარც ტელეფონი დამუხტა.

ნეტავ გუშინ მართლა გავყოლოდი ავტობუსსო, ინანა. ხელჩანთა მოიძია. ძლივძლივობით გახსნა, ხელები ისედაც უკანკალებდა

საუკუნოვანი ჭადრის ქვეშ მრავალი თაობა გაიზარდა. ზედა ფოტო ომამდე გადაღებული, მარცხენა კი შარშანდელია... ჩვენ დავბრუნდებით და აღარც ეს ჭადარი იქნება მარტოსული, — ამბობენ ლტოლვილი ქსუისელები

ნასახლარი ქსუისში

ელენე სალარიძის წიგნის გარეკანის ფოტო გადაღებულია 2008 წლის შემოდგომაზე ერთ-ერთ ე.წ. საზღვრისპირა სოფელში გამართულ ბავშვთა ნახატების გამოფენაზე. ავტორი უცნობია და სასიამოვნო იქნება, თუ გამოგვხმაურება...

მეჩვე სალარიძე

**ჩიტი დაბომბილი
სოფლის აბჯივი**

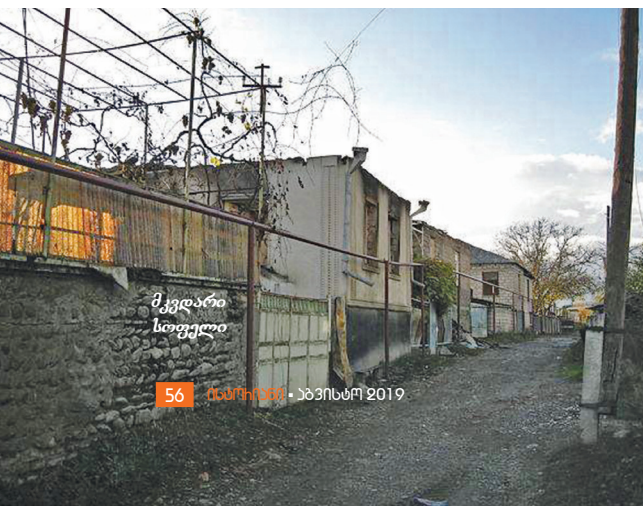
08.08.08

ასე იწვოდა სახლები...

იქითაც და აქეთაც ქართული მიწაა

მკვდარი სოფელი

და ამჯერად მთლად ძალა დაკარგვოდა. სარკმლიდან შემოდრეულ მკრთალ სინათლეს მიუშვირა, ერთი კარგად დავინახო, ხომ არაფერი დაბვიწყებიაო.

ხელჩანთაში საბუთები იდო, კიდევ — ახალგაზრდობის ფოტოები (გუშინ ამოარჩია ძველი ალბომიდან), ზოგიერთი ისეთი ნივთი, რაც დასატოვებლად არ ემეტებოდა. დედისეული ოქროს მძიმე ბეწკვი მოხვდა ხელში, ძველებური ოქროსვე მედალიონით, თბილისელი ამქრის წვერი ოქრომჭედლის ნახელავი. მოსახელე შვილიშვილისთვის ინახავდა საგულდაგულად, ისიც გუშინ ამოიღო „სამალავიდან“, ჩემს გოგოს ჯვრისწერაზე ვაჩუქებო.

მოულოდნელად, ღმერთო მომკალიო! — წამოიძახა. მარჯვენა ხელის არათითზე ნიშნობის ბეჭედი აღარ ეკეთა. გაახსენდა, გუშინ მოიხსნა ჭურჭლის რეცხვისას. სუთი წელიწადია, რაც ქმარი ამ სოფლის მიწას მიაბარა, ბეჭედს კი ვერა და ვერ შეეღია, სულ ეკეთა. თავს შეუწყრა, რაღა გუშინ მოვიხსენიო...

ქორწინების ათი წლისთაზე შეძლო მხოლოდ მისმა მშრომელმა და მოსიყვარულე ქმარმა უბრალო ოქროს რგოლის ყიდვა. ბაჯალლოს ვერ გასწვდა სამშვილიანი ოჯახის მამა. ეს ბეჭედი იმ წლების სახსოვარი იყო, როცა მიიჩნევდა, რომ მიუხედავად მძიმე შრომისა და არცთუ დალხენილი ცხოვრებისა, მაინც ბედნიერი იყო. კარგი შვილები გაზარდეს, შვილიშვილებსაც მოესწრნენ. იმ წელს, გიორგი რომ გამოეცალა ხელიდან, შვილთაშვილიც გაუჩნდათ... გუშინ კი ნიშნობის ბეჭედი მოიძრო თითიდან და კარგად არც ახსოვს, სად დადო!..

ფრთხილად გამოაღო სარდაფის კარი. მაღალ კიბეს აუყვა მეორე სართულისკენ. ბეჭედს ვიპოვი და მერე სოფლის ბირჟაზე გავალ. ან ავტობუსი მოვა, ან ვინმეს გაყვები თბილისისკენ მიმავალსო, — როგორც იქნა, გადაწყვიტა. თან შიშობდა, წუხანდელი სროლების ამბავს რომ გაიგებენ, შვილებს შინ რა გააჩერებთ, ჩემს წასაყვანად წამოვლენ და ვაითუ ფათურაკს გადაეყარონ!

კიბის ბოლო საფეხურზე რომ შედგა ფეხი, უცბად შებარბაცდა. გამაყრუებელმა გუგუნმა ყურები დაუხშო. კიდევ კარგი, მოასწრო, ორივე ხელით კიბის სახელურს ჩაებლაუჭა... მეტი აღარაფერი ახსოვს.

გონს ტყვიავის სახელდახელო საველე ჰოსპიტალში მოეგო.

გერის წმინდა
გიორგის
სასწაულმოქმედი
ეკლესია სოფელ
გერში, შიდა
ქართლის
სოფლების
სალოცავი,
რომელიც
ამჟამად
ოკუპირებულ
ტერიტორიაზეა

— მოხუცი ქალია, ზურგი და მარცხენა მკლავი სულ მინის ნამსხვრევებით ჰქონდა საესე. ფრთხილად გადაუხვიეთ, შეიძლება ნამსხვრევები ისევ ჰქონდეს ჩარჩენილი!.. — ქირურგი მორიგ დაუალებას აძლევდა ახალგაზრდა ექთანს.

პირქვე იწვა... ჭრილობები არ აძლევდა ზურგზე დაწოლის საშუალებას.

— ბებო, ნუ გეშინია, შენს წასაყვანად ჩამოვედით!.. — უცინოდა და თან ცრემლები დაპაღუპით ჩამოსდიოდა მის მოსახელე შვილიშვილს.

— მარიამ, შენ აქ რა გინდა, ბებო დაგეწამლოს!.. ისვრიან, შვილო! — შიში ჩასდგომოდა თვალებში.

— არა, ბებო, აქ არ ისვრიან... — მარიამ ჩაიჩოქა და ბებოს ლოყაზე აკოცა.

მარიამმა თვალით რაღაცას დაუწყო ძებნა. შვილიშვილი მიუხვდა, მოზრდილი პარკიდან

ბებოს ხელჩანთა ამოიღო და დაანახვა, აქ არის, მშვიდად იყავიო.

მარიამმა ისევ მოისინჯა მარჯვენა ხელის არათითი. გული დასწყდა. ვერ მომისწრია ნიშნობის ბეჭდის აღებაო.

დაბომბილ სახლში დარჩა 40 წლის წინ ნაყიდი ნიშნობის ბეჭედი, ქორწინების 10 წლისთავის საჩუქარი! გიორგი ცოცხალი რომ ყოფილიყო, ამ შემოდგომაზე ოქროს ქორწილს გადაიხდიდნენ, რამდენჯერ უოცნებიათ ამაზე!

გიორგის საფლავი? ახლადა გაახსენდა და გამოუცნობმა, თავზარდამცემმა შიშმა ერთიანად მოიცვა, — ვაითუ, სასაფლაოც დაბომბეს!

ეს 8 აგვისტო იყო. რუსეთ-საქართველოს გამოუცხადებელი ომის პირველი დღე!..

ელენე სალარიძე

ავტორი მადლობას უხდის თეო რაზმაძეს, ბატია ხეცურიანსა და ლევან კუდუხაშვილს ფოტომასალების მიწოდებისთვის

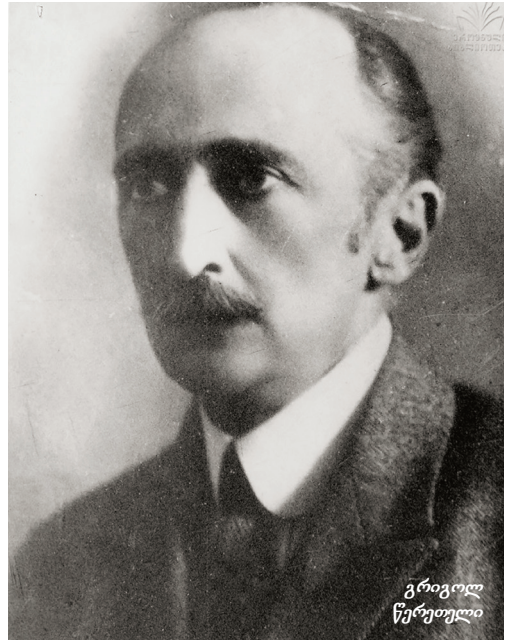

პატარა
ლიახვიც
წაგვართვს...

გრიგოლ წერეთელი

დიდი ელინისტი და პაპიროლოგი

ადოლფ ჰიტლერი ამბობდა: „თუ გინდა მოსპო ვერი, უნდა გაანადგურო მისი ინტელექტი“. მისი ღირსეული თანამოაზრე ვლადიმერ ლენინი დასძენდა: „სახელმწიფო არის ადამიანების გასრესის მექანიზმი“. მათ კვერს უკრაფდა და სავსებით ეთანხმებოდა იოსებ სტალინი: „არ არის ადამიანი, არ არის პრობლემა“.

პროფესორ გრიგოლ ფილიმონის ძე წერეთელზე (1870-1939) სტატია ამ ამონარიდებით შემთხვევით არ დაგვიწყია. მსოფლიოში აღიარებული მეცნიერის, დიდი ელინისტის, პაპიროლოგის მოწამეობრივი აღსასრული, ვფიქრობთ, ამის კიდევ ერთი ნათელი ილუსტრაცია უნდა იყოს. მისი სახით საქმე გვაქვს სტალინური ტერორის ერთ-ერთ ყველაზე დიდ უსამართლობასთან.

სტატიაზე მუშაობისას გამახსენდა ცნობილი ფრანგი ისტორიკოსის, ლუსიენ ფევრის გამონათქვამი გამოჩენილი ფრანგი ისტორიკოსის, მარკ ბლოკის გარდაცვალებასთან დაკავშირებით: „ყველა ადამიანური დანაკარგიდან, რომელიც საფრანგეთმა განიცადა 1940-1945 წლებში, შესაძლოა ეს იყო ყველაზე მტკივნეული და აუნაზღაურებელი“. ეს სიტყვები ვფიქრობ, მიესადაგება გამოჩენილ ქართველ მეცნიერს, დიდ ელინისტსა და პაპიროლოგს, „მეცნიერების კეთილშობილ რაინდს“, „სულის არისტოკრატს“, მის მოწამეობრივ აღსასრულს. „ყველა ადამიანური დანაკარგიდან, რომელიც საქართველომ განიცადა სტალინის დიდი ტერორის დროს, შესაძლოა, ეს იყო ყველაზე მკაცრი და აუნაზღაურებელი“.

დიდი ივანე ჯავახიშვილის თანამოაზრეებს შორის გრიგოლ წერეთელი, უდავოდ, ერთ-ერთი კოლორიტული და გამორჩეული პიროვნება იყო. ის გახლდათ ევროპული ყაიდის

მეცნიერი. XX საუკუნის პირველი ნახევრის ქართულ მეცნიერებაში დიდი ივანე ჯავახიშვილის შემდეგ ყველაზე თვალსაჩინო ფიგურა, ჩვენი აზრით, სწორედ გრიგოლ ფილიმონის ძე წერეთელი უნდა იყოს. მისი სახით საქმე გვაქვს ევროპაში აღიარებულ ელინისტსა და პაპიროლოგთან. ასეთ ადამიანებს გაფრთხილება უნდათ. ჩვენ კი რა ვქენით? ავიღეთ და სიცოცხლე მოუვსწრაფეთ, რაც იმ უბედური ეპოქის რეგვენობის ანარეკლად დარჩა.

ალბათ, არ შეეცდებით, თუ ვიტყვით, რომ XX საუკუნის პირველი ნახევრის ქართული მეცნიერების განუმეორებელ ტანდემს ქმნის ორი დიდ ბუმბერაზი — ივანე ჯავახიშვილი და გრიგოლ წერეთელი.

დიდი ხნის განმავლობაში გრიგოლ წერეთლის სახელი, უმთავრესად, ტოტალიტარულ-ბოლშევიკური რეჟიმის ძალისხმევით, თითქმის სრულიად მივიწყეს. ამგვარი ინდიფერენტული მიდგომა, ცხადია, შემთხვევითი არ იყო, ცარიელ ნიადაგზე არ აღმოცენებულა და გამოკვეთილი პოლიტიკური სარჩული გააჩნდა. ასეთი იყო პოლიტიკური ნება. თანამედროვე ქართული ისტორიოგრაფია ცდილობს გაასწოროს ეს შეუსაბამობა. ამ საკითხის დეპოლიტიზაცია და დეიდეოლოგიზაცია ამის ლოგიკური შედეგია. ეს, ცხადია, ძალიან კარგია და წინგადადგმული ნაბიჯია.

გრიგოლ წერეთლის სახელის რეაბილიტა-

ცია თანამედროვე ქართული ისტორიოგრაფიის პლუსია. ეს შრომები საყურადღებოა და მისი მოწამებრივი ცხოვრების შესწავლის ნორმალურ მეცნიერულ კალაპოტში დაბრუნების პირველ მოკრძალებულ მცდელობად გვევლინება. ამ მუხლჩაუხრელი შრომის ლოგიკურ დაგვირგვინებად გვევლინება პროფესორ ვალერი ასათიანის ნაშრომი „კლასიკოსი. გრიგოლ ფილიმონის ძე წერეთელი. 1970-1939“, რომელიც 2018 წელს გამოვიდა.

ვალერი ასათიანი დიდი ხანია იკვლევს გრიგოლ წერეთელის ცხოვრებასა და მოღვაწეობას, მის შემოქმედებას. ეს ნაშრომი ერთ-ერთი საუკეთესოა, რაც გრიგოლ წერეთელზეა დაწერილი და, რომელსაც მისი ვერც ერთი ბიოგრაფი გვერდს ვერ აუვლის. ფაქტობრივად, ავტორმა ხელთუქმნელი ძველი დაუდგა გამოჩენილ ელინისტს და პაპიროლოგს და მისი სახელის გაცოცხლებაში დიდი წვლილი შეიტანა.

ეს არ გახლავთ პროფესორ ვალერი ასათიანის წიგნის რეცენზია, ამის არც პრეტენზია გვაქვს და ეს ჩვენს კომპეტენციასაც სცილდება. გვინდა ვისარგებლოთ შემთხვევით და პატვი მთავრით მეცნიერის ხსონას, ორიოდე სიტყვა ვთქვათ მასზე, უფრო მოგონებების სახით.

მე არ გახლავართ ძველი ბერძნული ლიტერატურის სპეციალისტი. მე ვარ დასავლეთ ევროპის ახალი ისტორიის სპეციალისტი, მაგრამ მიუხედავად ამისა, უნდა ითქვას, რომ გრიგოლ წერეთელს პატვი მთავრად, როგორც ევროპული ყაიდის მეცნიერს. ეს პატვისცემა სათავეს იღებს 1970 წლიდან, როცა პირველად შევდგი ფეხი თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტში, როგორც ისტორიის ფაკულტეტის პირველკურსელმა. მასზე პირველად გავიგე და დავეინტერესდი პირველ კურსზე, დოცენტ გია გელაშვილისგან, რომელიც საქართველოს ისტორიას მიკითხავდა. ეს არც არის გასაკვირი, ის ხომ აკადემიკოს სიმონ ყაუხჩიშვილის შვილიშვილი და პროფესორ თინა ყაუხჩიშვილის შვილი იყო. გრიგოლ წერეთლის ღვაწლისადმი პატვისცემა ფაქტობრივად, მათ ოჯახურ ტრადიციად გვევლინება. მე მაშინვე მონუსხული დავრჩი გრიგოლ წერეთლის, როგორც მეცნიერი ელინისტისა და ცნობილი პაპიროლოგის მონუმენტური ფიგურით, რომელსაც ევროპელი მეცნიერებიც ამ დარგის კომპეტენტურ სპეციალისტად

აღიარებდნენ. მისი მოწამებრივი აღსასრული ამ დაინტერესებას კიდევ უფრო აღვივებდა და მძლავრ სტიმულს მატებდა. უნებლიეთ მახსენდება ცნობილი რუსი მწერლის, მიხაილ ბულგაკოვის სიტყვები: „შეუარაცხეოფა არის საუკეთესო ჯილდო კარგად შესრულებული სამსახურისთვის“. რას ვიზამთ, ამგვარი იყო საბჭოთა რეალობა. ვის დევნიდნენ და ვინ აღაზვევს? თუ გამოჩენილ მეცნიერებს საბჭოთა ხელისუფლებამ ისტორიაში არნახული ტერორი დაატება თავს და პირდაპირ ფიზიკურად გაუსწორა ანგარიში, ვამეცნიერების აღზვევაში დიდი წვლილი შეიტანა და სასათბურე პირობებს უქმნიდა. „კონდრატევეშჩინა“, „ლისოკოვეშჩინა“ ამის გამოძახილია.

ჩვენ ყოველთვის გვანტერესებდა ერთი სერიოზული პრობლემა — მეცნიერის ბედი ტოტალიტარული რეჟიმის პირობებში. ამ თვალსაზრისით, გრიგოლ წერეთლის მოწამებრივი აღსასრული თვალსაჩინოა და ჩვენს მეცნიერულ ინტერესებს შეესატყვისება.

ვაჟა-ფშაველა ამბობდა: „თუ ერთი თავის შეილება ღირსეულად აფასებს, მე ეს განთიადის დასაწყისად მიმაჩნია“. ამ თვალსაზრისით, ყურადღებას იპყრობს თანამედროვე ქართული ისტორიოგრაფიაში გრიგოლ წერეთლის მოღვაწეობის რეაბილიტაცია. პროფესორ ვალერი ასათიანის ზემოხსენებული სოლიდური მონოგრაფია, ვფიქრობ, ამის კიდევ ერთი ნათელი ილუსტრაცია უნდა იყოს.

მირაზ კალანდიაძე

ევროპელი მონათვაჭართა ჯურღმულაუბუი

ქრისტიან ტყვეებს მონებად ჰყიდიან ქალაქ ალჟირის მოედანზე (იან ლიოიკენი, 1684 წ.)

საყოველთაოდ გაგრცვლებული შეხედულების მიუხედავად, მრავალი ისტორიკოსი ასაბუთებს, რომ XVI და XVII საუკუნეებში დასავლეთი ევროპიდან გაცილებით ბევრი ტყვე გაიყვანეს აფრიკაში, ვიდრე პირიქით — ბებერ კონტინენტზე შემოიყვანეს აფრიკიდან. თუმცა, ამ მოვლენას რატომღაც ნაკლები ინტენსიურობით იკვლევენ და ისიც თანდათან დავიწყებას ეძლევა.

ესპანეთის ქალაქ ტოლედოში, წმინდა გიორგის მონასტრის კედლებზე უზარმაზარი ბორკილება ჩამოკიდებული. ეს 220 ბორკილი, რომელთაც ევროპელ ქრისტიან ტყვეებს ადებდნენ გრენადის ბატონები, როდესაც ამ მხარეს არაბები ფლობდნენ, მეტად მძიმე შთაბეჭდილებას ახდენს. ზოგი ექსპერტის აზრით, ტყუილად როდი იხარჯება უზარმაზარი ფული ისეთი ფილმების გადასაღებად, რომლებშიც აფრიკელთა დატყვევება და გაყიდვა აღწერილი. მათი მიზანია, ამის

საფუძველზე „თეთრ ადამიანს“ „გამუდმებით აწუხებდეს სინდისის ქენჯნა.

„ღონ კიხოტის“ ავტორმა 5 წელიწადი ალჟირში ტყვეობაში გაატარა. 1575 წლის 26 სექტემბერს, მაშინ 28 წლის სერვანტესი, უკვე დიდებით მოსილი სამხედრო ვეტერანი, თავისი მშობლიური სანაპიროს ახლოს დაატყვევეს ალჟირელმა კორსარებმა. მეფე ფილიპე II-ის მძის წერილმა, რომელსაც თითქოს მისთვის ყოფა უნდა გაეუმჯობესებინა, საპირისპირო შედეგი გამოიღო.

ზღვის ყაჩაღები სწორედ ამ წერილმა მიახვედრა, რა ძვირფასი ტყვე ჰყავდათ ხელთ და მისი გამოსასყიდი ფასი 1.000 ეკუდომდე ასწიეს (დაახლოებით დღევანდელი 180 ათასი ვერო). თუ გავითვალისწინებთ, რომ ყაჩაღებს ტყველ სერვანტესის ძმაც ჰყავდათ წაყვანილი, ნათელი გახდება, რომ ოჯახი დიდხანს ვერ შეძლებდა გამოსასყიდი თანხისთვის თავის მოყრას. ხოლო როცა ბოლოს ის მოაგროვეს, მთელი თანხა მიგელმა მეკობრეებს თავისი ძმის გამოსასყიდად გადასცა. თავად კი ოთხჯერ სცადა ყაჩაღებს ხელიდან გასხლტომოდა, მაგრამ ამაოდ. მეკობრეები გაქცევის ყოველი მცდელობის შემდეგ მის ყოფას კიდევ უფრო აუტანელს ხდიდნენ. ამ პერიოდს ეხება მისი მოგონებები, რომელიც მწერალმა შემდგომში ნაწარმოებებში ასახა.

სერვანტესს შეეძლო გამხდარიყო თავისუ-

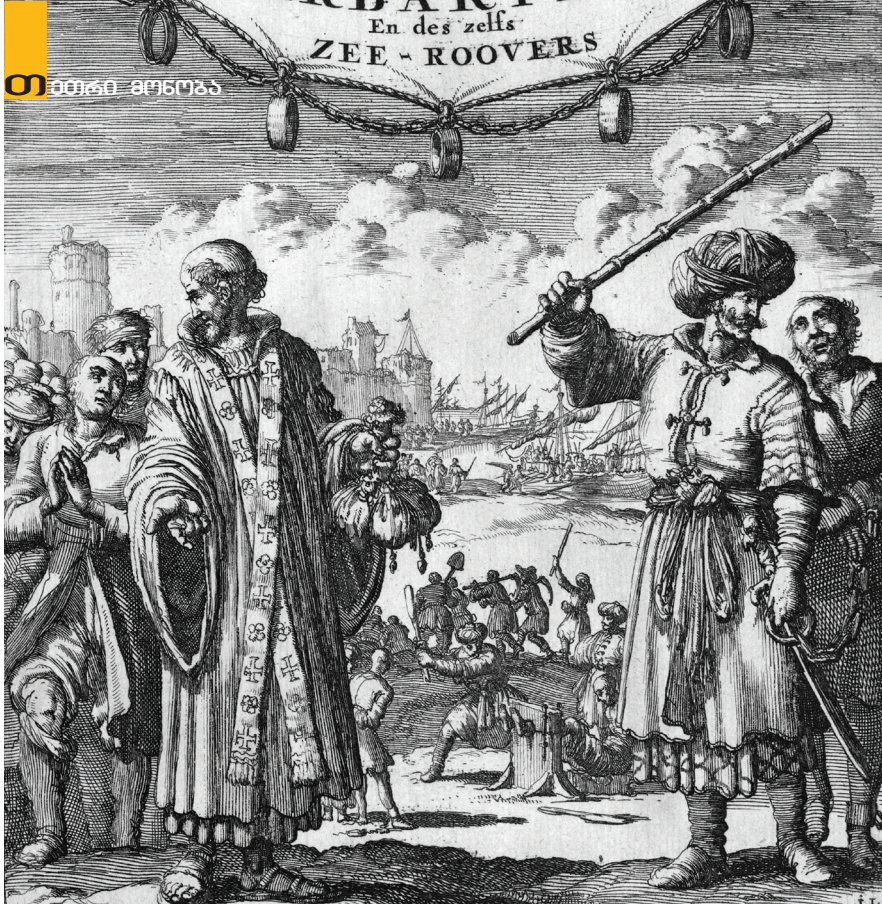
ფალი მოქალაქე, გამდიდრებულიყო კიდევ, დიდვაჭარი გამხდარიყო, უფრო სწორად, სავაჭრო შუამავალი, ოღონდ ამისთვის ერთი პირობა უნდა შეესრულებინა: რწმენა უნდა შეეცვალა. სერვანტესმა ასეთი „გამოსავალი“ ერთხელ და სამუდამოდ უარყო და ამას ტანჯვა-წამება და შესაძლო მოწამებრივი სიკვდილი არჩია. ტყვეობისგან ის წმინდა სამების ორდენის ძმებმა იხსნეს. იმ ეპოქაში ბერები ფულს აგროვებდნენ ტყვეების გამოსახსნელად. მეტიც, ზოგ შემთხვევაში დატყვევებული კათოლიკეს ნაცვლად, თავად ბარდებოდნენ ტყვედ. მათ უკანასკნელ წუთებში მიუსწრეს სერვანტესს. ეს უკანასკნელი ჯაჭვით ჰყავდათ მიბმული ჰასან ბეის გალერაზე და კონსტანტინოპოლისკენ აპირებდნენ მის წაყვანას.

33 წლისა დაუბრუნდა სერვანტესი მშობლიურ კერას. სახლი სრულიად იაფარქმინილი დახვდა. მრავალი წლის შემდეგ ის გენიალურ „დონ კიხოტს“ დაწერს, რომლის ფურცლებზეც მისი ტყვეობის მოტივებიც გაიჟღერებს. ბერს არ ჰქონია ამდენი მოსაგონარი, ამხელა „ბედნიერება“, რამდენიც სერვანტესს.

მეკობრე ბერებერები ძალიან მკაცრი, მრისხანე ყაჩაღები იყვნენ. ისინი ერთგვარ არაფორმალურ არმიას ქმნიდნენ, რომელიც დაუნდობლად ნადირობდა ქრისტიანებზე მა-

მიგელ დე სერვანტეს საყვდრა არაბებს 5 წელიწადს ჰყავდათ ტყვეობაში. მრავალი წლის შემდეგ „დონ კიხოტში“ მისი ტყვეობის მოტივებიც გაიჟღერებს

თურქი მოვაჭრე და ქრისტიანი სასულიერო პირი თეთრი მონების ბაზარში (იან ლიოიკენი, 1684 წ.)

როგოს ნაპირებიდან დღევანდელ ლიბიაშიდე. მონების გასაყიდად ძირითადად ოთხი დიდი სავაჭრო ცენტრი არსებობდა: ტუნისი, ალ-ჟირი, ტრიპოლისი და სალა. საყოველთაოდ გაურცელებული შქეღლელების საპირისპიროდ, XVI და XVII საუკუნეებში გაცილებით მეტი ტყვე გაჰყავდათ „ბებერი კონტინენტიდან“

აფრიკის ამ ქალაქებში, ვიდრე თავად აფრიკის კონტინენტიდან. ევროპის სანაპიროებიდან გატაცებულ ტყვეებს ორ კატეგორიად ჰყოფდნენ: გამოსასყიდისთვის განკუთვნილები (კეთილშობილი გვარის წარმომადგენლები, სამხედროები, სამღვდლო პირები) და მონური შრომისთვის განწირულნი. ეს უკანასკნელნიც,

ვაჭრობა ევროპელი ქრისტიანი მონებით

მათი მონაცემებიდან გამომდინარე, ორად იყოფოდნენ: ზოგი თავად გამტაცებლებთან რჩებოდა და მისი გემების მშენებლობაზე მუშაობდა, სხვებს უშვებდნენ სამრეწველო სახელოსნოებში, მადაროებში ან სოფლის მეურნეობაში. რაც შეეხება გატაცებულ ლამაზ ქალებს, მათი ბედი გადაწყვეტილი იყო, არაბებისთვის სექსუალური მომსახურება უნდა გაეწიათ.

ყველაზე უარეს დღეში ალბათ გაღერებზე სამუშაოდ გაგზავნილები იყვნენ. კედლებზე ჯაჭვებით მიბმული, დაძაბულ შრომასა და შიმშილს დიდხანს ვერ უძლებდნენ. ისინი ერთსა და იმავე ადგილზე მუშაობდნენ, ჭამდნენ, ეძინათ და ფიზიოლოგიურ მოთხოვნილებებსაც იქვე იკმაყოფილებდნენ. საკმარისი იყო რომელიმე ტყვე დაუძღვრებულყო ან დაავადებულყო, რომ მას უყოყმანოდ გადაუძახებდნენ ზომალდიდან წყალში.

მონებით ვაჭრობა ადამიანის დასამცირებლად მოწყობილ ნამდვილ სპექტაკლს წარმოადგენდა. მონების შემსყიდველების საქციელი დიდად არ განსხვავდებოდა პირუტყვის შემძენი კლიენტების ქცევისგან. იმ ეპოქაში 40 წლის მამაკაცი (ასაკს კბილების მიხედვით ადგენდნენ) უკვე საკმაოდ ხანდაზმულად ითვლებოდა და მისი საბაზრო ღირებულება ნულთან ახლოს იყო.

მონებად გატაცებული ადამიანების ცხოვრების საუკეთესო ამსახველია ორი ბერის ჩანაწერი. მათგან ერთი 1193 წელს იტალიაში დაარსებული ორდენის ბერია, ხოლო მეორე

კათოლიკური ორდენის ბერები ევროპელი ტყვეების ფულით გამოხსნას ცდილობენ

მოგატრეებს თეთრი მონები გადაჰყავთ

ესპანეთში 1203 წელს შექმნილი ორდენისა. ეს ბერები და მათი ძმები ოსმალეთის იმპერიიდან მონების განთავისუფლებისთვის იღვწოდნენ.

იმ ეპოქის ისტორიული ჩანაწერების სანდოობაზე ლაპარაკი ძნელია, თუმცა ესპანური ლიტერატურა გვაწვდის ციფრს — 25 ათასი. ეს ევროპიდან მხოლოდ ალჟირში გაყვანი-

ვაჭრობა ევროპელი ქრისტიანთა მონებით

ალჟირის დაბომბვა ფრანგული სამხედრო ზომალდების მიერ (1682 წ.)

ლი ტყვეების რაოდენობა XVII საუკუნის პირველ ნახევარში. ისტორიული წყაროები კიდევ უფრო მძიმე სურათს ხატავენ იტალიის შესახებ. კერძოდ, როგორც ირკვევა, მხოლოდ 1554 წელს იტალიის ქალაქ ვიესტედან (აპულიის ოლქში) 6 ათასი ქრისტიანი ტყვე გაუყვანიათ. ალბათ ამ პერიოდში დაიბადა გამოთქმა: „ხაზვზე გაცვლილი ქრისტიანი“ ან „ქრისტიანების თავსხმა ალჟირში“. ქრისტიანი ტყვე-მონების ხვედრს კიდევ უფრო ამძიმებდა ის გარემოება, რომ ოსმალები მიდრეკილი იყვნენ „სოდომური ცოდვებისკენ“.

ორ საუკუნეზე მეტხანს ესპანეთი, საფრანგეთი, პორტუგალია და იტალიის ქალაქები — გენუა და ფლორენცია გამუდმებით და სამკვდრო-სასიცოცხლოდ ებრძოდნენ ბერბერებს. ეს უკანასკნელნი, სამწუხაროდ, სარეგულბლოდნენ გამანადგურებელი ოცდაათწლიანი ომის (1618-1648) მიერ ევროპაში შექმნილი ქაოსითა და ნგრევით, არღვევდნენ 1649 წლის სამშვიდობო მოლაპარაკებას ფრანგ მონარქსა და კორსარებს შორის და სანაპირო ზოლში მცხოვრებ ხალხს მოსვენებას არ აძლევდნენ. მეტიც, ბედავდნენ კონტინენტის სიღრმეში შეჭრას და იქიდან იმდენ ადამიანს იტაცებდნენ, რომ დღევანდელი მაროკოს, ალჟირის და ტუნისის მოსახლეობამ მკვეთრად იმატა. რამ-

დენად ღრმად იჭრებოდნენ მომხდურები „ბებერ კონტინენტზე“, იმის გათვალისწინებით გახდება ცხადი, რომ 1627-1631 წლებში მათ ირლანდიისა და ისლანდიის კუნძულებსაც კი უწიეს და იქიდან, როგორც ამას წყაროებიდან ვიგებთ, ასეულობით ტყვე გაიყვანეს... მეკობრეები დიდი მანძილების გადალახვას არას დაგიდევდნენ, მათთვის მთავარი „ხარისხიანი ადამიანური საქონელი“ გახლდათ.

იმ ეპოქის ტრადიციებს მიეკუთვნება ბორკილდადებულ ტყვეებთან ერთად ქალაქების მთავარ ქუჩაში მარშით გავლა, რასაც მოქალაქეები ყოყინით ესალმებოდნენ, მათი ცქერით ბუშვებიც ერთობოდნენ. იმათი წერილობითი დოკუმენტები, ვინც მონობას გადაურჩა, მოწმობენ ჩრდილოეთ აფრიკის ქალაქების მკვიდრთა სასტიკ მოპყრობას მათ მიმართ.

ეს ყოფა განსაკუთრებით აუტანელი მორწმუნე ქრისტიანებისთვის იყო. ისინი იტანჯებოდნენ, რადგან შეუძლებელი იყო ახლობლებთან დაკავშირება, ღვთისმსახურება. არადა, დასავლეთის ქვეყნებში რელიგიურობის არნახული აღმავლობის ეპოქა იყო. შედარებით უკეთეს პირობებში მოხვედრილი მონები (სახელოსნოებში, გემთმშენებლობაში) თანახმა იყვნენ, უარი ეთქვათ უპირველესი მოთხოვნების საგნებზეც კი, რათა მათსავე მონობაში

საფრანგეთის ფლოტის ვიცე-ადმირალი აბრაამ დიუკენი ალჟირში ტყვე ქრისტიანებს ათვისუფლებს (1683 წ.)

ჩავარდნილი სასულიერო პირებისთვის დასახსნელი თანხა მოვეროვებინათ, ანდა ციხეში აღმოჩენილები გამოეხსნათ. ასეთ ვითარებაში, მიუხედავად იმისა, რომ გაქცევის შანსი თითქმის არ არსებობდა, რელიგიის შეცვლის, გამუსლიმანების შემთხვევა პრაქტიკულად არ იყო.

ევროპელთა მხრიდან უდიდესი მცდელობის მიუხედავად, გამოეხსნათ მონობაში აღმოჩენილი თანამემამულენი, როგორც ისტორიკოსები აღგენენ, ამ ჯოჯოხეთში ტყვედ ჩავარდნილთა მაქსიმუმ 5%-ის გამოხსნა თუ მოხერხებულა მხოლოდ. ამას წინ დიდი სირთულეები ეღობებოდა: იყო მეკობრეების მიერ უკვე შეგროვებული ფულის წართმევის შემთხვევები, აგრეთვე ბერბერები დიდძალ თანხას ითხოვდნენ ტყვეთა გასათავისუფლებლად და სხვ. ამ მიზნით ეკლესიებშიც გროვდებოდა ფული, ამ საქმისთვის მოღვაწე სასულიერო პირები სოფელ-სოფელ დადიოდნენ და აგროვებდნენ ფულს. ამ შემოვლისას ისინი ისეთი სიტყვებით ქადაგებდნენ, რომლებიც დღეს ისლამოფობიურად, რასისტულად იქნებოდა მიჩნეული. თუმცა ამგვარი მიმართვა მრევლის გულს ათბობდა და ისინი უკანასკნელ გროშებს იღებდნენ. საუკუნეები ისე გადიოდა, რომ ქრისტიანების მოტაცებას ევროპიდან ხელს ვერაუინ უშლიდა. 1830 წელს ფრანგუ-

ლი არმიის მიერ ალჟირის დაკავებისას იქ 120 დამონებული ქრისტიანი იპოვეს.

გაისმის კითხვა, ასეთ მტკივნეულ თემას რატომ უვლიან გვერდს ევროპაში? როგორც ზოგიერთი მეცნიერი ამტკიცებს, ჭეშმარიტებას არ შეესაბამება დღეს მსოფლიოში გავრცელებული შეხედულება „ევროპული იმპერიალიზმის“ შესახებ, რომელიც იმონება და ხალხს, ამოწყვიტა ინდიელები, ჩაგრადა შავკანიანებს და რასობრივ დისკრიმინაციას ემხრობოდა. თეთრკანიანი ქრისტიანი მონებით ვაჭრობა ისეთ თანაგრძნობას არ იწვევდა, როგორც შავკანიანთა გატაცება და ჩაგვრა.

არსებობს მოსაზრება, რომ მსგავსმა მანიპულაციამ ისტორია დაამახინჯა, და მას ობიექტური სული დაუკარგა. 1968 წლის რევოლუციონერებმა ხომ პირდაპირ განაცხადეს, რომ დასავლეთის მთელი რელიგიურ-კულტურული მონაპოვარი ძალადობაზეა დამყარებული, რომლისგანაც უნდა განვთავისუფლდეთ. თუმცა ფაქტები ცხადყოფს, რომ სულ ცოტა ორი საუკუნე მაინც (XVI და XVII), თეთრკანიან მოსახლეობას ხმელთაშუა ზღვაზე მონობა უფრო მეტად ემუქრებოდა, ვიდრე შავკანიანებს აფრიკიდან ან ინდიელებს ჩრდილოეთი ამერიკიდან.

მოამზადა ამბროსი გრიშაკაშვილმა

ღაჯიტი და მეფე

კონსტანტინე დიდი. სკულპტურა იორკის საკათედრო ტაძართან

ადრეული შუა საუკუნეების ქრისტიანულ ევროპაში ჩამოყალიბება დაიწყო ღვთაებრივი მონარქიის კონცეფციამ. იდეამ სამეფო ხელისუფლების არამიწიერი, ღვთაებრივი წარმომავლობის შესახებ განვითარების საკმაოდ ხანგრძლივი და საინტერესო გზა განვლო. ღვთაებრივი მონარქიის კონცეფცია მთელი შუა საუკუნეების განმავლობაში იზვეწებოდა. გაღრმავდა მისი შინაარსობრივი მხარე, გაჩნდა შესაბამისი სიმბოლიკა, ატრიბუტები, განმტკიცდა და გაიზარდა მისი სოციალურ-პოლიტიკური მნიშვნელობაც. ამ პერიოდში საბოლოოდ ჩამოყალიბდა მონარქიის ღვთაებრივი წარმომავლობის დამასახულებელი მოსაზრებები და არგუმენტები.

ახალი დროის გარიჟრაჟზე დასავლეთ ევროპის ქვეყნებში დაწყებული სოციალური, პოლიტიკური, რელიგიური მღელვარებებისა და კონფლიქტების ფონზე ღვთაებრივი მონარქიის იდეა დიდი გამოცდის წინაშე აღმოჩნდა. გამოჩნდნენ ავტორიტეტული მოაზროვნეები, საზოგადო მოღვაწეები, ფილოსოფოსები, რომლებიც საკმაოდ ოსტატურად და არგუმენტირებულად აკრიტიკებდნენ სამეფო ხელისუფლების ღვთაებრივი წარმომავლობისა და უზენაესობის უმთავრეს პრინციპებს. ეს იდეოლოგიური დაპირისპირება განსაკუთრებით მწვავედ წარიმართა XVII საუკუნის ინგლისსა და XVIII საუკუნის საფრანგეთში. ანგლოსაქსურმა პოლიტიკურ-სამართლებრივმა იდეებმა და ფრანგულმა განმანათლებლობამ პირველი

სერიოზული ბზარები გაუჩინა მონარქიზმის იდეოლოგიურ ბაზისს, ხოლო საფრანგეთისა და რუსეთის რევოლუციებმა, შეიძლება ითქვას, რომ გამანადგურებელი დარტყმა მიაყენა ამ მრავალსაუკუნოვან კონცეფციას.

კმისარს კმისრისა...

მეფეთა ხელისუფლების ღვთაებრიობისა და უზენაესობის კონცეფცია ქრისტიანული მსოფლმხედველობის წიაღში ჩაისახა და პირველ რიგში, მას ბიბლიური საფუძვლები აქვს. ასე რომ, ამ იდეის ფესვები ძველი და ახალი აღთქმის წიგნებშია.

მეფეთა ღვთივადგენილობის შესახებ სწავლება მოცემულია დანიელ წინასწარმეტყველთან: „მეფეო, შენ ის მეფეთა მეფე ხარ,

რომელსაც ზეციურმა ღმერთმა ხელმწიფება და ძალა და ღირებულება უბოძა“. საერო ხელისუფლების ღვთაებრივი წარმომავლობის შესახებ საუბრობს მაცხოვარი. ჯვარცმის წინ იესო ქრისტე ასე მიმართავს პილატეს: „არ გეკნებოდა არავითარი ხელმწიფება ჩემზე, მაღლიდან რომ არ მოგცემოდა“. საყოველთაოდ ცნობილია მისი სიტყვები „მაშ, მიაგეთ კეისარს კეისრისა, ხოლო ღმერთს ღმრთისა“. საერო ხელისუფლებისადმი ქრისტიანული დამოკიდებულების მკაფიო გამოხატულებაა პაულე მოციქულის მიმართვაში რომაელთა მიმართ: „დაე, ყოველი სული უზენაეს ხელისუფლებას დაემორჩილოს, ვინაიდან არ არსებობს ხელმწიფება, თუ არა ღმრთისგან: დიან, ყოველი ხელმწიფება ღვთის მიერ დადგენილია“. ამ აზრს ეხმიანება ასევე პეტრე მოციქულიც თავის პირველ ეპისტოლეში: „... გეშინოდეთ ღმერთის, პატრიე მიაგეთ მეფეს“.

პირველქრისტიანულ ეპოქაში იმპერატორის ინსტიტუტისა და ხელისუფლების განდიდებას პიკს მიაღწია. ანტიკური წარმართობის გავლენით რომის იმპერატორი, არც მეთი არც ნაკლები, გამოცხადდა ღმერთად, ღვთაებად, ერთგვარ უზენაეს კულტად. პირველად ეს დომიციანემ (51-96 წწ.) მოიძოქმედა ფლავიუსების დინასტიიდან. კეისრის შემდგომ პერიოდში რომის მმართველებს ისტორია კი უწოდებს იმპერატორებს, მაგრამ მათი ძირითადი უფლებამოსილებები იყო სახალხო ტრიბუნი და პრინციპსი. პრინციპატის ეს სისტემა იმპერატორ ავგუსტუსის დროს გაფორმდა. დომიციანემ კი ბრძანა, მისთვის „მბრძანებელი და ღმერთი“ ეწოდებინათ. ცხადია, მორწმუნეთა დამოკიდებულება ასეთ ჭრილში წარმოჩენილი საერო ხელისუფლებისადმი მკვეთრად უარყოფითი იყო. ქრისტიანთათვის მიუღებელი იყო მეფის ღმერთად აღიარება და მისი კულტად ქცევა. თუმცა, იმავდროულად, მორწმუნენი ხაზს უსვამდნენ უზენაესი საერო ხელისუფლებისადმი მორჩილების აუცილებლობას. ეს დამოკიდებულება კარგად ჩანს ადრექრისტიანულ ლიტურატურაში – ქრისტიანობის დამცველების ანუ პირველი აპოლოგეტების შრომებში. მათ შორის საყურადღებოა თეოფილე ანტიოქიელის, იუსტინე ფილოსოფოსის, რომის პაპ კლიმენტი რომაელისა და ტერტულიანეს ნაწერები. მაგალითისთვის შეგვიძლია მოვიყვანოთ კლიმენტი რომაელის სიტყვები, რომლებიც კარგად

მეუფე ქრისტე — შუა საუკუნეების ტაძარი ირლანდიის სოფელ ტუმეარაში (ზემოთ), როსინდეილის ეკლესია მასაჩუსეტში, აშშ (ქვემოთ)

იმპერატორ იუსტინიანეს ეკუთვნის ფრაზა: „ღმერთის ნებით ვმართავ ჩვენს სახელმწიფოს“

გამონათქავე აპოლოგეტების ზოგად პათოსს საერო ხელისუფლებისადმი: „თქვენ ღმერთის მიერ ხართ თქვენს ადგილზე დადგენილი“, „იმპერატორს ვაღიარებთ ქრისტიანები, რადგანაც ის უფლის მიერ არის დადგენილი“. ამ საკითხზე ასევე საუბრობდა ორიგენეც.

ამგვარად, პირველ ქრისტიანთა დევნის პერიოდში საერო ხელისუფლებისადმი მორწმუნეების დამოკიდებულება ორი კომპონენტისგან შედგებოდა: 1. აუცილებელი იყო იმპერატორის, როგორც ღვთის ნებით დადგენილი პიროვნების, პატრიარქის; 2. ერთმანეთისგან მკაფიოდ იმიჯნებოდა, ერთი მხრივ, იმპერატორის პატრიარქისა და მეორე მხრივ, მისადმი ლოცვის აუცილებლობა. ანუ, ქრისტიანთათვის იმპერატორის პატრიარქისა არ გულისხმობდა მისი პიროვნების გაღმერთებას წარმართთა მსგავსად, მით უმეტეს, თუ გავიხსენებთ, რომ I-III საუკუნეებში, რომის იმპერიის დროს სასტიკ დევნას განიცდიდნენ და მათ კენ მიმართული აგრესიის ინციატორები სწორედ რომის იმპერატორები იყვნენ. ასე რომ, წარმართი იმპერატორების პერიოდშიც კი, ეკლესიის დევნილობის ჟამს, აპოლოგეტები ცდილობდნენ, მაქსიმალურად ლოიალურად შეეფასებინათ საერო ხელისუფლება და საკუთარი პოზიცია ბიბლიაში მოცემულ წინასწარ-

მეტყველთა, მაცხოვრისა თუ მოციქულთა შესაბამის სწავლებებზე დაეფუძნებინათ.

თუმცა, იმავდროულად არსებობდა შედარებით განსხვავებული, რადიკალური პოზიციაც. მაგალითად, იპოლიტე რომაელი (იგივე ჰიპოლიტუსი, ანტიპაპათაგან ერთადერთი წმინდანი), იმდენად იყო შეძრწუნებული იმპერატორთა მიერ ქრისტიანთა უმოწყალო და უსასტიკესი სამსაუკუნოვანი დევნით, რომ მათ ხელისუფლებას იგი ემშაკისეულს უწოდებდა.

ქრისტიანი იმპერატორი

უზენაესი ხელისუფლისადმი დამოკიდებულება ადრეულ ქრისტიანულ საზოგადოებაში შეიცვალა. მორწმუნეთა მსოფლმხედველობრივი პოზიციის შეცვლა განაპირობა იმპერატორ კონსტანტინე I-ის (306—337) პიროვნებამ. 313 წელს მილანის ედიქტით მან ქრისტიანთა დევნა აკრძალა. კონსტანტინესა და მისი დედის – დედოფალ ელენეს სახით, იმპერიაში ავტორიტეტული აქცენტი გაკეთდა აწ უკვე კანონიერი სტატუსის მქონე ქრისტიანული ეკლესიის როლის გაძლიერებაზე. კონსტანტინემ ხელი შეუწყო ქრისტიანობის, როგორც დაწინაურებული რელიგიის განმტკიცებას და ეს ფაქტი საკანძო მნიშვნელობის აღმოჩნდა. დიდი ხნის განმავლობაში დევნილი ქრისტიანებისთვის

რომის იმპერატორის ტიტული ანტიქრისტიანულ ქმედებებთან ასოცირდებოდა, მაგრამ ახლა, კონსტანტინეს სახით, იმპერატორის ინსტიტუტში მათ ეკლესიის მფარველი და შემწე დაინახეს. სწორედ ეს გახდა ცვლილებების დასაწყისი. მორწმუნეთა თვალში წარმართი იმპერატორი ქრისტიან ხელისუფლად გადაიქცა. ქრისტიანულ მსოფლმხედველობაში ღვთივადღეენილ პიროვნებად მიჩნეული იმპერატორი სრულად განთავისუფლდა წარმართული გააზრების საბურვლისგან. მთლიანად ტრანსფორმაციის პროცესს სამეცნიერო ლიტერატურაში შესაფერისი სახელწოდებაც აქვს: „ღმერთი იმპერატორიდან — ღვთის ნებით იმპერატორამდე“. ამ სიტყვებში კარგად ჩანს ქრისტიანთა ცნობიერებაში მომხდარი ცვლილებები და საერო ხელისუფლების ახლებური ხედა. კონსტანტინე დიდის ბიოგრაფიაშივე მოხვდა სწავლება, რომ იგი ღვთის მიერ იყო არჩეული და მისი ხელისუფლება — კურთხეული. ახალი ვითარების ვიზუალური წარმოჩენისთვის ჩნდება გამოსახულებებიც, რომლებზეც კონსტანტინე I-ს ზეციდან აკურთხებს იესო ქრისტეს ხელი. ქრისტიანთათვის საერო ხელისუფლება ხდება არა მარტო ღვთისგან დადგენილი, არამედ ნაკურთხი, რის გამოც მონარქისადმი პატივისცემა, მორჩილება, ერთგულება და აწ უკვე სიყვარულიც, კიდევ უფრო მნიშვნელოვანი და აუცილებელი ხდება. თუკი აქამდე იმპერატორისადმი დამოკიდებულება მორჩილებით შემოიფარგლებოდა, ახლა ადამიანებს იმპერატორი სიხარულით უნდა მიეღოთ, ჰყვარებოდით, როგორც ღვთისგან მოვლენილი წყალობა ეკლესიის, სარწმუნოების დასაცავად და გასამდიერებლად.

ღვთის რჩეული მეფე

IV-IX საუკუნეებში ქრისტიანულ ევროპაში ჩამოყალიბდა და დაიხვეწა იმპერატორობის, მეფობის, საერთოდ უზენაესი საერო ხელისუფლების ახალ პრიზმაში გააზრება, რომლის მიხედვითაც მონარქი — ღვთის ნებითა და კურთხევით დადგენილი პიროვნებაა. იგი უკვე განსაკუთრებული მადლის მატარებელია, რაც ერთგვარად საკრალურს ხდის მის პიროვნებას. როგორც კი ჩნდება საკრალურობის მომენტი, ყალიბდება უზენაესი ხელისუფლებისადმი გარეგნული მიმართვისა და პატივისცემის შესაბამისი ფორმა. მეფის ინსტიტუტის საკრალიზება ბუნებრივად იწვევს დანარჩენი საზოგადოების-

გან მის ერთგვარ დისტანცირებას. მეფე იქცევა ღვთის ნების აშკარა, ხილულ გამოვლინებად. მის პიროვნებაში გამოხატულია ღვთის განგებაც. იმპერატორის წინაშე აუცილებელი გახდა მუხლის მოყრა, მოკრძალებული მიახლება. თუ გავიხსენებთ, რომ მუხლოდრეკა, და ყოველგვარი გარეგნული მოკრძალებულობის გამოვლინება სხვადასხვა წმინდა ნაწილების წინაშე, მაგალითად, იესო ქრისტეს სამსჯავლის წინაშე ხდებოდა, აშკარაა, რომ ეს ყოველივე მეფის პიროვნების განსაკუთრებულობის გარეგნულ წარმოჩენას ემსახურებოდა.

სასულიერო პირებიცა და წმინდა მამებიც უკვე ქადაგებდნენ და აყალიბებდნენ მონარქის ინსტიტუტის ღვთისგან წარმომავლობის მთავარ პრინციპებს. მოგვიანო პერიოდში კი სასულიერო დასი იმპერატორის კორონაციის ცერემონიაშიც ერთვება და მეფეთა ღვთივრჩეულობის კონცეფციას აშკარა გარეგნული გამოხატულებაც ეძლევა. ლეონ I იყო პირველი იმპერატორი, რომლის აღსაყდრებაშიც მონაწილეობდა კონსტანტინოპოლის პატრიარქი (451 წ.), ხოლო პირველად ეკლესიაში გვირგვინი აკურთხეს იმპერატორ ფოკასათვის (602 წ.).

ქრისტიანული მონარქიის კონცეფცია განსაკუთრებით დაიხვეწა ბიზანტიის იმპე-

მაცხოვარი გვირგვინის ადვანს როჯერ II სიცილიელს (მეფობდა 1130-1154)

მონარქიის ღვთაებრივი წარმომავლობის კონცეფციამ მწვერვალს ჟაკ ბენინ ბოსიუეს (1627-1704) შრომებში მიაღწია

რიაში. სწორედ იქ გაისმა იოანე ოქროპირის სიტყვები: „არა არს ზელისუფლებანი გარნა ღმერთისა“, იმპერატორ იუსტინიანეს ფრაზა კი ერთგვარ აქსიომად იქცა: „ღმერთის ნებით ემართავ ჩვენს სახელმწიფოს“.

ამგვარად, ქრისტიანული ევროპის წიაღში შუა საუკუნეების განმავლობაში ჩამოყალიბდა ზელისუფლების ღვთიური წარმოშობის თეორია, რომლის მიხედვითაც: მეფე არის ღვთის რჩეული, უფლის მიერ მოვლენილი პიროვნება და მისი ერთ-ერთი მთავარი ფუნქციაა მორწმუნე ქრისტიანების დაცვა და მფარველობა. აღსანიშნავია, ისიც, რომ ეს თეორია, მეფეთა ტიტულატურაზეც აისახა, სადაც კეთდებოდა პირდაპირი მინიშნება ზელისუფლების ღვთის ნებით არსებობის შესახებ.

მონარქია — მხოლოდ აბსოლუტური

ახალი დროის დასავლეთ ევროპის კათოლიკურ სამყაროში მონარქიის ღვთაებრივი წარმომავლობის ყველაზე დიდი თეორეტიკოსი იყო გამოჩენილი ფრანგი მქადაგებელი და

ღვთისმეტყველი, ქალაქ მოს ეპისკოპოსი ჟაკ ბენინ ბოსიუე (1627-1704). არისტოკრატიული წარმომავლობის ბოსიუემ სიღრმისეული განათლება მიიღო. 1670 წელს მეფე ლუი XIV-მ მას აღსაზრდელად ჩააბარა საკუთარი შვილი, დიდი ღოფინი (ტახტის მემკვიდრე) ლუი. ერთ-ერთმა თანამედროვემ ბოსიუეს ეკლესიის დიდ მამათა (იგულისხმება კაპადოკიელი მამები) უკანასკნელი წარმომადგენელიც კი უწოდა. ბოსიუეს კალამს ეკუთვნის ბიბლიური ტექსტების განმარტებები, სხვადასხვა ქადაგებები, ისტორიული და საღვთისმეტყველო ტიპის ფუნდამენტური შრომები. ბოსიუე წლების განმავლობაში წერდა თხზულებების სერიას მეფის ინსტიტუტის ღვთაებრივი წარმომავლობის შესახებ. ყველაზე დიდი პოპულარობა მას მოუტანა ნაშრომმა — „წმინდა წერილზე დაფუძნებული პოლიტიკა“ (1709 წ.). ეს იყო მცდელობა, თეოლოგიის პრინციპში განეჭილა პოლიტიკასა და უზენაეს ზელისუფლებასთან დაკავშირებული საკითხები. ეს სინკრეტული ტიპის ნაშრომი დაეფუძნა ბიბლიის სწავლებებს, არისტოტელეს, ნეტარი აგუსტინესა და თომას აკვინას იდეებს.

ბოსიუე აიდეალებდა საფრანგეთში არსებულ მეფის შეუზღუდავ და უზენაეს ზელისუფლებას — აბსოლუტიზმს. მისი აზრით, დედამიწაზე საერო ზელისუფლების ერთადერთი და ობიექტურად გამართლებული ფორმა იყო აბსოლუტური მონარქია. საკუთარი ხედვის დასასაბუთებლად იგი საკმაოდ საინტერესო და მრავალფეროვან წილსვლებს აკეთებდა. არგუმენტებად ძირითადად სწორედ წმინდა წერილის ტექსტებს იმეკლიებდა. ბოსიუე დაწვრილებით განიხილავდა მეფის ზელისუფლების წარმომავლობისა და მონარქის უფლებამოსილებების საკითხებს. მისი აზრით, სამეფო ზელისუფლების ერთადერთი წყაროა თავად შემოქმედი, ღმერთი. მეფე ღვთის ნების პირდაპირი გამოხატულება იყო. წმინდა წერილსა და საეკლესიო მწერლობაზე დაყრდნობით, ბოსიუე ასაბუთებდა, რომ სამეფო ზელისუფლებას უცილობლად ახასიათებს შემდეგი კომპონენტები: 1. მეფე და მისი ზელისუფლება წმინდაა, საკრალურია; 2. მეფობა მამისეული ხაზით, მემკვიდრეობით გარდამავალია; 3. მონარქის ზელისუფლება აბსოლუტურია და მისი შეზღუდვა დაუშვებელია; 4. მეფის ზელისუფლების სტატუსი და შინაარსი მიზეზ-შედეგობრივადაა შექმნილი და მას სრულყოფილი ახსნა მოეძებნება.

ბოსიუეს მიხედვით, ღმერთი, როგორც აბ-

სოლუტური ძალაუფლების წყარო, საკუთარი ნების განსახორციელებლად აკურთხებდა მეფეს და მას შესაბამის ძალაუფლებას ანიჭებდა. მონარქი იყო უფლის პირდაპირი მსახური, ხოლო მისი ხელისუფლება – უფლის განგებულობა დედამიწაზე. ბოსიუე მიუთითებდა, რომ ყოვლისმპყრობელი ღმერთი იყო, როგორც ზეციური, ასევე მიწიერი წესრიგის შემოქმედი და ფუძემდებელი, მისგან მოვლენილი მონარქი კი, ზეციური წესრიგის შესაბამისად, საკუთარ სამეფოში ღვთის მითითებით მიწიერ წესრიგს ამყარებდა. აქედან გამომდინარე, ბოსიუე ასკვნიდა, რომ რეალურად მეფის ტახტი ეკუთვნის არა ადამიანს, არამედ ეს იგივე უფლის ტახტია. საკუთარი მოსაზრებების გასამყარებლად ბოსიუე იშველიებდა პავლე მოციქულის ეპისტოლეს რომაელთა მიმართ, კერძოდ კი, მეცამეტე თავის სწავლებას:

„დაე, ყოველი სული უზუნაეს ხელმწიფებას დაემორჩილოს, რადგანაც არ არსებობს ხელმწიფება თუ არა ღვთისაგან; ყოველი ხელმწიფება ღვთის მიერ დადგენილია. ამიტომ, ვინც წინააღმდეგება ხელმწიფებას, ღვთის განჩინებას წინააღმდეგება; ხოლო წინააღმდეგომნი თავიანთ თავზე თვითონვე მოიწვევენ სასჯელს. ვინაიდან მთავარნი კეთილის მოქმედათვის კი არა, ბოროტმოქმედათვის არიან საშიშინი. შენ გინდა, არ გეშინოდეს ხელმწიფებისა? კეთილი აკეთე და ნაქები იქნები მისგან. რადგანაც ის ღვთის მსახურია შენდა სასიკეთოდ. მაგრამ თუ ბოროტს სჩადიხარ, გეშინოდეს, ვინაიდან ტყუილად როდი არტყია ხმალი, არამედ იმიტომ, რომ ღვთის მსახურია, რისხვით შურისმგებელი ბოროტმოქმედთა მიმართ. ამიტომაც გვმართებს მორჩილება, არა მარტო სასჯელის შიშით, არამედ სინიდისთაც. სწორედ იმიტომ იხდით ხარკს, რომ ღვთის მსახურნი არიან ამ საქმეზე გადაგებულნი. ამრიგად, ყველას მიაგეთ მისი კუთვნილი: ვისაც ხარკი ეგება – ხარკი, ვისაც ბაჟი – ბაჟი, საშიშარს – შიში, პატოვსაცემს – პატოვისცემა“.

პრივილეგიების გარდა, ეპისკოპოსი მკაფიოდ ასახელებდა ვალდებულებებს, რომლებიც ნამდვილ მონარქს ეკისრებოდა: იგი უნდა ყოფილიყო საკუთარი ხალხის დამცველი, საკუთარივე სიცოცხლის ფასადაც კი. მას უნდა დაეცვა სარწმუნოება, ეკლესია, სამართლიანობა და საზოგადოების მორალური სიჯანსაღე. მონარქი პატოვს უნდა სცემდეს მისდამი ბოძებულ ძალაუფლებას და მხოლოდ

ხალხის სასიკეთოდ იყენებდეს მას. ბოსიუე ხაზგასმით აღნიშნავდა, რომ მონარქს არ უნდა ეფიქრა, თითქოს ეს ძალაუფლება მისია, უფლება არ ჰქონდა, საკუთარი აზირებებისა და შეხედულებებისამებრ ემართა სამეფო. გადაწყვეტილებების მიღებისას მუდმივად უნდა ჰქონოდა განცდა, რომ მისი თითოეული ნაბიჯი ღვთის წინაშე განისჯებოდა. მეფე მხოლოდ დიდი ღვთისმოშიშებითა და პასუხისმგებლობის განცდით უნდა იყენებდეს მის ხელში არსებულ ძალაუფლებას. მონარქს მუდმივად უნდა ახსოვდეს, რამდენად საზარელია ღვთისგან ბოძებული ხელისუფლების უზნეოდ და უმართებულოდ გამოყენება. ბოსიუე მონარქიული სისტემის მთავარ მახასიათებლად მიიჩნევდა ასევე მემკვიდრეობითობას, გვირგვინის მამიდან შვილზე გადასვლას. ეპისკოპოსი აღნიშნავდა, რომ თავად უფალი, კაცობრიობის მამა, ასევე მის მიერ დადგენილი მეფეც მამაა საკუთარი ხალხისთვის.

მეფე ლუი XIV ბურბონი ბოსიუეს თეორიის პრაქტიკულ განსახიერებას წარმოადგენდა — მისი მმართველობა ეპისკოპოსის თხზულებებში მოცემულ უკლებლზე ყველა კომპონენტს აერთიანებდა

ლუი XV-ის კორონაცია რეიმის ტაძარში (1722 წ.)

ნიკოლოზ II-ის კორონაცია მოსკოვის მიძინების ტაძარში 1896 წლის 14 მაისს (ლაურიც ტუქსენი, 1898)

ბოსიუეს მიხედვით, ღმერთის მსგავსად, აუცილებელია მიწიერ მონარქებს აბსოლუტური ძალაუფლება ჰქონდეთ. მხოლოდ ამ შემთხვევაში შეძლებენ ისინი, სრულყოფილად აკეთონ სიკეთე და აღკვეთონ ბოროტება. თუ მეფის ხელისუფლება შეიზღუდება, იგი ვეღარ შეძლებს ქვეყანაში გამეფებული უკეთურების აღკვეთას.

განსაკუთრებით ბევრს საუბრობდა ბოსიუე მონარქის საკრალურობაზე. ეპისკოპოსი აღნიშნავდა, რომ მონარქის სხეული წმინდაა, რომ ქვეშევრდომები მეფის სახით უნდა ზედავდნენ და აღიქვამდნენ ღვთის დიდებულებას, რომელსაც მეფე სარკესავით აირეკლავს.

ქვეყანაში სიმშვიდისა და პროგრესის ერთადერთ გარანტიად ბოსიუე მიიჩნევდა მეფისადმი სრულ მორჩილებას. ეპისკოპოსის აზრით, მონარქთან დაპირისპირება არეულობისა და დესტაბილიზაციის უპირველესი საბაბია.

შეიძლება ითქვას, რომ მონარქიის ღვთაებრივი წარმომავლობის კონცეფციამ ბოსიუეს შრომებში მწვერვალს მიაღწია. გარდა ამისა, ეპისკოპოსის მოღვაწეობის პერიოდში ამ თეორიის პრაქტიკულ განსახიერებას წარმოადგენდა მეფე ლუი XIV ბურბონი. მისი მმართველობა ბოსიუეს თხზულებებში მოცემულ უკლებლივ ყველა კომპონენტს აერთიანებდა.

„ზედმეტი“ კარლამენტი

ღვთაებრივი მონარქიის იდეები აქტუალური იყო XVI-XVII საუკუნეების ინგლისში. 1547 წელს საეკლესიო წრეებში გამოიცა საგანგებო კრებული — Homilies („ქადაგებანი“). კრებულში წარმოდგენილი იყო ზნეობრივ-სარწმუნოებრივი დარიგებანი სხვადასხვა თემაზე. „ქადაგებანი“ უნდა წაკითხულიყო სასულიერო პირთა მიერ ეკლესიებში. ამ კრებულში მთავარი აქცენტი გადატანილი იყო მონარქიის ღვთაებრივი წარმომავლობის კონცეფციაზე.

ღვთაებრივი მონარქიის კონცეფციას განსაკუთრებული მნიშვნელობა ინგლისში სტიუარტთა მმართველობის პერიოდში (1603-1649; 1660-1688) მიენიჭა. ამ დინასტიის ადრეული წარმომადგენლები, ჯეიმს I და ჩარლზ I ქვეყანაში აბსოლუტიზმის დამკვიდრებას ემზრობდნენ. ჯეიმსი ამ მხრივ უფრო ზომიერი იყო, ჩარლზმა კი ერთმნიშვნელოვნად უარყო ინგლისის საპარლამენტო ტრადიციები, დაითხოვა საკანონმდებლო ორგანო და 1630-დან 1640 წლამდე ერთპიროვნუ-

ინგლისის მეფე ჩარლზ I-ის სიკვდილით დასჯა. უცნობი ავტორი

ლად მართავდა ქვეყანას, რამაც ინგლისელთა თვალში მის მმართველობას უკანონობის ელფერი შესძინა. მეფე დაწმუხებული იყო, რომ ღვთივდადგენილი მონარქის ხელისუფლების მაკონტროლებელი და შემზღუდავი ორგანო — პარლამენტი ზედმეტი იყო.

ბალაუფლება — სხვა წყაროდან

XVII-XVIII საუკუნეებში დასავლეთ ევროპაში შექმნილმა ახალმა პოლიტიკურ-სამართლებრივმა დოქტრინებმა ეჭვქვეშ დააყენეს და უარყვეს მონარქთა ღვთივობით უფლებების მთელი რიგი პრინციპები. განსაკუთრებით მწვავე აღმოჩნდა ეს დაპირისპირება 1640-იანი წლების ინგლისში. სამოქალაქო ომში პარლამენტის წინააღმდეგ მებრძოლი და დამარცხებული ჩარლზ I სასამართლო პროცესზე აღნიშნავდა, რომ იგი მირონცხებული და ღვთით დადგენილი მონარქია, და რომ არც ერთ მიწიერ ინსტიტუციას არ ჰქონდა უფლის მიერ დადგენილი მეფის გასამართლების უფლება. პარლამენტის პოზიცია კი ასეთი იყო: ხელისუფლების, ამ შემთხვევაში მონარქიის წყარო არა ღმერთი, არამედ საზოგადოება, ინგლისის მოქალაქეები... ინგლისელი მოაზროვნეების — ჯონ მილტონის, ჯონ ლოკის, ფრანგი განმანათლებლების (მონტესკიე, ვოლტერი, რუსო,

დიდრო) და ამერიკელი მამა დამფუძნებლების მიერ ჩამოყალიბებულმა პოლიტიკურმა დოქტრინებმა სხვადასხვა დონით შეასუსტეს ღვთაებრივი მონარქიის კონცეფცია და მისი ტრანსფორმაცია განაპირობეს. აბსოლუტიზმის ალტერნატივად გაჩნდა კონსტიტუციური მონარქიის მოდელი.

1789 წელს დაწყებულ საფრანგეთის რევოლუციაში მონარქთა ღვთივობით უფლებები და ვალდებულებები საბოლოოდ უარყვეს. 1793 წელს მონარქია საერთოდაც გაუქმდა, მეფე კი სიკვდილით დასაჯეს. წინა პლანზე წამოიწია რესპუბლიკის იდეამ, რომელიც გულისხმობდა ხალხის ჩართვას ხელისუფლების ფორმირების პროცესში, მოქალაქეთა სხვადასხვა ტიპის უფლებებს, წოდებრიობის გაუქმებას, უზენაესი ხელისუფლების დეცენტრალიზაციასა და უფლება-მოვალეობათა გადანაწილებას, მონარქიის ღვთივდადგენილობის წინააღმდეგ წარმოებულ კიდევ ერთ მასშტაბურ კამპანიას წარმოადგენდა 1917-1918 წლების რუსეთის რევოლუცია. ტახტიდან გადადგა მირონცხებული იმპერატორი ნიკოლოზ II, რომელიც ოჯახთან ერთად დახვრიტეს.

დღეს მსოფლიოში 36 კონსტიტუციური მონარქიაა, მათგან 10 ევროპაშია.

მიხეილ ბარნოვი

ქურნალი
AUTO BILD
საქართველო
წარმოგიდგენთ

! ნიჭიერი.
მაგრამ
● სუსტად
მოტორიზებული
GT86-ის უმჯობეს.
ტრიკას
როგორც იქნა.
კვავს ნელდი
სპორტული
მანქანა

ინილეთ სტატია
სრულად ქურნალ
„AUTO BILD
საქართველოს“
აპინსტოს
ნომერში

SUPRA-ს

დიდი გამოცდა

ახალი ტოიოტა სუპრა BMW Z4 ბაზაზე, მისი ტექნიკით შეიქმნა. პერფორმანსისთვის ეს კარგია, მაგრამ არის თუ არა ცუდი მარკის იმიჯისთვის?

ჰინ იყო ლი ჰარვი ოსვალდი

ნაწილი II

პრეზიდენტი ჯონ კენედი დალასის ქუჩებში მკვლელობამდე რამდენიმე წუთით ადრე. 1963 წლის 22 ნოემბერი

პირველი ტერაქტი

ოსვალდი სულ უფრო უმართავი ხდებოდა. მარინამ იცოდა, რომ ქმარმა შაშხანა შეიძინა. შეკითხვაზე, რად უნდოდა, შემდეგი პასუხი მიიღო: რევოლუციონერი ვარ და იარაღი მჭირდებაო. მარინას სულ უფრო იპყრობდა შიში; გრძობდა, რომ რაღაც საშინელება ახლოვდებოდა.

ოსვალდი მექსიკაში გაემგზავრა. კუბის საელჩოს დაუკავშირდა და პოლიტიკური თავშესაფარი ითხოვა. კუბელები გაოცდნენ.

შენობა დალასში, რომლის მე-ნ სართულის ფანჯრიდან კენედის ესროლეს

ამერიკელი კუბაში გარბის? არა, ეს შეუძლებელია!

— მე მარქსისტი და ლენინელი ვარ, — ამბობდა ოსვალდი, — ორ წელიწადს სსრკ-ში ვცხოვრობდი.

— მაშინ საბჭოთა საელჩოდან რეკომენდაცია მოიტანეთ!

ოსვალდი ახლა საბჭოთა საელჩოს დაუკავშირდა. მას დიპლომატიის საფარველქვეშ სუკ-ის აგენტი, ვინმე ლეონოვი ესაუბრა. შეკითხვაზე, კუბაში პოლიტიკური თავშესაფარი რად გინდათო, ოსვალდმა მიუგო:

— უცნობები დამდევენ! დღედაღამ მოსვენებას არ მაძლევენ! ამერიკაში არ დამეღგომება.

— კეთილი, მოგვმართეთ განცხადებით, — ცოცხალ მიუგო ლეონოვმა, — პასუხს ოთხ თვეში გაცნობებთ.

— ეს ძალიან დიდი დროა!

— ასეთია წესი. ის ყველასთვის ერთია.

— ოჰ, ეს რუსული ბიუროკრატია! — შეჰკვივლა ოსვალდმა, — თქვენი დედა...

მაგარი რუსული გინებით შეიგინა. გას-
ვლისას კარი გაიჯახუნა.

მორიგი შეხვედრისას ოსვალდმა ცოლს
განუცხადა, რომ ერთი ორგანიზაციის წევრი
გახდა, რომელიც კუბელებს ეხმარება და
ქუჩაში კუბელების სასარგებლო ფურცლებს
ავრცელებს. მარინამ გაიცინა;

— მაშ, კუბელებს მაინც შეეკარი, არა?!

— მე რევოლუციონერი ვარ, — ამაყად
მიუგო ოსვალდმა.

— რევოლუციონერი? — ქალმა გესლია-
ნად გაიღიმა, — არც ერთი ექსპლუატატორი
არ მოგიკლავს და თავი რევოლუციონერი
გკონია?

— კინაღამ მოვკალი.

— რაო?

— ცნობილ ანტიკომუნისტ გენერალ
უოკერს ვესროლე. სამწუხაროდ, ავაცდინე.

მაშინ მარინამ ეს არ დაიჯერა. მოგვიან-
ებით (უკვე კენედის მკვლელობის შემდეგ)
ქალმა ეს უორენის კომისიას გაუმეორა. ეს
კომისია პრეზიდენტ ლინდონ ჯონსონის ბრ-
ძანებით შეიქმნა 1964 წლის 24 სექტემბერს,
მას აშშ-ის უზენაესი სასამართლოს თავმჯ-
დომარე, ერლ უორენი ხელმძღვანელობდა.
გამოძიებით დადასტურდა, რომ ოსვალდმა
გენერალ-მაიორ ედვინ უოკერს მართლაც
ესროლა, მაგრამ ააცდინა.

უკანასკნელი უხვევდრა

1963 წლის 20 ნოემბერს პარვი ოს-
ვალდი მარინასთან უკანასკნელად მივიდა.
ქმარი ცრემლმორეული ემუდარებოდა,
დავივიწყოთ, რაც მოხდა და კვლავ ერთად
ვიცხოვროთო.

— არა! — გადაჭრით მიუგო მარინამ.

— შენ წინაშე მართლაც დამნაშავე ვარ,
— ოსვალდს ხმა აუკანკალდა, — მაგრამ
მაპატიე!

— პატიება რა შუაშია! ჩვენ აბსოლუ-
ტურად სხვადასხვა ადამიანები ვართ. ჩვენი
ერთად ცხოვრება შეუძლებელია!

— შენ რა, საყვარელი ხომ არ გაიჩინე?

— აბა, დაიკარგე აქედან, — შეჰკვივლა
ქალმა, — მოუსვი, თორემ პოლიციას გამო-
ვიძახებ!

— შენი დედა! — რუსულად შეიგინა
ოსვალდმა.

მან ქალს ნიშნობის ბეჭედი სახეში ესრო-
ლა, ზურგი შეაქცია და გარეთ გავარდა.

გენერალ-მაიორ ედვინ უოკერს (ცენტრში) მართლაც
ესროლა ლი პარვი ოსვალდმა, მაგრამ ააცდინა.
უოკერი 1962 წელს ტენასის გუბერნატორობაზე იყრიდა
კენჭს, მაგრამ არჩევნები მე-რ შედეგით დაასრულა

მარინა ოსვალდი (1965 წ.)

დაკავებული
ლი ჰარვი
ოსვალდი

* * *

1963 წლის 22 ნოემბერს ტეხასის შტატის დედაქალაქ დალასში პრეზიდენტი ჯონ კენედი მოკლეს. პატრულ- პოლიციელი ჯ.დ. ტიპიტი ლი ჰარვი ოსვალდის დაკავებას შეეცადა, მაგრამ ამაოდ. ეს მას სიცოცხლის ფასად დაუჯდა. თუმცა მკვლელმა მიმალვა მაინც ვერ მოახერხა. იგი მკვლელობის მომენტიდან ერთი საათის და ოცი წუთის შემდეგ შეიპყრეს. მალე ჯონ კენედის მკვლეელი, რომელსაც ხელბორკილი ედო, ყველა ამერიკულმა არხმა აჩვენა. თავზარდაცემული მარინა კრინტს ვერ ძრავდა. ეკრანიდან მისი ქმარი, ლი ჰარვი ოსვალდი შესცქეროდა...

ოსვალდი ყველაფერს უარყოფდა. არც კენედი მომიკლავს, არც შაშხანა მქონიაო, ამბობდა. მალე დამტკიცდა, რომ ოსვალდს ჰქონდა შაშხანა და კენედისაც ამ იარაღიდან ესროლა.

ამერიკული მედია დაუღალავად მუშაობდა — ოსვალდი საკუთარ თავს მარქსისტსა და ლენინელს უწოდებდა. ორ წელიწადს სსრკ-ში ცხოვრობდა. ჰყავს რუსი ცოლი, რომელიც საფარაუდოდ სუკ-ის აგენტია. ოსვალდი აშშ-ში კუბის მხარდამჭერი ერთ-ერთი ორგანიზაციის წევრი იყო. ქუჩაში კასტროს საწინააღმდეგო ფურცლებს ავრცელებდა. — ეს ცნობები ამერიკულ საზოგადოებაში დამკვიდრდა.

მალე ამერიკა ახალმა სენსაციამ შეძრა. როცა ოსვალდი ერთი ციხიდან მეორეში გადაჰყავდათ, მას თავს დაესხნენ. ტელევიზია ყველაფერს პირდაპირი ეთერით გადასცემდა, ამიტომ კენედის მკვლელის ლიკვიდაციაც ასევე პირდაპირი ეთერით გავიდა. ოსვალდს განგსტერმა ჯეკ რუბიმ ესროლა.

— ოსვალდი სამუდამოდ დაღუპდა.

პირველი
ვასროლის
შემდეგ. 369-ე
კადრი აბრაჰამ
ზაპრუდერის
26-წამიანი
კინოფილმიდან

რუბი დააკავეს. დაიწყო გამოძიება, დაკითხვები. სასამართლომ მას სიკვდილი მიუსაჯა. განაჩენი გაასაჩივრეს. 1966 წელს ფილტვის კიბოთი დაავადებული რუბი საავადმყოფოში მოათავსეს. ის 1967 წელს გარდაიცვალა.

მარინა პრუსაკოვამ ამერიკის საგამომძიებლო ორგანოებს გულახდილი ჩვენება მისცა. მან სსრკ-ში დაბრუნებაზე უარი განაცხადა. 1965 წელს ქალი ვინმე კენეთ პორტერზე გათხოვდა. ამ ქორწილიდან ქვეყანას ორი ბიჭუნა მოვლინა. მარინა ოსვალ პორტერი დღესაც ცოცხალია. მისი პერსონა კენედის მკვლელობისადმი მიძღვნილ არაერთ ფილმშია გამოყვანილი.

* * *

მოსკოვშიც მოვლენები საინტერესოდ განვითარდა. 1964 წლის 4 თებერვალს ფენევაში მყოფი იური ნოსენკო დასავლეთში გაიქცა. ამერიკელებს მან განუცხადა, რომ სსრკ-ში ყოფნის დროს უშუალო კონტაქტები ჰქონდა ოსვალდთან და მასზე ბევრი რამ იცის. ამერიკელებმა არ დაუჯერეს. ნოსენკო დააპატიმრეს. აშშ-ის კონტრდაზვერვის თანამშრომლები მას საკმაო ხნის განმავლობაში დაკითხავდნენ, ბოლოს დარწმუნდნენ, რომ მართალს ამბობდა და გაათავისუფლეს. ამის შემდეგ ნოსენკო წლების განმავლობაში ცენტრალურ სადაზვერვო სამმართველოში მუშაობდა. გარდაიცვალა აშშ-ში 2008 წელს.

ნოსენკოს გაქცევამ მისი უშუალო შეფის, საბჭოთა კონტრდაზვერვის უფროსის, ოლეგ გრიბანოვის კარიერას წერტილი დაუსვა. ის თანამდებობიდან მოხსნეს და სკკპ-ის რიგებიდან გარიცხეს. გრიბანოვს საპატიო ჩეკისტის წოდებაც ჩამოერთვა. მოგვიანებით მან სუკ-ის თანამშრომელ ვლადიმერ პეტროჩენკოვთან ერთად გამოაქვეყნა რომანი „რეზიდენტის

შეცდომა“. როცა სუკში შეიტყვევს, რომ კონტრდაზვერვის ექსპედიტი ლიტერატურული საქმიანობის დაწყებას აპირებდა, კატეგორიულად მოითხოვეს, მისი ნამდვილი გვარი და ბიოგრაფია არ ყოფილიყო გამხელილი. გენერალმაც წიგნი ოლეგ შმელიოვის ფსევდონიმით გამოაქვეყნა, ხოლო პეტროჩენკოვი ვოსტოკოვის გვარით მოიხსენიეს.

„რეზიდენტის შეცდომას“ უდიდესი პოპულარობა ხვდა წილად. რომანი ტრიუმფით იქცა ფილმად (რეჟისორი ვენიამინ დორმანი). ამის შემდეგ შმელიოვმა და ვოსტოკოვმა დაწერეს გაგრძელებები და ამ ციკლის მიხედვით კიდევ სამი ფილმი-გაგრძელება გადაიდგეს. ოთხივე ფილმი ორსერიანია. გრიბანოვი საბჭოთა იმპერიის დანგრევას მოესწრო. გარდაიცვალა 1992 წელს.

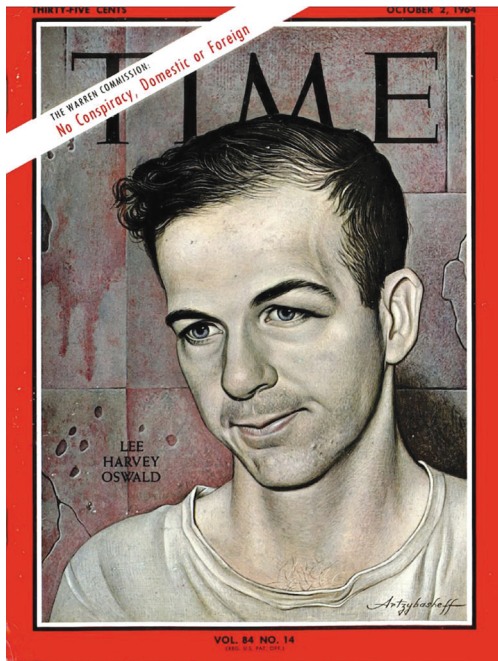
სტანისლავ შუშკევიჩი, რომელიც მინსკში ოსვალდს მეურვეობდა და რუსულში ამეცადინებდა, ცნობილი პოლიტიკური მოღვაწე გახდა. ის ბელორუსიის პარლამენტის სპიკერად აირჩიეს. შუშკევიჩმა ელცინთან და კრავჩუკთან ერთად ბელორუსის ტვერის შეთანხმებებს მოაწერა ხელი, რამაც სსრკ-ის არსებობას წერტილი დაუსვა. შემდგომში შუშკევიჩი ხელისუფლებას ჩამოაშორეს, პრეზიდენტად ალექსანდრ ლუკაშენკოს არჩევის შემდეგ კი მეორე პლანზე გადაინაცვლა.

ეპილოგი

— პრეზიდენტ კენედის წინააღმდეგ არავითარ შეთქმულებას ადგილი არ ჰქონია. ის მარტოხელა მკვლელის მსხვერპლი გახდა, — ასეთია უორენის კომისიის დასკვნა.

ფართო საზოგადოებამ ეს არ დაიჯერა. გამოითქმებოდა მრავალი ვერსია კენედის წინააღმდეგ შეთქმულებაზე და ამ საქმეში ლი ჰარვი ოსვალდის მონაწილეობაზე. ოსვალდმა

ოსვალდი ჟურნალ „ტიმის“ გარეკანზე (1964 წლის 2 ოქტომბრის ნომერი)

სუკ-ის ოფიცერი იური ნოსენკო 1964 წელს დასავლეთში გაიქცა

ლი ჰარვი ოსვალდის დედა მარგარეტი (1977 წ.)

კენედის მართლაც ესროლა. მისი ტყვეა მიზანს მოხვდა, მაგრამ მართო იყო კი ოსვალდი? იქნებ მისი პერსონით სხვა მკვლელების დაფარვა მოხდა. ამის შესახებ როგორც აშშ-ის, ასევე მთელი მსოფლიოს პრესა წერდა და წერს.

თუ ოსვალდი მართლაც მკვლეელი არ იყო, გამოდის, რომ კენედის წინააღმდეგ შეთქმულება არსებობდა. ვინ მოაწყო იგი? ამის თაობაზე უამრავი ვერსია არსებობს. ზოგი ამტკიცებს, რომ კენედის ანგარიში კონა ნოსტრამ გაუსწორა. საბჭოთა პროპაგანდისტები მიიჩნევენ, რომ კენედის მკვლელობის უკან მენავთობე მაგნატი ჰანტი იდგა. არსებობს ვერსია, რომ მკვლელობა ფიდელ კასტრომ შეუკვეთა.

— კენედის აეკვიატა იდეაფიქსი, რომ კასტრო მოეკლა. კუბის დიქტატორმა მას დაასწრო და თავად მოკლა, — წერს რუსი და ამერიკელი მწერალი, ისტორიკოსი და პუბლიცისტი იგორ მარკოვიჩი ფეიმოვი 1987 წელს გამოქვეყნებულ კვლევაში. ამ ვერსიის სასარგებლოდ ის მეტყველებს, რომ ოსვალდს კუბის სპეცსამსახურებთან ჰქონდა კონტაქტები. ეწეოდა კასტროს სასარგებლო პროპაგანდას. თუმცა მართო ეს სულაც არ ნიშნავს, რომ მკვლელობა კასტროს ორგანიზებულია.

სუკ-ის ექსგენერალი ოლეგ კალუგინი, როცა კენედის მკვლელობაზე ლაპარაკობს, აქცენტს აკეთებს იმაზე, რაც უკვე ცნობილია. დიახ, ოსვალდი ამერიკის სამხედრო კონტრადაზვერვის, შემდეგ კი დაზვერვის აგენტი იყო. სსრკ-შიც სპეციალურად შემოაგზავნეს. რატომ? როგორც ჩანს, ოსვალდის მეშვეობით ვილაცას სურდა რუსებთან კავშირის საიდუმლო არხი ჰქონოდა. ვინ არის ეს ვილაცა, ეს ფართო საზოგადოებისთვის უცნობია.

რუსები ამერიკელებს ჩანაფიქრს მიუხვდნენ და საპასუხო ნაბიჯები გადადგეს. ოსვალდს შერთეს ცოლი, რომელიც სინამდვილეში სუკ-ის აგენტი იყო და აშშ-ში დააბრუნეს. ოსვალდის გარშემო უმალ გაჩნდნენ ადამიანები, რომლებიც ორმაგი ან შესაძლოა სამმაგი აგენტები იყვნენ. დაიწყო თამაში, რომელიც სავარაუდოდ, ხანგრძლივი უნდა ყოფილიყო.

— ფსიქიკურად გაუწონასწორებელი ოსვალდის კონტროლი შეუძლებელი აღმოჩნდა. თამაშიც ჩაიშალა, — ამბობს კალუგინი.

დღეისთვის ეს დანამდვილებით არის ცნობილი. ასევე ცნობილია ისიც, რომ ოსვალდი კუბის დაზვერვასთან კონტაქტებზე მართლა გავიდა. მაგრამ ვინ დაავალა მას კენედის

მოკვლა? სუკ-ს ეს არ დაუვალდება — ესეც აგრეთვე დანამდვილებითაა ცნობილი. იქნებ კენედის მოკვლა კუბელებმა უბრძანეს? ან ეს მისი, ოსვალდის, პირადი ინიციატივა იყო?

უორენის კომისიამ კი დაასკვნა, რომ პრეზიდენტი მხოლოდ ოსვალდმა მოკლა, თუმცა ბევრმა მიიჩნია საეჭვოდ, რომ სამ გასროლას ასე სწრაფად ის ვერ მოახერხებდა. აკრიტიკებდნენ „ერთი ტყვიის“ თეორიასაც, რომელსაც ირონიულად „ჯადოსნური ტყვია“ უწოდეს. საუბარია პირველ ტყვიაზე, რომელიც ზურგში მოხვდა კენედის, კისრიდან გამოვიდა და შემდეგ წინ მჯდომი ტეხასის გუბერნატორი, ჯონ კენალი დაჭრა ზურგში; მიაჩნდათ, რომ ერთი ტყვია ასეთი ტრაექტორიით ვერ იმოძრაებდა, ეს კი, სულ ცოტა, კიდევ ერთი მსროლელის არსებობას ადასტურებდა. თუმცა კრიტიკოსები არ ითვალისწინებდნენ, რომ გუბერნატორი იჯდა არა ძირითად, არამედ დამატებით სავარძელში, რომელიც წანაცვლებული იყო ავტომობილის ცენტრისკენ და დაბლა. 2004 წელს ნეიტრონულ-აქტივაციურმა ანალიზმა აჩვენა, რომ ყველა ნაპოვნი ტყვია და მათი ნამსხვრევები, მათ შორის, კენალის სხეულში, ერთი შაშხანიდან იყოს გასროლილი.

ასევე საეჭვოდ მიაჩნდათ მეტად მცირე ინტერვალები გასროლებს შორის და სამხილებს შორის ერთი ტყვიის დანაკლისი. „დისკავერი ჩენელმა“, ციფრულ ჩანაწერებზე დაყრდნობით, მომხდარის სრული რეკონსტრუქცია მოახდინა. შედეგად, დამუშავებულ კადრებში გამოჩნდა სისხლის შხეფები ტყვიის სხეულიდან გამოსვლისას, ყველა ტყვია ჯონ კენედის უკნიდან ხვდება. შემოწმდა, რომ ოსვალდის შაშხანა, თუ დადგენილი ადგილებისკენ მივმართავთ, მასრებს სწორედ იქ აგდებს, სადაც ისინი იპოვეს, ერთი ცალკე და ორი გვერდიგვერდ. ცეცხლის ხაზზე ხვდებოდა შუქნიშანი, რომელიც დღეს აღარ არის. თუმცა, უორენის კომისიის არქივში შეიძლება ამ შუქნიშნის ნახვა კიდევ ჩაჭყლეთილი ლითონით, რაც ნიშნავს, რომ პირველი გასროლა მომდენო ორზე ბევრად ადრე განხორციელდა. ამიტომაც არ მოხვდა ის აბრაჰამ ზაპრუდერის 26-წამიან სამოყვარულო კინოფილმში, რომელიც ყველაზე სრულია მკვლელობის შესახებ გადაღებულთა შორის.

დისკუსია ამ საკითხებზე დღესაც გრძელდება.

ნიკა თივაზაძე

ისტორიის დოქტორი

ჯეკ რუბის მიერ ოსვალდის მოკვლა რამდენიმე ტელევიზიის პირდაპირ ეთერში მოხვდა

სუკ-ის ექსპენერალი ოლეგ კალუგინი აქცენტს უკვე ცნობილ ფაქტებზე აკეთებს: „ღიახ, ოსვალდი სსრკ-ში შეაგზავნეს, რუსებმაც საპასუხო ნაბიჯები გადადგეს და ხანგრძლივი თამაში დაიწყო... ფსიქიკურად გაუწონასწორებელი ოსვალდის კონტროლი შეუძლებელი აღმოჩნდა. თამაშიც ჩაიშალა“

თელოვანის ჯვარბატონი

ქართული ხუროთმოძღვრების ძეგლის ხანის (VII-IX სს.) ერთ-ერთი საუკეთესო ნიმუში ქართლის გულში

სოფელ ქსოვრისის აღმოსავლეთით, ნაქალაქარ თელოვანის ტერიტორიაზე შემორჩენილია მრავალმხრივ გამორჩეული ძეგლი — ქართული ხელოვნების ისტორიის ე.წ. გარდამავალი შუა საუკუნეების ხანისა. განმარტებით, უკაცრიელ მინდორში მდგომი, რიყისა და შირიმის ქვით ნაგები გუმბათოვანი ტაძარი შორიდანვე იტაცებს თვალს და თავისთან იხმობს არა მარტო მომლოცველებს, არამედ მოყვარულ და პროფესიონალ ხელოვნების მოტრფიალებს.

უპირველესად აღსანიშნავია ტაძრის არქიტექტურული იერსახე.

თელოვანის ჯვარბატონის ეკლესია თარიღდება VIII-IX საუკუნეებით და განეკუთვნება ე.წ. მარტივი ტიპის ტრიკონქის ტაძრებს. ის წარმოადგენს სამაფსიდიან კომპოზიციას, სადაც ჩრდილოეთი და სამხრეთი აფსიდები არა უშუალოდ გუმბათქვეშა სივრცეს, არამედ სწორკუთხა მკლავებს ებმის. ბემიანი საკურთხევის აფსიდა დანარჩენ ორს ზომით აღემატება, მის გვერდებზე აფსიდალური ბოლოების მქონე სათავსებია (ბემა — ამფითეატრის მსგავსი სივრცე ტაძარში). დასავლეთის მკლავი სწორკუთხაა, რომელშიც შესასვლელია სამი — ჩრდილოეთ, სამხრეთ და დასავლეთ სექციებიდანაა

გაჭრილი. სხვა ტრიკონქებისგან ამ ტაძარს აღმოსავლეთ-დასავლეთი ღერძის გამოკვეთილი დომინანტურობა განასხვავებს.

აღსანიშნავია, რომ ტაძრის გუმბათი გარედან შემკულია თაღებით, რაც ქართულ ხუროთმოძღვრებაში პირველ შემთხვევად არის მიჩნეული. გუმბათში დატანილია წრიული სარკმელები, რომლებითაც შიდა სივრცე დამატებით არის განათებული. ამგვარი სარკმელები უფრო ადრე მხოლოდ წრომში გვხვდება. არქიტექტურული გამორჩეულობის გარდა, თელოვანის ტაძრის კომპოზიციურ სრულყოფილებას დახვეწილი რელიეფური მორთულობებიც განაპირობებს.

დასავლეთი შესასვლელის თავზე მოცემულია სამი ჯვარი. აქედან შუა ჩაწყობილია

აღმოსავლეთი მხრიდან
ხედი ქართლის დაბლობზე
იშლება

აბსიდიტ დაბოლოებული ჩრდილოეთი მკლავი

რელიეფური ჯვარი გუმბათში, რომელიც როგორც
ჩანს, დაფერილი იყო. იგი გამოხატავს ტაძრის
მთავარ იდეას — წმინდა ჯვრის განდიდებას

ტაძრის გუმბათი გარედან შემკულია თაღებით, რაც ქართულ სურათმოდერებაში პირველ შემთხვევად არის მიჩნეული. გუმბათში დატანილია წრიული სარკმლები, რომელთა მსგავსიც უფრო ადრე მხოლოდ წროშში გვხვდება

სარკმელი სამხრეთის მკლავზე

წრეში. მსგავსი გამოსახულებანი უკვე V-VI საუკუნეებიდან გავრცელდა საქართველოში.

ამავე შესასვლელის გვერდითა კედელზე მოცემულია რელიეფი, რომლის ცენტრში ჯვარია, აქეთ-იქიდან მავდრებელი ფიგურებით. ჯვრის ქვეშ კი თევზის გამოსახულებაა. მის მარცხენა მხარეს პალმის ხეა (სიცოცხლის ხის სიმბოლო) ირმებით გარშემორტყემული, მარჯვენა კი დანიელ წინასწარმეტყველი ლომებთან.

თელოვანის ჯვარიაპატიოსნის ეკლესიის შიდა მორთულობის დომინანტია რელიეფური ჯვარი გუმბათში, რომელიც როგორც ჩანს, დაფერილი იქნებოდა. იგი გამოხატავს ტაძრის მთავარ — წმინდა ჯვრის განდიდების იდეას, რის გარშემოც ვითარდება მორთულობის სისტემა როგორც ფორმისეულად, ისე არსობრივად.

თელოვანის ჯვარიაპატიოსნის ნამდვილ მარგალიტს წარმოადგენს შიდა სივრცის მონატულობა, რომლის მხოლოდ ფრაგმენტებია შემორჩენილი. იგი საკმაოდ დაზიანებულია. აფსიდის კონქში გამოსახულია საყდარზე დაბრძანებული უფლის ფიგურა, ხოლო მის ორივე მხარეს გამოსახულია თითო ანგელოზი. საკურთხევლის ამ მონაკვეთზე ფერწერული ფენა მხოლოდ უმნიშვნელო ნაშთების

(ზემოთ) სამი ჯვარი შესასვლელის თავზე დასაველეთის მხრიდან. (ქვემოთ) დეტალი ახლო პლანით

რელიეფის ცენტრში ჯვარია, აქეთ-იქიდან
მავედრებული ფიგურებით. ჯვრის ქვეშ თევზის
გამოსახულებაა. მარცხენა მხარეს პალმის ზეა
ირმებით გარშემორტყმული, მარჯვნივ კი დანიელ
წინასწარმეტყველი ლომებთან

▶ გაუქმებული სამხრეთი შესასვლელი

▼ სამხრეთი შესასვლელის გაფორმების დეტალი

სახით არის შემორჩენილი. კონქის საჭეჭში (თაღების რკალების შეერთების ადგილი), შუა ფრაგმენტზე ჩანს უფლის ღია წითელი ფერის შარავანდი, რომელსაც შავი ფერის კონტური მისდევს. ერთადერთი, რაც ფრესკაზე შედარებით მკაფიოდ იკითხება, ესაა უფლის ფეხსადგამი. ფეხსადგამის მარცხენა ნაწილზე მოჩანს უფლის მარჯვენა ტერფის დეტალი.

ქრისტეს ფიგურის მარცხნივ, კონქის ჩრდილოეთ ქანობზე, შემორჩენილია მხოლოდ ანგელოზის აწეული ფრთის ზედა ნაწილი. როგორც შემორჩენილი ფრაგმენტების მიხედვით ირკვევა, ანგელოზთა ფიგურები ზომით გაცილებით უფრო მცირეა, ვიდრე ქრისტეს გამოსახულება. კონქს ქვემოთ, აფსიდის კედლებზე სარკმლის აქეთ-იქით, წარმოდგენილი იყო რამდენიმე მოციქული. მათგან მხოლოდ ნაწილია შემორჩენილი. მოციქულთა რიგის შუაში, უფლის ფეხსადგამსა და საკურთხევლის სარკმელს შორის, გამოსახულია მედალიონი. მედალიონში ჩაწერილი სახე წაშლილია და სახის ნაკვეთი აღარ ჩანს.

უფლის გამოსახულების მარჯვნივ პირველი წმინდა პეტრეა. მისი ფიგურა სარკმელთან ახლოსაა. სხვა მოწაფეთა ფიგურებთან შედარებით, წმინდა პეტრეს ფიგურა მცირე

(ზემოთ) სარკმლის თავზე მედალიონში ჩაწერილია ქრისტეს გამოსახულება, მის მარცხნივ ორი მოციქულის ფიგურა ჩანს, ხოლო მარჯვნივ — ოთხის. (ქვემოთ) X საუკუნის მოხატულობის ფრაგმენტი სვეტზე

ზომისაა. შემდეგ მოდის წმინდა ანდრია, სხვა ორ ფიგურაზე დანამდვილებით თქმა ძნელია.

საკურთხევლის ფერწერულ შემკულობას ამშვენებს მოციქულთა ფიგურებს შორის ღია ნაცრისფერ ფონზე აქა-იქ გაბნეული ვარსკვლავები.

მოხატულობაში გამოყენებულია ნაცრისფერი, მუქი წითელი და ღვინისფერი, ყავისფერი, ოქროსფერი და მუქი ლურჯი.

ადრეული შუა საუკუნეების ქართული მონუმენტური მხატვრობა ძირითადად ქვეყნის სამ რეგიონს მოიცავს. ორ მათგანში — სვანეთსა და დავითგარეჯაში, ადგილობრივი სკოლის ჩამოყალიბება დაახლოებით IX-X საუკუნეებში იწყება, ქართლში კი მიუხედავად

იმისა, რომ კედლის მხატვრობის ნიმუშები ძლიერ ფრაგმენტული სახითაა შემორჩენილი, მათი ადრეულობა და შესრულების მაღალი დონე ეჭვს არ იწვევს. ამ უკანასკნელთაგან ერთ-ერთი უადრესი და უმნიშვნელოვანესი ნიმუშია სწორედ თელოვანის ჯვარიპატიოსნის VIII საუკუნით დათარიღებული ტაძრის საკურთხევლის მოხატულობის I ფენა, რომელიც IX საუკუნის დასაწყისით თარიღდება. ერთიანი კომპონიციით იხატებოდა მხოლოდ საკურთხეველი, ხოლო ტაძრის დანარჩენი ნაწილი — ფრაგმენტულად.

X საუკუნეში კი თელოვანის ჯვარიპატიოსნის ტაძრის მთელი ინტერიერი მოიხატა. ხოლო XVI საუკუნეში, როდესაც ტაძარი

ადგილობრივ მმართველთა — რატიშვილთა საძვალედ იქცა, მთელი ძველი მოხატულობა ახალი ბათქაშით დაფარეს და ახლისთვის მოაშადეს, თუმცა ის არ შესრულებულა. 1980 წლისთვის ინტერიერში ბათქაშის ჩამოშლის შემდეგ გამოჩნდა საკურთხეველის სარკმლის თავზე მოთავსებული კომპოზიცია — ქრისტეს გამოსახულება ჩაწერილია მედალიონში, რომელსაც ორი მხრიდან მოციქულის ოთხი ფიგურა აქვს გამოსახული.

ტაძრის რესტავრაცია თავდაპირველად 1950-იან წლებში სცადეს. ვახტანგ ცინცაძის ხელმძღვანელობით გაიწმინდა და გამაგრდა კონსტრუქციული ელემენტები, აღდგა ძლიერ დაზიანებული კედლებისა და გუმბათის ყელის ნაწილები, გამოიცვალა სახურავი და ძველი გუმბათის მიხედვით შემოერტყა გალავანი.

მოხატულობის შესწავლისთვის მცირეხინიანი ექსპედიციები 1980-იანი წლებიდან დაიწყო. სრულად მოხატულობათა კომპოზიცია საბოლოოდ 1989 წელს გამოვლინდა, როდესაც გამაგრებისა და გაწმენდის სამუშაოებისას ახალი ფენები მოიხსნა.

თელოვანის ჯვარიპატიოსნის ეკლესიის მოხატულობის შესწავლას პროფესორმა ზაზა სხირტლაძემ მონოგრაფია მიუძღვნა და სწორედ მასთან კონტექსტში მიმოიხილა ადრეული შუა საუკუნეების ქართული კედლის მხატვრობა, მისი ისტორია და განვითარების ეტაპები, რამაც საბოლოოდ გამოკვეთა ტაძრის საეტაპო მნიშვნელობა ქართული მონუმენტური ფერწერის ისტორიისთვის.

ბაზილიკა სახლთსუცივილი

ხელოვნებათმცოდნეობის მაგისტრი

კარისა (ქვემოთ) და სარკმლის (ზემოთ) შემკულობის დეტალები

ტაძრის გარშემო თელოვანის ნაქალაქარია

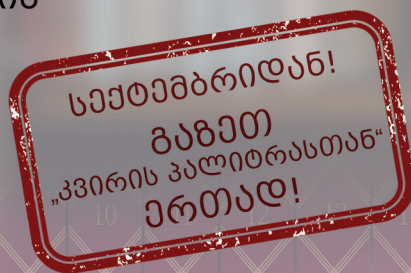
გიგლია განმარტებებით

პირველად, ქართულ ენაზე!

ის, რაც წმინდა წერილის სწორად
წაკითხვასა და გააზრებაში დაგეხმარებათ

15 ტომად

- ძველი და ახალი აღთქმა
- მუხლობრივი განმარტებები
- წმინდა მამების გამონათქვამები
- ძველი აღთქმის ისტორია

გამოცემა სრულიად საქართველოს კათოლიკოს-პატრიარქის
უწმინდესისა და უნეტარესის ილია II-ის ლოცვა-კურთხევით